

Àmbit social i criminològic

CENTRE D'ESTUDIS JURÍDICS
I FORMACIÓ ESPECIALITZADA

Ausiàs March, 40
08010 Barcelona
TEL. 93 207 31 14
FAX: 93 207 67 47

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

D O C U M E N T S D E T R E B A L L

INVESTIGACIÓ

(Ajuts a la investigació, 2005)

Incidència de l'aplicació d'un programa de control de la conducta violenta en joves infractors

(Avaluació de l'impacte de la intervenció i resultats de
l'aplicació de tres programes en Centres educatius i dos
programes en Medi obert)

Autors

Jordi Camps Martí
Toni Cano Martin

Any 2006

D O C U M E N T S D E T R E B A L L

INVESTIGACIÓ

(Ajuts a la investigació, 2005)

**Incidència de l'aplicació d'un
programa de control de la
conducta violenta en joves
infractors**

(Avaluació de l'impacte de la intervenció i
resultats de l'aplicació de tres programes
en Centres educatius i dos programes
en Medi obert)

Autors

Jordi Camps Martí
Toni Cano Martin

Any 2006

El Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en la recerca són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Índex

1	Justificació de la recerca.....	7
2	Introducció	10
3	Objectiu i hipòtesis.....	14
4	Debat al voltant del fenomen de la violència juvenil.....	18
4.1	Concepte de violència (o violències).....	19
4.2	Mitjans de comunicació i violència juvenil	22
4.3	L'opinió dels agents socials que intervenen amb els joves.....	27
4.4	Els pares i la violència juvenil	31
4.5	Els joves i la violència juvenil.....	34
4.6	La violència a la Justícia Juvenil en Catalunya	37
5	Disseny de la recerca	46
5.1	Fase preliminar o d'aplicació dels programes.....	50
5.1.1	Població de l'estudi	51
5.1.2	Instrumentes de recollida d'informació.....	52
5.1.2.2	Relatius al programa.....	62
5.2	Fase de recerca o d'avaluació de l'impacte	64
5.2.1	Primera part	65
5.2.1.1	Revisió bibliogràfica.....	65
5.2.1.2	Contactes amb professionals de l'àmbit de menors.....	67
5.2.1.3	Intercanvi d'informacions amb joves (infractors i no infractors)	68
5.2.1.4	Contacte amb familiars de joves.....	70
5.2.1.5	Recull de dades estadístiques de la DGJJ i de la recerca sobre reincidència del CEJ.....	70
5.2.2	Segona part.....	71
5.2.2.1	Recollida de les dades.....	71
5.2.2.2	Les variables.....	72
5.2.3	Tercera part.....	77
5.2.3.1	Informació dels joves	77
5.2.3.2	Informació dels familiars dels joves	80
5.2.3.3	Informació dels professionals que fan el seguiment dels joves	81
5.2.3.4	Altres informacions de les bases de dades, arxius.	81
5.2.3.5	Tractament estadístic de les dades	83
5.2.3.6	Discussió de les dades	84
5.2.3.7	Resultats i conclusions	84
6	Resultats.....	85
6.1	Els programes.....	85

6.1.1	El programa de control de la conducta violenta al centre educatiu L'Alzina	87
6.1.1.1	Antecedents	87
6.1.1.2	El programa pilot.....	90
6.1.1.3	Avaluació i revisió del programa	93
6.1.1.4	Programa d'intervenció grupal pel control de la conducta violenta per a joves del CE l'Alzina	101
6.1.2	El programa d'intervenció per a la millora de l'autocontrol i l'assertivitat en joves amb mesures judicials en medi obert.....	103
6.1.2.1	Antecedents	103
6.1.2.2	Programa pilot	104
6.1.2.3	Revisió del programa pilot	109
6.1.2.4	Programa d'intervenció per a la millora de l'autocontrol i l'assertivitat en joves amb mesures judicials en medi obert	115
6.2	Dades dels joves.....	116
6.2.1	Dades relatives a variables personals i socio-familiars	118
6.2.1.1	L'edat dels joves	119
6.2.1.2	La nacionalitat del jove	120
6.2.1.3	Nucli de convivència del jove abans del delicte	121
6.2.1.4	Situació socio-econòmica del nucli familiar.....	122
6.2.1.5	Nombre de germans	123
6.2.1.6	Trencament vincles familiars	123
6.2.1.7	Criminalitat, problemes de salut mental i de drogodependències en la família	124
6.2.1.8	Matriculació escolar del jove i fracàs escolar.....	125
6.2.1.9	Activitat laboral abans del delicte.....	126
6.2.1.10	Relació del jove amb grups disocials.....	127
6.2.1.11	Relació de parella del jove.....	128
6.2.1.12	Conducta addictiva en el jove	128
6.2.1.13	Problemes de conducta a la infància	130
6.2.1.14	Problemes de salut mental del jove	131
6.2.1.15	Maltractaments familiars	132
6.2.1.16	Conductes autolítiques	133
6.2.2	Dades criminològiques	134
6.2.2.1	Fet delictiu	135
6.2.2.2	Temps imposat de mesura (internament i llibertat vigilada).....	137
6.2.2.3	Edat comissió delicte principal.....	138
6.2.2.4	Nombre de víctimes en el delicte principal.....	139
6.2.2.5	Amb qui realitza el jove el delicte ?.....	139
6.2.2.6	Consum de drogues en el delicte	140
6.2.2.7	Antecedents judicials abans del delicte principal i tipus d'antecedents.....	142

6.2.2.8	Edat comissió primer delictes	143
6.3	Resultats de la intervenció	144
6.3.1	Assistència a les sessions.....	145
6.3.2	Avaluació de l'actitud durant el programa	149
6.3.3	Avaluació dels joves quan a l'assoliment dels objectius del programa	151
6.3.4	Avaluació dels nivells d'informació	152
6.3.5	Avaluació de la satisfacció per part dels joves	154
6.3.6	Correlació de les variables avaluades.....	162
6.3.7	Identificació dels factors de risc	162
6.4	Resultats post-intervenció.....	165
6.4.1	Informació dels joves al temps d'haver fet el programa	166
6.4.1.1	L'entrevista amb els joves.....	166
6.4.1.2	Opinió – satisfacció sobre l'impacte del programa	174
	El qüestionari nivell d'informació post intervenció	179
6.4.2	Informació dels familiars dels joves al temps que el jove va finalitzar el programa	182
6.4.3	Informació dels professionals.....	184
6.4.4	Dades relatives al jove després d'haver fet el programa.....	189
6.4.4.1	Noves activitats delictives després del programa	189
6.4.4.2	Conducta dels joves de CE després de finalitzar el programa	199
7	Conclusions	203
7.1	Objectius de la recerca	204
7.1.1	Objectiu general	204
7.1.2	Objectius específics	204
7.2	Comprovació de les hipòtesis inicials	206
7.2.1	Respecte al perfil del joves participants	206
7.2.2	Respecte a l'impacte de la intervenció en els joves	209
7.2.3	Respecte a l'observació conductual transcorregut un temps de la intervenció	212
7.2.4	Respecte a la valoració que en fan els referents dels joves.....	213
7.3	Conclusió general	213
8	Consideracions i propostes.....	214
	Agraïments.....	217
	Bibliografia.....	219
	Annexos	225
Annex 1	– Relació de taules	225
Annex 2	- Relació de gràfics	227
Annex 2	- Relació de gràfics	227

Annex 5 – Questionari opinió satisfacció	233
Annex 6 – Registre actitud setmanal	235
Annex 7 – Registre actitud joves.....	236
Annex 8 – Diari de funcionament de la sessió	237
Annex 9 – Guió de l'entrevista post per a joves	238
Annex 10 – Guió entrevista valoració professionals	240
Annex 11 – Qüestionari informació - post	242

1 Justificació de la recerca

En el nostre entorn social més proper, estem assistint en els darrers anys a un increment alarmant d'informacions i notícies referides al fenomen de la violència juvenil, concretant-se aquestes informacions en episodis referits a: bandes juvenils, violència de joves cap als pares, el "bullying" a l'escola (i altres formes de violència a l'entorn escolar), homicidis/assassinats i lesions de complexa comprensió (filmació d'agressions, atacs vandàlics contra persones, etc), violència en l'oci nocturn i la festa, delictes sexuals, etc.. Des de diferents enfocaments professionals i des de diferents àmbits de la intervenció social, es vol donar resposta a aquest fenomen de la violència juvenil, per la qual cosa es va generant un debat en el que els interrogants més importants son: -cap a on ha d'anar la societat davant d'aquest esclats injustificats (o no) de la violència?; -cap a on s'han de dedicar els interessos per conduir resultats que siguin acceptables per tots els agents implicats?-. En aquest sentit, els professionals que treballen directa o indirectament amb el fenomen de la violència juvenil, parlen generalment de la necessitat de la prevenció i sobre tot, de la intervenció precoç del fenomen en els escenaris on es produeixen els elements de socialització d'aquests menors i joves. Si bé sabem que la violència és quelcom que existeix, ha existit i existirà sempre..., i en concret que la violència juvenil és una qüestió coexistent en la nostra societat i que darrerament s'està pronunciant amb una tendència relativa a l'increment; es pensa que les accions preventives que es puguin disposar per intervenir la violència juvenil conduirien, d'alguna manera, a alleugerar el fenomen i si més no, a fer menors i joves més competents, amb decisions conductuals més obertes i amb possibilitat d'acció més prosocials.

En aquest sentit, és clar i s'entén evident que la intervenció amb menors, adolescents i joves en els seus entorns de socialització seria l'ideal "grup diana" per aconseguir objectius desitjables en la presumpta solució a aquest fenomen de la violència juvenil (afavorint els elements de resiliència); tant pel que fa a la

vessant de tall més preventiu, com a la purament dirigida a mitigar (reduir o reconduir) l'agressivitat d'aquests subjectes. La intenció d'aquestes intervencions podria ser la de modificar en el futur la possibilitat d'emissió o l'emissió d'aquestes conductes violentes i substituir-les per d'altres de contingut més adaptatiu i prosocial, convertint-se això en finalitat en si mateixa per poder parlar del nostres joves coma a subjectes de benestar i consideració social.

Els autors d'aquesta investigació, professionals de l'àmbit de la Justícia Juvenil a Catalunya, portem temps atents al fenomen de la violència juvenil i preocupats per treballar-lo d'una forma efectiva amb resultats òptims tant pels usuaris de les intervencions com per a la pròpia societat. Així doncs, des de l'any 2001 estem desenvolupant una sèrie de programes d'intervenció grupal adreçats al control de la conducta violenta, tant en l'àmbit de la justícia juvenil com en l'àmbit educatiu general (formal i no formal). En concret, en l'àmbit de la intervenció grupal de conductes violentes en joves de justícia juvenil, hem realitzat tant en l'entorn institucional (Centre Educatiu de règim tancat), com en medi obert, propostes d'intervenció amb joves que compleixen mesures judicials per delictes relacionats amb conductes agressives (violència sobre les persones). Aquestes propostes d'intervenció es concreten en la realització de:

- tres edicions d'una intervenció grupal al CE l'Alzina (amb joves internats per delictes d'homicidi, agressions sexuals i lesions greus) d'una durada aproximada de 60 hores cada un d'ells
- i dos edicions d'una intervenció grupal a medi obert, per a joves que complien mesures educatives de llibertat vigilada. La durada d'aquestes intervencions van ser d'una mitjana de 24 hores cadascuna.

En total, s'ha intervingut en les dues modalitats de programes-intervencions (cinc edicions), a uns 30 joves d'edats compreses entre 15 i 23 anys.

A partir d'aquesta intervenció, de la qual es tenia la seguretat que havia estat efectiva i satisfactòria pels joves que hi havien participat (a comptar amb la verbalitzacions d'aquests mateixos joves durant la intervenció), sempre ens havia quedat la recança de, per què no, fer un seguiment d'aquests mateixos joves al cap d'un temps d'haver fet el treball en grup (la intervenció). El que volíem era (o el que ens hagués agradat), a banda de saber si els hi havia anat bé el programa als joves (quan a utilització de les tècniques apreses al llarg del mateix), saber si existien dades més objectives per parlar de l'impacte favorable d'aquesta intervenció sobre els joves... I aquí és on ha entrat la participació del Centre d'Estudis Jurídics.... Assabentats de la possibilitat de sol·licitar ajuts a la investigació, vàrem decidir-nos a presentar el nostre projecte d'investigació, el resultat del qual, i un cop aprovat per la realització del mateix, és l'informe que avui teniu en les vostres mans. Pensem amb això, que gràcies a iniciatives com aquestes que avui ens ofereix CEJFE, els resultats de la nostra intervenció podrà veure la llum d'una forma més o menys clara; fet que per nosaltres és un autèntic plaer.

2 Introducció

Quan estàvem pensant el fil argumental que havia de seguir aquesta introducció, recordàvem els autors d'aquest informe una situació similar ocorreguda en setembre de 2002. En aquella ocasió es tractava de parlar, reflexionar, preparar... “com introduíem a un grup de 6 joves que estaven condemnats a mesures d'internament per la comissió de delictes violents (assassinats, homicidis, agressions sexuals, etc...), que havien estat seleccionats per fer un programa experimental de control de la conducta violenta (Intervenció grupal), i que nosaltres seriem els encarregats de monitoritzar-lo durant els 9 mesos que tenia que durar la intervenció”. La veritat és que en aquell moment, tot i tenir experiència en la gestió de grups d'intervenció i tot i tenint un cert domini i coneixement de la població de justícia juvenil, l'empresa no va ser senzilla.

D'allò ha passat ja més de 3 anys i mig, i avui ens trobem introduint una recerca que és en part el resultat d'aquell inici.

Doncs bé, al que anirem veient al llarg d'aquesta investigació és, en un primer moment, un apartat en el que s'entrarà a parlar sobre els conceptes de violència i agressivitat i principalment es centrarà el tema en un debat més social sobre el fenomen de la violència o de les “violències juvenils”. Ens interessarà veure molt de prop la posició de diferents interventors socials (mitjans de comunicació, pares i mares de joves, professionals de l'educació i la justícia i els propis joves), sobre el que ells pensen que és i no és el fenomen de la violència juvenil, de la seva realitat en la justa mesura, o de la magnificació del fenomen. Tot això s'intentarà explicar en el capítol 4, amb un discurs planer, plasmant de la forma més fidel possible les diferents opinions i visions representades per qui ens ho transmetia. Per acabar aquest apartat, presentarem un conjunt de dades generals sobre la Justícia Juvenil a Catalunya, dades que permetran, amb un major rigor, arrodonir l'apartat anomenarem –debat al voltant del fenomen de la violència juvenil-

Acabat aquest debat, en el que s'hauran pogut extreure moltes de les claus que sustentem els “*per qués*” de l'emissió de conductes violentes i la comprensió que se'n té d'aquestes conductes, passarem ja directament a explicar el disseny de la recerca pròpiament dita.

En aquest apartat dedicat al disseny de la recerca s'exposarà de forma minuciosa tot el procés de treball que s'ha seguit per donar-li forma a la investigació. S'explicaran les dues fases de treball que s'han seguit: fase preliminar (o d'aplicació dels programes) i la fase de recerca (o d'avaluació de l'impacte de les intervencions). Veurem en la primera fase el camí seguit pel disseny del programa pilot, les aplicacions dels programes al CE l'Alzina, el disseny del programa pilot de Medi obert i l'aplicació del programa a MO. En la segona fase, explicarem, per parts, com s'ha realitzat la recollida d'informació general, la recollida d'informació dels programes (variables, instruments, etc), el seguiment fet a la població i com hem previst la recollida de resultats.

Al següent que veurem després del disseny de la recerca, és la part relativa a la presentació dels resultats de la intervenció. Per a desenvolupar aquest gran apartat, eix central de la recerca, hem previst quatre grans blocs. En el primer dels blocs relatius als resultats, coneixerem els dos programes realitzats de control de la conducta violenta; un d'ells, el de centres educatius, anomenat – programa d'intervenció grupal pel control de la conducta violenta per a joves del CE l'Alzina- i l'altre, per a Medi Obert, anomenat –Programa d'intervenció per a la millora de l'autocontrol i l'assertivitat en joves amb mesures judicials en medi obert-. Durant aquest apartat, podrem veure com s'han construït els programes i com, després de l'avaluació pertinent es configuren com a –programes d'aplicació validats-.

El segon dels blocs d'aquest apartat ens permetrà conèixer en profunditat la població de joves que va participar en els programes de control de la conducta violenta. Es fa una descripció exhaustiva de les variables que hem considerat més rellevants (personals, socio-familiars i criminològiques) i es cercaran diferències estadísticament significatives entre els joves que han fet el programa al CE o en MO, i entre els joves que han comès delictes de violència sexual amb d'altres que han comès delictes de violència no sexual.

El tercer bloc de resultats està enfocat directament a presentar les dades relatives a l'impacte de la intervenció en el joves que han participat al programa de control de la conducta violenta; entenent el procés que s'ha seguit per a la implementació de continguts, d'informacions, d'assoliment d'objectius, actituds, satisfacció, etc. Les dades d'aquest apartat son aquelles que es van poder recollir al llarg de la fase d'intervenció amb joves, durant la realització del programa.

El darrer bloc de resultats, és el que ens presentarà informacions relatives al que ha passat amb els joves després de l'aplicació del programa. Aquí, veurem, en primer lloc, què ha significat pels joves l'haver fet el programa de control de la conducta violenta i quins han estat els elements rellevants que poden explicar l'impacte de la intervenció, passat el temps. Comptarem per aquest capítol amb la veu dels joves, la dels seus familiars i la dels professionals que fan el seguiment d'aquests joves. En segon lloc, presentarem en síntesi, quina és la situació dels joves quan a la variable reincidència i en el cas dels joves que van fer el programa al CE, veurem quina va estar l'evolució conductual d'aquests, passat el temps d'haver fet la intervenció.

I bé, per acabar, com no, presentarem un apartat en el que s'exposaran les conclusions de la recerca i un bloc dedicat a les recomanacions i propostes.

A priori, ja podem avançar en aquesta introducció, que la conclusió més important a la que podem arribar és, que en Justícia juvenil, s'ha d'encaminar les intervencions cap a objectius que prenguin com a centre el treball l'atenció als joves, des de les seves pròpies necessitats i interessos. S'ha de treballar amb els joves, comptant amb els joves. Treballar prenent en consideració allò que realment és significatiu pel menor-jove infractor, motivar-lo i motivar-nos per assolir objectius comuns, fet que en moltes ocasions semblen no confluir. Cal entendre que l'interés pel menor-jove infractor és la pedra angular d'allò que se'ns encomana com a "servei públic", amb la qual cosa, quan dissenyem les intervencions no solsament hem de tenir en compte al jove com a objecte d'intervenció, sinó que l'hem de considerar com una part més en el procés de construcció de la tasca encomanada.

3 Objectiu i hipòtesis

El tema objecte d'aquest estudi segueix una triple intenció:

- Per una banda, fer una *reflexió general del fenomen de la violència juvenil en el nostre entorn*, focalitzant aquest fenomen en el que s'opina des dels diferents agents socials implicats (joves, famílies, professionals, mitjans de comunicació) i també en les dades oficials de la JJ a Catalunya.
- Per un altra banda, es vol *assenyalar si han existit o no aprenentatges realment significatius en els joves que han estat intervinguts a través d'un programa cognitiu-conductual de control de la conducta violenta* i quines son, de les tècniques assajades les que més han estat recordades i utilitzades en la seva vida quotidiana futura (posterior a la intervenció). En aquest mateix àmbit es faran propostes de millora i canvi en la metodologia dels programes d'intervenció per tal d'ajustar-los, si s'escau a allò que realment els joves consideren aprenentatges veritablement significatius, incidint molt més sobre aquests àmbits, i variant-ne aquells que no hagin produït els efectes desitjats. Es tracta de saber l'eficàcia del programa, a nivell intern, sobre tot quan a satisfacció per part de l'usuari, tant en el moment de la intervenció, com al acabar-la (a curt termini i mig-llarg termini)
- Pel tercer tema objecte d'aquest estudi es treballar sota la hipòtesi de *que la intervenció cognitiu-conductual, aplicada a través del programa de control de la conducta violenta, aporta els resultats esperats en l'avaluació del canvi i modificació de conducta dels joves que en aquests programes participen*, a banda d'avaluar l'impacte general que ha provocat en aquests joves la participació en el programa.

En aquest sentit doncs, serà **objectiu general** d'aquest estudi:

Avaluar la incidència real que té sobre el Jove infractor la realització d'un programa cognitiu-conductual de control de la conducta violenta.

Altres objectius, considerats com a objectius específics d'aquesta recerca seran:

- Aprofundir en el coneixement de la realitat en matèria de violència juvenil i de delictes violents protagonitzats pels joves.
- Dissenyar i aplicar un programa d'intervenció grupal pel control de la conducta violenta per a joves que han comés delictes violents greus.
- Dissenyar i aplicar un programa d'intervenció grupal per a la millora de l'autocontrol i l'assertivitat en joves de MO.
- Avaluar el perfil socio-familiar, personal i criminològic dels joves que participen en les diferents aplicacions dels programes.

Hipòtesis

S'ha formulat un conjunt d'hipòtesis amb la intenció d'orientar l'objectiu general referit a: *–avaluar l'impacte de la intervenció–*. Les hipòtesis plantejades en la recerca s'han agrupat en quatre blocs:

Bloc 1: Respecte al perfil dels joves que han participat en els diferents programes

H1. Els joves que han participat en el programa presenten un perfil heterogeni pel que fa al conjunt de variables personals i socio-familiars, en funció que aquesta intervenció s'hagi desenvolupat al CE o a MO

H2. Els joves que han participat en el programa presenten un perfil heterogeni pel que fa al conjunt de variables personals i socio-familiars, en funció del tipus de delictes que els ha portat a fer el programa; siguin aquest de violència sexual o no sexual

Bloc 2: Respecte a l'impacte de l'aplicació del programa

H3. El disseny d'un programa d'aquestes característiques, aportarà alts índexs d'assistència dels joves a les sessions

H4. A través de la intervenció, els joves assoliran els objectius específics plantejats en les diferents àrees

H5. El programa permetrà que els joves incrementin els nivells d'informació necessaris per a la millora del control de la conducta violenta

H6. Els joves manifestaran uns nivells òptims de satisfacció general, quan a la seva participació en el programa

H7. Els joves aprendran a detectar els factors de risc que els poden portar a desencadenar respostes violentes

H8. Els joves utilitzaran en la seva vida quotidiana, les tècniques instrumentals apreses al llarg del mateix

H9. Els joves incrementaran la seva percepció d'auto-eficàcia sobre el control de la conducta violenta

H10. Els joves que millor actitud hagin manifestat al llarg del programa (assistència, participació, interès, relacions interpersonals, etc), obtindran millors resultats en les avaluacions relatives al programa

H11. Indistintament els joves que han participat en el programa de CE i de MO, tenen resultats òptims en les diferents variables estudiades

H12. Indistintament els joves que han comés delictes de violència sexual o de violència no sexual, obtenen resultats òptims en l'avaluació del programa

H13. Els joves estrangers obtindran resultats menys favorables en les avaluacions que els joves nacionals

Bloc 3: Respecte a l'observació conductual transcorregut un temps de la intervenció

H14. Els joves disminueixen l'emissió de conductes violentes al interior del CE

H15. Els joves presenten una taxa baixa de reincidència delictiva

Bloc 4: Respecte a la valoració que en fan els referents dels joves

H16. Els referents que interactuen amb els joves que han participat en el programa (educadors, DAM, tutors, psicòlegs, treballadors socials i familiars dels joves), valoren de forma satisfactòria la participació dels joves en el programa

4 Debat al voltant del fenomen de la violència juvenil

(...) Violencia... ser violento... es como hablar en voz alta... chillando... pero con las manos; por la fuerza... para que te oigan, ... (ríe) para que te hagan caso. Eso,... es como que no te controlas y pierdes los nervios y que eres eso... eres violento. Pero cuando lo tienes, lo que quieres.... ya está, lo tienes pero por la fuerza, con violencia.

DP (Jove de 19 anys CE l'Alzina)

A l'inici del camí formal d'aquesta recerca al març de 2005, els investigadors vàrem entendre com a necessari tractar, conèixer, reflexionar,... sobre el fenomen global de la violència juvenil, amb l'objectiu de poder aprofundir en la comprensió de la violència o "les violències" dels joves des de diferents enfocaments socials, teòrics i tècnics. De les múltiples referències, metodologies, accions, revisions, etc. efectuades, hem pensat exposar en aquest apartat algunes de les reflexions a les que s'han arribat i que en definitiva, en són un dels sentits d'aquest treball.

Com a pregunta de sortida pel debat obert ens hem, i vàrem qüestionar el següent: *son realment els adolescents i joves actuals més violents que ho eren abans ?...* I aquesta pregunta no era gratuïta; ja que a valorar al que en l'imaginari social s'està dient sobre la violència juvenil, la qüestió ens semblava perfectament justificada.

Així doncs, en les diferents fases del treball i sense la pretensió de ser extremadament rigorosos en el mètode de recollida d'informació, es van anar fent algunes aproximacions a l'objecte de la pregunta abans plantejada, per intentar donar-li resposta. Aquestes aproximacions ens van fer prestar atenció a diferents àmbits que d'una manera o altra tenen a veure amb el fenomen de la violència juvenil i que són:

- La resposta dels mitjans de comunicació social respecte al fenomen de la violència juvenil.
- L'opinió que tenen els agents socials, que d'alguna manera intervenen en aquest àmbit, sobre la violència juvenil.
- La percepció dels pares i mares dels joves en relació al fenomen de la violència juvenil.
- L'opinió dels propis joves sobre la violència juvenil.

Per donar cloenda a aquest debat sobre el fenomen de la violència juvenil, hem pensat que seria aclaridor, presentar un apartat en aquest mateix capítol, en el que s'ofereixin algunes dades rellevants en matèria de violència juvenil, representades per descriptors generals que se'ns aporta des de la base de dades de la Direcció General de Justícia Juvenil de la Generalitat de Catalunya. Òbviament, hem escollit aquest àmbit de la justícia relativa als joves, per que les intervencions que posteriorment avaluarem, tenen a veure amb joves que compleixen mesures judicials en la jurisdicció de menors, pensant que això ha de permetre, d'una forma més coherent, emmarcar l'àmbit d'actuació concret.

Abans de començar a debatre sobre el fenomen de la violència juvenil segons aquestes diferents realitats assenyalades, seria bo presentar un apartat en el que s'aproximés una definició comprensiva que ens permeti situar-nos davant del concepte de violència .

4.1 Concepte de violència (o violències)

- Violència.- Abús de força. Usar de violència contra algú. Sofrir violència. Fer violència a algú, fer-li fer quelcom a la força. Fer força per provocar un dany. (*GDLLC – Pompeu Fabra*).
- Violència.- Acció i efecte d'agredir; acte contrari al dret d'altres. Acometre a algú per fer-li qualsevol dany, ferir-lo, matar-lo. (*D. Real Ac Espanyola*).

- **Violència.-** Formes de conducta que s'adopten amb la intenció de perjudicar directa o indirectament a un individu. (*diccionari de psicologia Herder*).

Tenint en compte les definicions presentades per aquestes tres fonts bàsiques, existeix coincidència en la qüestió de *fer mal, provocar dany o perjudicar*. En qualsevol cas, totes les definicions genèriques orienten la violència cap a una acció voluntària o involuntària, però que el resultat de la mateixa es proferir mal a l'altre (persona, objecte, etc).

Quan hem seguit revisant definicions més especialitzades d'autors especialitzats sobre matèries referides a la violència o enllaçada amb ella, la veritat és que a les conclusions que aquests autors arriben, de forma més o menys tècnica, son les mateixes (Storr-68, Ibañez-90, Worchel-98, Sanmartin-02, Echeburua-03, etc.). En qualsevol cas, l'ampliació d'aquest concepte de violència sobre el que volem treballar (per la comprensió posterior de les referències que realitzem), podria ser:

Violència és la intenció, acció o omissió mitjançant el qual intentem imposar la nostra voluntat sobre els altres, generant danys de tipus físic, psicològic, moral o d'altre tipus.

Aquesta definició més genèrica inclou múltiples formes de violència, podent-se fer extensible a múltiples àmbits de la vida quotidiana, evidentment no relacionat necessàriament amb els delictes. En qualsevol cas, al llarg d'aquesta recerca parlem de control de la conducta violenta, i evidentment ens allunyem del binomi conducta violenta=delicte. Una conducta violenta pot no estar vinculada a cap acció delictiva i en qualsevol cas, aquesta conducta seria objecte d'atenció del programa de control de la conducta violenta.

Si analitzem la definició proposada de violència (o d'altres que podem consultar), sovint veurem (o entendrem) associat el concepte "violència" el concepte "agressivitat". Efectivament, aquesta associació de violència i agressivitat la considerem obvia ja que a nivell social, en els discursos tècnics i teòrics, sovint s'utilitzen els dos conceptes indistintament per referir-se a la mateixa qüestió.

Amb la intenció de contextualitzar el nou concepte (agressivitat) per tal d'esbrinar si existien diferències realment significatives i útils a tenir en compte entre un i altre concepte, ens adonem que les diferents definicions sobre agressivitat feien constant referència al que ja hem dit anteriorment sobre el concepte de violència, establint-se en les definicions, igualment tres característiques que conformaven el concepte d'agressió: intenció de causar dany; provocar dany real (no solament un avís); i l'existència d'alteració de l'estat emocional (còlera o d'altres). En qualsevol cas, la coincidència de la definició de violència i de les característiques pròpies del concepte d'agressió, son, tal i com veiem, força coincidents.

Nosaltres, al llarg d'aquesta recerca, utilitzarem indistintament el concepte de violència o agressivitat per referir-nos tant a les conductes dels joves que siguin constitutives de delictes violents (o no violents) segons el codi penal i la Llei 5/2000 de Responsabilitat Penal del menors; a les conductes agressives i/o violentes no constitutives de delictes, però que impliquin les característiques abans assenyalades; i a les conductes agressives i/o violentes considerades com colèriques (estats emocionals negatius d'ira/còlera com a reacció a una provocació prèvia -o percepció de provocació-) o instrumentals (violència i/o agressivitat com a mitjà per a aconseguir un objectiu).

4.2 Mitjans de comunicació i violència juvenil

“El paper dels mitjans en la construcció social de la violència juvenil té tant o més pes que la realitat mateixa. Es tracta d'un altaveu que ha acabat situant els conflictes amb els joves en el punt més alt de la percepció d'inseguretat ciutadana”.

Marta Comas
Antropòloga

Fent una superficial ullada al que diuen els mitjans de comunicació del nostre país, és estrany el dia en que no aparegui a les planes de la premsa escrita, un article, notícia, comentari..., o en els mitjans audio-visuals (tv, ràdio, etc) una notícia o reportatge que faci referència al tema de la violència juvenil en general, o en concret a episodis que tenen a veure amb la delinqüència juvenil, agressions entre joves, agressions fetes per joves, delictes perpetrats per bandes juvenils, violència de fills a pares, violència escolar, etc..

L'any 2005 ha estat un any intens pel que fa al bombardeig mediàtic de temes que tenen a veure amb la violència juvenil. Aquest temes que a continuació ens referirem han obert un intens debat social en el que el punt de mira ha estat el “jove” entès i percebut com a actor de fets violents; al qual la nostra societat “pensa” que ha de donar resposta. Els temes punyents als que ens estem referint i que també, a l'any 2006 han continuat amb un important reso son:

- Violència a les aules (a professors i bullying).
- Violència de les bandes juvenil (llatines, radicals, etc.)
- Violència de fills a pares.
- Noves i no tant noves violències juvenils (agressions filmades, vandalisme, violència en l'espai de festa, etc...)

A banda d'aquest quatre temes que hem agrupat, sumats als de la violència juvenil quotidiana (robatoris protagonitzat per joves i d'altres fets delictius puntuals realitzats per aquests col·lectius), no hi ha dubte que s'ha generat un estat d'opinió en la que la majoria dels agents socials es plantegen allò que ja assenyalàvem a la justificació d'aquesta recerca i que en apartats successius anirem comentant: "...els joves actuals, la joventut actual, ha incrementat les seves violències (respostes violentes), o en qualsevol cas, els actes violents que realitzen els nostres adolescents i joves son més visibles a la llum pública.

I en qualsevol cas, violència a banda, els joves d'avui estant sent protagonistes d'altres informacions mediàtiques que abonen aquest *estat de la qüestió* sobre la joventut, en el que podríem decantar-nos a que si més no, no s'està tractant el tema dels joves i la joventut de forma *neutra*.

Ens estem referint per exemple, a les informacions que parlen de les *problemàtiques relacions de l'adolescent/jove amb el món de les drogues* (inici prematur en l'ús de substàncies, banalització que en fan dels consums, baixa percepció de risc...), l'increment en els índexs de fracàs escolar (atribuït a múltiples causes internes i externes dels joves), l'alta exposició dels joves a jocs en els que la violència extrema hi es present, l'abús que fan els adolescents i els joves de les noves tecnologies (Internet, mòbil, etc), l'increment en l'índex de problemàtiques relacionades amb l'alimentació, salut mental, etc dels nostres joves.... Bé, tot plegat contribueix a que parlar avui d'adolescents i joves, va seguit de l'expressió *problemàtic...* amb la qual cosa, la violència juvenil i/o la delinqüència juvenil és una expressió més que va sumada a aquest seguit de despropòsits referits a la joventut, dels quals podríem dir que es mediatitza de forma més notòria aquells aspectes que en son *negatius* (d'imatge negativa), mes que els *positius*.

Tornant al tema de la violència juvenil i al ressò que els mitjans de comunicació ofereixen sobre el tema, volem aglutinar algunes de les qüestions sobre les quals se'ns dubte hem de reflexionar:

- La violència juvenil en general i els delictes que cometen els menors i joves de franges d'edats molt diverses, son tractats pels mitjans de comunicació, de forma genèrica a l'hora de parlar del "jove violent" o del "jove infractor", sense diferenciar l'edat d'aquests i emmarcar-se tot en una mateixa etiqueta de "jove". Així, hem trobat articles, (notícies, opinions, etc) que parlen de violència juvenil referint-se a nois de 13 anys, de 16 anys, de 23 o de 35 anys. En la majoria d'informacions dels mitjans de comunicació, es fa referència a la "violència del joves" o a delictes perpetrats per joves, presentant una fluctuació en les edats dels actors, entre 12 i 35 anys.
- Quan els mitjans de comunicació parlen de violència juvenil o delinqüència juvenil, ho fan d'una forma estereotipada, assenyalant l'actor d'aquesta violència (o delinqüència) de forma generalista o aglutinada per algun estereotip social: bandes juvenils, joves immigrants, delinqüents...; fent caure en l'anonimat a l'actor, per donar pes a la responsabilitat que es genera al voltant de l'etiqueta social.
- Generalment els delictes que fan els joves, s'utilitzen per fer veure els problemes globals de la nostra societat. En aquest sentit, els mitjans de comunicació cerquen les causes de la delinqüència juvenil (o de la violència dels joves) en els problemes que es generen per les noves estructures familiars, la manca de control i supervisió dels referents, problemes en l'escola, etc.
- Trobem major nombre de notícies en el que es parla de l'actor de la violència juvenil (jove violent), que notícies que ens parlen del jove com a objecte d'aquesta violència juvenil (víctima). En la mateixa línia que un dels punts anteriors, tant el jove actor de la violència, com la víctima d'aquesta violència es fa anònima i passa a formar part d'una etiqueta (estereotip) que generalment s'utilitza per fer una crítica social que ve referida (normalment) a la "crisi de valors socials" "a les tendències d'una societat més violenta" o "a la desprotecció del ciutadà".

- Els delictes de violència juvenil, principalment aquells en els que el resultat de l'agressió sobre la víctima és molt greu i/o greu (assassinat, homicidi, agressió sexual, lesions, etc), tenen un altíssim seguiment mediàtic en totes les publicacions d'abast nacional (més seguiment que el que podrien tenir delictes d'aquestes característiques no protagonitzat per joves). Aquestes publicacions, generalment combinen informacions de seguiment del cas, amb algunes opinions d'especialistes en matèries de violència juvenil, la qual cosa permet, en major grau, construir la informació d'una forma més "objectiva", tot i que en ocasions aquestes veus especialitzades aporten "tendències" socio-polítiques als fenòmens de la violència juvenil.
- De la proliferació de publicacions de distribució gratuïta se'n extreu que el tractament que fan dels fenòmens de la violència juvenil i la delinqüència juvenil és d'alt contingut mediàtic, utilitzant grans titulars per anunciar-la, sent imprecisos en la notícia i fent servir poques (o gairebé cap) opinió especialitzada envers el fenomen i/o les causes que l'han provocat. Al que si que fan servir aquestes publicacions gratuïtes (que de pas sigui dit, tenen un gran seguiment social), és obrir un apartat per que els lectors opinin sobre el tema concret que estant tractant. És interessant repassar els "foros" d'opinió que van obrir alguns d'aquests mitjans de premsa escrita durant l'any 2005 i 2006 sobre el tema de les bandes juvenils llatines, sobre el crim de Barcelona d'una indigent en un caixer automàtic, sobre la mort d'un jove a la Patum de Berga, o sobre el bullying a les escoles... (entre d'altres).
- Els mitjans audio-visuals de comunicació (ràdio i tv), fan igualment la cobertura informativa d'aquestes notícies de violència juvenil i de delinqüència juvenil aportant en algunes ocasions, valoracions d'especialistes en aquestes matèries i altres cops, es contextualitza la notícia merament en una descripció de fets i aportant opinions de ciutadans propers als fets que s'expliquen (familiars, veïns, etc.). Dir també, que han proliferat, arrel d'aquest estat "d'opinió general sobre

l'increment de la violència dels joves", múltiples tertúlies radiofòniques i debats televisius i monogràfics específics, que han volgut analitzar amb "mes profunditat" aquests fenòmens". La seriositat en el tractament d'aquestes temes depèn molt de la cadena de tv o emissora de ràdio que la produeixi. En qualsevol cas, en aquets debats o tertúlies es posen de manifest les diferents posicions socio-polítiques dels especialistes o convidats que parlen del tema. En el cas dels monogràfics que parlen sobre els fenòmens de la violència juvenil (reportatges, programes especials, etc), segons la cadena (tv o ràdio) i l'hora d'emissió, es veu clarament la direcció concreta que ofereixen a les audiències a les que dirigeixen els missatges.

- Fent una ullada a la premsa digital i als buscadors d'Internet, igualment hem trobat una dispersió total d'informacions que fan entendre la "violència juvenil" com un problema global de la nostra societat, omplint-se de recerques que orienten cap a la notícia pròpiament dita, en la que els actors son els protagonistes de l'acció delictiva, o son alguns especialistes en el tema els que ens parlen de les causes i correlats associats a aquestes informacions.

Bé, sense voler anar més lluny en aquesta revisió sobre l'opinió dels mitjans de comunicació respecte a la violència juvenil, hom pot adonar-se que el clima mediàtic està, si més no, aproximant el fenomen de la violència dels joves com un punt important a conèixer i tractar en el nostre entorn immediat... fent tendir les informacions cap a una direcció negativa que permet posicionar als agents socials al voltant dels joves "com a problema", més que com "oportunitat" de treballar les realitats des d'un enfocament objectiu i professional.

4.3 L'opinió dels agents socials que intervenen amb els joves

“Siempre tengo la duda de cuanta más violencia hay ahora que hace 30 o 40 años. Se habla de un aumento espectacular, pero los datos de la fiscalía hablan solo de un ligero aumento (...). Estamos en cualquier caso, ante un fenómeno difícil de medir, porque influyen mucho las fuentes que se usen”

Javier Elzo

Catedrático de sociología de la Universidad de Deusto (06/05)

Aquest equip de recerca ha volgut conèixer de primera mà, què en pensen els professionals que treballen directament amb els menors, adolescents i joves sobre la agressivitat i la violència juvenil. Per això, i tal com hem dit al principi d'aquest capítol, hem iniciat el debat professional amb la pregunta –els adolescents i joves son més violents ara, que ho eren abans?–

En els diferents espais en els que hem tractat aquest tema, en el que generalment els enquestats eren professionals de les ciències socials i les ciències jurídiques (tots ells amb vinculació directa o indirecta amb els menors i joves), les respostes, amb cert matisos tendien al “sí”... realment els joves d'ara son més violents que ho eren abans.

De les múltiples explicacions amb les que s'argumenta l'afirmació d'una actual major violència juvenil, aquests professionals citen de forma general:

- L'ampliació actual de l'edat per ser jove, fa que el fenomen es visualitzi d'un altra manera... això vol dir, que abans, els joves adquirien responsabilitats laborals i familiars en edats més primerenques i actualment, aquestes responsabilitats s'adquireixen en edats més tardanes (“*un jove és ara més temps jove*”).
- Un altra de les causes que els professionals argumenten per explicar la major incidència de la violència juvenil actual, és una conjunció –de la pèrdua de valors tradicionals dels ciutadans (adults i joves)-, que tenen a

veure amb “els rols socials” (pares, professors, etc), “educació formal” (permissivitat i absència de principis segurs), banalització de la violència general, etc., etc. Causes més concretes i focalitzades en espais de socialització, son: els problemes que ha generat la LOGSE (quan a desplaçament de les classificacions en les edats d’escolarització) i la manca de supervisió i control dels adults referents familiars, als quals se’ls atribueix una manca de direcció i una delegació excessiva a l’entitat escolar per liderar l’educació dels joves.

- Una altra dels arguments en els que els agents socials que intervenen amb els joves no es posen d’acord, és si realment els joves actuals no tenen oportunitat socials per fer tendir el seu rumb personal cap a direccions de tendència més prosocial, o aquests joves no volen aprofitar les oportunitats socials que s’ofereixen, per una qüestió d’acomodació i manca de responsabilització.

Bé, en qualsevol cas, el debat sobre la joventut actual està servit i com hem pogut veure, els diferents agent socials implicats en el treball amb aquests joves, tenen una clara tendència a tractar “el jove actual” com un cúmul de problemes, als que se’ls ha de donar resposta per conduir a aquest grups etaris cap a una direcció més òptima.

Durant les trobades amb els diferents professionals implicats en el treball amb els joves, hem pogut veure que els col·lectius concrets fan una lectura exculpadora de la seva responsabilitat com agents socials, atribuint, generalment fora d’ells les possibles solucions als problemes de la violència juvenil; transformant-se aquests agents socialitzadors en elements pal·liatius de les violències d’aquests joves. A tall d’exemple, parlarem de dos col·lectius concrets:

- Els professors de primària i secundària assenyalen el tema de la violència juvenil com un fenomen altament preocupant. Parlen de la violència a les aules com un fenomen integrat a l’escola tant pel que fa la violència contra els iguals com la violència cap el professors. Comenten que la pèrdua del “rol del docent” com a referència socialitzadora, és una

realitat manifesta i que així, “és molt difícil educar”. Ens diuen que darrerament ha hagut un important increment de la violència cap els iguals, violència que en ocasions es manifesta com a conductes problemes puntuals i d’altres com a conductes persistents de les anomenades de *bullying*. Certament, estan preocupats pel fenomen de la violència dels joves... però de les diferents trobades que hem fet amb ells l’atribució principal de responsabilitats la deriven cap els pares, al·legant que sense ells (els pares) <no es pot fer res ja que son aquests els encarregats principals de potenciar els valors de respecte i de la “no violència”>. També atribueixen la responsabilitat dels problemes de la violència dels joves a la manca de recursos educatius per fer front a aquesta violència (aules massificades, manca de recursos generals, manca de formació, etc.).

- El col·lectiu de professionals de justícia juvenil, parlen igualment d’un increment de la violència juvenil. Generalment, dimensionen els problemes de creixement d’aquesta violència en qüestions de –violència intrafamiliar-, -violència i immigració- i –altres noves formes de violència- Ens anomenen principalment la manca de supervisió i control dels referents familiars i educatius com als responsables d’aquest increment de “les violències” i apunten que el fenomen avui per avui és més difícil de tractar perquè aquests referents socialitzadors no tenen el poder “legítim” per reduir-la o evitar-la. A grans trets, es podria entendre el jove, des del seu punt de vista, com un individu independent amb manca de referències tradicionals per ajustar els processos de desenvolupament.

A banda d’aquests dos col·lectius assenyalats i dels seus discursos al voltant de la violència juvenil, s’ha de comentar, que en general, els agents socials responsables de la intervenció amb els joves al·ludeixen a d’altres problemes a l’hora de parlar de l’increment de la violència juvenil. Algunes de les qüestions no esmentades anteriorment i que també tenen un pes relatiu en la construcció de l’augment de la violència juvenil està en:

- L'increment en el consum de drogues dels joves d'avui. Es parla de que actualment les edats d'inici de les substàncies psicoactives s'està produint en períodes pre-adolescents i adolescents. La banalització del consum de cànnabis i la irrupció en els adolescents i joves de l'experimentació amb drogues de disseny i la cocaïna, segons ells, pot explicar aquest increment de les "violències juvenils". Aquestes dades referides a drogues i joventut, venen també explicades pels descriptors estadístics que presenten els organismes oficials (Plan Nacional de drogas, OTD, etc)
- En ocasions de forma paral·lela i d'altres ocasions com a increment de les realitats d'aquests fenomen, les problemàtiques de salut mental, principalment referides a trastorns conductuals, expliquen segons ells, aquest increment de les "violències juvenils". Els agents socials consultats parlen d'una major prevalença de problemàtiques psicopatològiques en els joves actuals (fet que ve confirmat també per les dades del departament de salut del 2005)
- La violència adquirida a través dels mitjans de comunicació social i d'altres mitjans de comunicació (videojocs, etc.) pot ajudar a integrar la violència com una qüestió acceptada en els repertoris conductuals d'aquests adolescents i joves. Les violències socials ja no son una qüestió de rebuig per part dels joves sinó que forma part de la seva vida quotidiana, dels seus jocs.
- La marginació social, representada principalment en entorns deprimits concrets (barris, etc.) i per col·lectius d'exclusió social (immigració), ha pogut també afavorir elements d'increment de les "violències juvenils".

En qualsevol cas, per aquests professionals dels diferents col·lectius que presten assistència i suport als adolescents i joves, el fenomen de la violència juvenil és una realitat a la que diàriament han de fer front, no existint dubtes de l'increment d'aquesta violència si ho comparen amb la que anteriorment ells percebien en períodes passats.

4.4 Els pares i la violència juvenil

“Tothom diu que els nens d’ara son més agressius que ho érem abans... i jo em pregunto... podré fer jo alguna cosa perquè el meu fill no sigui d’aquests joves que els hi diem “violents”

Pare d’un jove de 14 anys d’una escola de Sabadell

Ens els dos apartats anteriors s’ha fet comentaris relatius a l’assumpció de la responsabilitat dels pares en el fenomen de la violència juvenil... però què és el que diuen els referents familiars (pares i mares) d’aquests adolescents i joves sobre el fenomen de la violència juvenil?.

Igualment que s’ha fet pel col·lectiu de professionals (agents socials) que intervenen amb els adolescents i joves, per conèixer la seva percepció sobre el fenomen que ens ocupa, es va voler conèixer l’opinió dels pares i mares d’aquest joves en relació a si –realment els adolescents i joves actuals son més violents que ho eren abans...- Les respostes, generals d’aquest grup consultat, seguien igualment la mateixa tendència dels dos apartats anteriors... els adolescents i joves actuals son més violents ara que fa uns anys.

Els pares i mares dels adolescents i joves consultats, perceben en els joves actuals un major exercici de la violència en general, sense pronunciar-se en moltes ocasions sobre la violència relativa als seus propis fills. Els pares de menors i joves que no havien tingut contacte amb la justícia, o que el contacte amb la justícia havia estat esporàdic, manifesten que si bé entenen que els joves d’avui son més violents que ho eren abans (a comptar amb el que diuen els mitjans de comunicació i del que ells subjectivament han pogut observar), en els seus fills en concret, no coneixen les claus que els hi permet detectar aquesta violència; o sigui que sembla que no existeix.

Si bé es mostren majoritàriament respectuosos amb la tasca dels professors de l'escola, pensen que en major part, ells (els docents) son els responsables d'endevinar la tendència d'aquest increment de la violència, ja que atribueixen que els docents passen una major part del temps amb els seus fills i els veuen en el seu entorn natural (pati de l'escola, activitats extraescolars, aules, etc.). Pensen que les tendències de l'increment de la violència en un jove es pot veure quan aquest és infant i que és en aquest moment quan es pot reconduir.

Els pares i mares dels adolescents i joves reconeixen que potser en ocasions no estan molt atents als canvis generals que es provoquen en els seus fills, però la qüestió més comentada és que l'actual adolescència "*és molt difícil*" (més complexa que ho era abans), i que els seus fills entren en aquesta etapa en una edat molt prematura i que aquesta edat s'allarga més del que ells pensen que és habitual. En moltes ocasions, els pares reclamen pautes (guies), per detectar les tendències violentes dins i fora de la llar i també demanen major assessorament en les problemàtiques que s'associen a les etapes adolescents i joves (consum de drogues, sexualitat, límits conductuals, etc.).

Curiosament en els pares d'adolescents i joves que no han tingut contacte amb la justícia juvenil, l'increment d'aquesta violència juvenil més greu la perceben com a preocupant, tant en quant ells son parts d'aquesta societat que la pateix... Tanmateix, tenen la percepció que els seus fills no serien capaços d'exercir aquesta violència tant evident ja que entenen que si bé –l'actual societat és més violenta-, ells creuen haver posat els elements necessaris perquè els seus fills no l'exerceixin.

Un altra qüestió que ens ha resultat curiosa dels discursos dels pares i mares d'adolescents i joves, és que ells tracten la violència juvenil des d'una doble òptica. Una violència juvenil que té a veure amb els actor d'aquesta violència, i un altra que té a veure amb els adolescents i joves com a víctimes d'aquesta violència. En aquesta segona òptica, els discursos son força radicals i ells, és aquí on son capaços de parlar de les causes socials (implicacions dels agents socialitzadors) com a responsables d'aquest increment de la violència. Tant en quant els joves son víctimes de la violència d'altres joves, els discursos de responsabilització familiar (manca de control dels pares), de responsabilització educativa (manca de límits acadèmics), etc., s'aguditzen i passen de ser de petició d'ajut en la supervisió, suport de l'escola, etc. a discursos més punitius i expeditius amb aquests actors.

En els pares de joves que ja han tingut un contacte amb el mon de la justícia per motiu que els seus fills han protagonitzat incidents violents, els discursos son ben diferents... En aquest sentit, existeix una forta dosi de desconcert i responsabilització, cercant les causes que han pogut contribuir des de la posició de pares a que s'hagi produït aquest procés de desviació. En la majoria dels casos, aquests familiars ja havien cercat ajuts formals (psicòlegs, etc.) per reconduir les violències dels seus fills... observant com la violència incrementava sense reparar-se de forma definitiva. També, existeix en aquest grup de pares, aquells que pensen que la responsabilitat en el procés de desviació del seu fill adolescent i jove ha estat aliè al seu procés d'educació i atribueix les causes a "forces externes" (drogues, grup d'iguals, etc.)

4.5 Els joves i la violència juvenil

No entenc... "flipo"... per què us preocupa tant la nostra violència?... acàs els grans no sou violents?, no sou vosaltres els que feu mes violència i us la heu inventat?.

Oriol. Estudiant de 15 anys. 3r d'ESO

I els joves,... que diuen?... què pensen de la violència juvenil...?, quina posició prenen ells davant d'aquest fenomen...?

En aquesta ocasió, no hem pogut utilitzar la mateixa pregunta de sortida sobre –si consideren que els joves actuals son més violents que els d'abans- per òbvies raons de temporalitat. A quin abans els hi referim...? al que diuen els seus pares, els docents o els mitjans de comunicació...? Certament, aquí la pregunta ha estat... penses que existeix violència entre iguals en el teu entorn?. Sorprenentment els joves, si bé refereixen que existeix violència en general, a nivell social, pensen que la violència entre iguals en el seu entorn més proper (grups d'amics, grup aula, etc), no és important. En ocasions els joves ens parlen d'episodis concrets de violència que han vist i fins i tots ells han participat... però la veritat que els seus discursos estan absents de globalitat a l'hora de parlar de violència juvenil o si en parlen... és una violència juvenil molt allunyada d'ells. Per exemple, preguntant a uns joves llatinoamericans sobre la violència juvenil, ens parlaven que *...als seus països si que eren violents, si que hi havia violència juvenil... però aquí hi ha menys (molta menys) i la fan els adults...* Preguntant a uns joves d'una escola privada, ens deien que al seu barri i a la seva escola, no hi ha violència juvenil *"...bé, alguns companys es barallen... però això és normal..."*; al que si saben és que hi ha violència a uns barris de les rodalies de la ciutat *"...no recordo el nom del barri però s'esbatussen entre ells"*. Preguntant a uns joves d'una escola pública d'un barri de les rodalies d'una ciutat industrial ens diuen que a l'escola no hi ha gaires problemes de violència i al barri tampoc *"... tothom es coneix i sap del "pal" que va cada un"*; ens diuen que on hi ha violència és *"... amb aquells ocupes del*

cine... una canya, ho destrossen tot i es fiquen amb la poli” (referint-se a uns recents incidents d’un grup d’okupas amb la policia local).

Quan es pregunta als joves per què pensen que ells o els seus companys son violents...? generalment atribueixen el problema a causes pròpies de la persona (a diferència a les altres parts preguntades que ho atribuïen a causes externes). Els joves ens diuen que el jove que és violent, és perquè té problemes amb ell mateix o perquè aquest jove pensa que guanya més sent violent que no sent-ho. En ocasions, els consums de drogues està també present per justificar la violència *...el jove violent descontrola quan es col·loca... jo també em descontrolo a vegades ...”* i també argumenten que quan un jove està amb un grup d’amics, poc actuar de forma violenta *“... “per ser algú davant els seus amics”.*

Hem trobat curiós que quan s’ha treballat amb els joves l’opinió sobre la violència juvenil o la delinqüència juvenil... aquests expressaven molt la necessitat d’acotar el concepte “violència” o “delinqüència”. Els joves, generalment han estat molt analítics a l’hora de parlar de violència. En aquest sentit, han fet molt èmfasi en desmuntar aquells estereotips que sovint els mitjans de comunicació han tramés sobre la violència juvenil. Els joves ens han volgut recalcar que: prendre drogues no és sinònim de violència juvenil, divertir-se tampoc, fer servir jocs violents no és ser violent, anar amb els amics i “desfesar” tampoc és violència juvenil. Normalment, matisaven la violència juvenil com allò que té com a resultat accions violentes greus (morts, pallisses, etc...), i minimitzaven accions com el *bullying*, les baralles al institut, la violència a l’esport, etc.

De l’anàlisi fet amb aquests mateixos joves sobre quan es legitima la violència?, quan es pot fer servir la violència?, els implicats, tot i que els hi costa situar-se en un discurs intern (sense utilitzar els estereotips mediàtics sobre la violència), ens expressen majoritàriament que la violència es pot fer servir quan algú *“no respecta” les normes generals , les normes del grup o les teves normes... diuen que és una qüestió de respecte... i que quan aquest manca, s’ha de saber situar per no quedar en una condició d’inferioritat.*

També, aquesta violència s'empara en la legitimitat quan *t'has de defensar de l'agressió o de "la violència de l'altre"*... aquí, la violència té sentit i es justifica com una qüestió de *supervivència*.

En un altre grup de joves, aquells que tenen contacte amb el món de la justícia per delictes violents, les opinions han seguit una altra orientació. Amb aquests joves ha costat parlar de la violència juvenil com quelcom separat de les seves accions. Normalment, els joves de justícia, diuen que la violència juvenil *"és normal... tothom és violent, la societat és violenta i cada dia ho serà més..."* Ells es comporten com tots els joves... però en el seu cas han tingut, o bé *"mala sort"* o bé *"no van poder controlar-se com volien"* o bé *"la provocació de l'altra ho justificava"*. En qualsevol cas, els discursos generals eren clarament exculpadors, existint problemes per assumir-ne la responsabilitat dels fets. En aquest mateix grup de joves, a diferència dels que no havien tingut contacte amb la justícia, és legitimava sempre l'ús de la violència quan aquesta fos percebuda com a necessària (que era en la majoria d'ocasions). Així, per resoldre conflictes, la violència podria justificar-se sense haver d'utilitzar moltes altres alternatives. En el cas dels joves que no havien tingut contacte amb la justícia, les fórmules de resolució de conflictes entre iguals, generalment exhaurien totes les vies de la "no violència" (des del diàleg fins a l'allunyament del problema); tant sols en el cas que no existís altra possibilitat, la violència quedava justificada.

4.6 La violència a la Justícia Juvenil en Catalunya

“Al voltant del tema de la violència hi ha molts “falsos mites” que generen una incapacitat per comprendre’l en tota la seva complexitat”.

*Anna Berga
Dra. en Sociologia de la EUTSES-Pere
Tarrés*

Fins aquest apartat del capítol hem estat veient com tots els actors socials que han estat consultats, ens presenten una opinió sobre el fenomen de la violència juvenil, en la que s’observa una clara tendència a parlar de l’increment alarmant de la problemàtica. Com hem dit en la introducció, ens interessava fer una prospecció de les dades oficials de la Direcció General de justícia Juvenil per presentar, a nivell quelcom més objectiu, l’abast de la informació a la que es refereixen aquests agents socials quan opinem del fenomen.

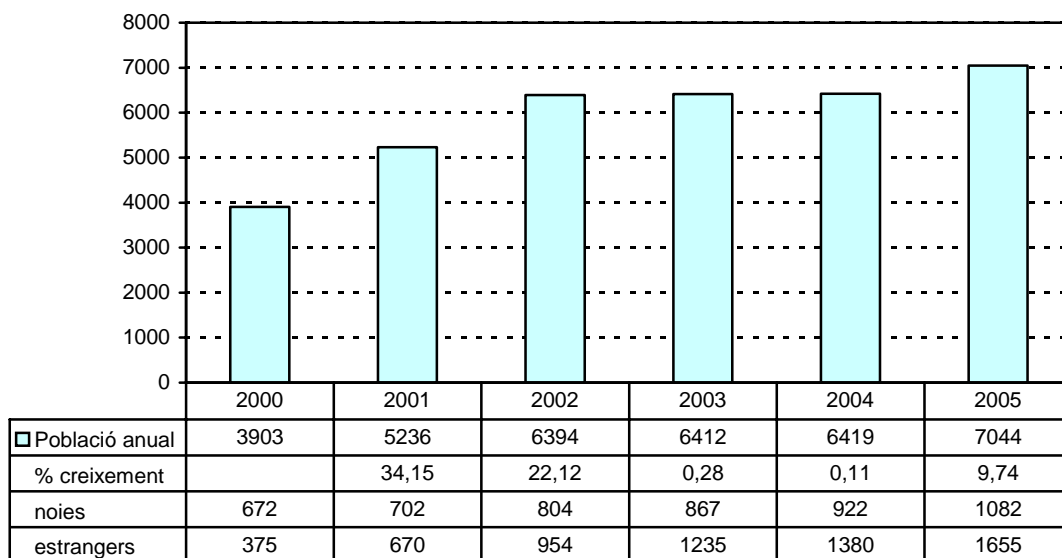
En aquest sentit, de totes les fonts oficials consultades (tant nacionals com internacionals) en les que hem vist que es fa referència a la incidència de la delinqüència juvenil, les dades parlen d’un increment important a comptar pel nombre de delictes i faltes que cometen els joves. Concretant, un recent informe del Comité Económico y social Europeo ¹ens informa que segons estadístiques comparades dels Estats membres de la UE, la delinqüència juvenil arriba con a mitjana al 15 % de la delinqüència general total (si bé a alguns països pot arribar fins el 22 %). Cal tenir en compte que aquest percentatge és força important ja que, per una banda l’edat per computar la delinqüència juvenil en els països de la UE es mou en intervals molts curts (de 7 a 18 anys d’edat del jove infractor, segons país) i que a més, existeix un important taxa de “xifra negra” de la criminalitat, ja que la delinqüència comesa per menors és freqüent que les víctimes siguin aquests propis menors (menys propensos a acudir a les instàncies judicials).

¹ Dictàmen del Comité Econòmic i Social Europeu sobre “La prevención de la delincuencia juvenil, los modos de tratamiento de la delincuencia juvenil y el papel de la justicia del menor en la Unión Europea”, Brusel·les, 15 de març de 2006

En aquest mateix informe, es fa reso que en els països europeus, existeix la percepció de que s'està produint un increment de la delinqüència juvenil i que els delictes que cometen aquests joves son cada cop de major gravetat.

En aquest tema concret referit a la gravetat dels delictes, totes les dades consultades (concretades en una referència sobre els canvis en els comportaments juvenils disocials²)apunten a un important increment de la delinqüència més violenta en països com a Canadà i Estats Units i també en Europa, assistint a un escenari, que si bé es confirmen amb els descriptors estadístics aquest increment de la delinqüència violenta, es tendeix actualment a parlar d'un manteniment de la delinqüència juvenil actual.

I bé, en dades concretes extretes de la DGJJ es parla d'un increment important del nombre de joves atesos per la JJ Catalana des del 2000 al 2005. El creixement de la població anual des de l'aplicació de la llei 5/2000 de RPM ha estat en el seu conjunt del 80 %

Gràfic 1. Increment de la població en JJ a Catalunya.

² Capdevila i altres (2006) *La reincidència en el delicte en la justícia de menors*

Aquest increment, com veiem, sembla que ha quedat sostingut des del 2002, amb una petita pujada pel que fa a l'any 2005. les causes que s'al·ludeixen a l'hora de parlar del important augment entre els anys 2000 i 2002, respon principalment a l'impacte que va provocar l'entrada en vigor de la llei referida quan a:

- Extensió de la justícia juvenil i de tot el seu catàleg de mesures, als joves de 16 i 17 anys
- Augment de la durada màxima de les mesures per determinats delictes greus (podent-se arribar a durades de 4, 5 o 8 anys)
- Augment del límit d'edat d'execució. L'internament es pot complir fins els 23 anys i les mesures de MO no tenen límit d'edat
- L'efecte onada. Les causes penals obertes a joves de 16 i 17 anys es van trametre a la fiscalia de menors l'any 2001.

A banda d'aquesta dada referida al creixement de la població en JJ a Catalunya durant els darrers cinc anys, (i a les possibles causes sobrevingudes de forma objectiva per l'aplicació de la nova llei de RPM), ens interessava conèixer concretament, quina era la proporció de joves que havien entrat en el circuit de JJ per la comissió (o presumpta comissió) d'algun delictes o falta, en relació al conjunt de joves de Catalunya de 14 a 18 anys. Si més no, per validar la hipòtesi de l'increment de la criminalitat dels joves d'aquesta franja d'edat (14 a 18), la dada resultant podria ser significativa per reforçar-la o refutar-la. En aquest sentit dir, que de les dades provinents del padró comú de població (IDESCAT), que va de 267000 joves màxim a (any 2001) 257.000 mínim (any 2004 i 2005), ens ofereixen unes molt lleugeres diferències, que sembla que no es pronuncien cap un increment de la criminalitat en aquests joves. Les dades concretes les presentem en la següent taula:

Taula 1. Evolució anual població intervinguda en JJ sobre el total població

	2001	2002	2003	2004	2005
Justícia juvenil	6301	6441	5456	5886	6543
Població catalana 14/17	266692	260372	258962	256501	256652
Índex 100 habitants	2,36	2,47	2,11	2,29	2,55

Veiem, que la proporció de 2,11 com la més baixa per l'any 2003 a 2,55, la més alta per l'any 2005, presenta una mínima variació, no podent-se parlar, a la vista dels resultats, d'increments rellevant. Caldrà seguir la tendència en els posteriors anys, per veure si aquesta proporció de 2,55 s'estabilitza en fluctuacions similars a les del anys anteriors, o bé, segueix incrementant.

Més dades generals que volíem significar en aquest apartat, fan referència a l'edat i el gènere de la població en JJ segons l'evolució experimentada des de l'aplicació de la llei fins el 2005. Veure taules

Taula 2. Edat mitjana de la població a JJ

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Edat mit homes	15 ¼	17	17 2/4	17	17 2/4	17
Edat mit dones	15 ¼	16 2/4	16 ¾	16 2/4	17	16 ¾
Edat mitjana	15 ¼	16 ¾	17 2/4	17	17 ¼	17

Taula 3. Població per gènere a JJ

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Homes	3231	4534	5590	5545	5497	5962
Dones	672	702	804	867	922	1082
Total població	3903	5236	6394	6412	6419	7044
% homes	82.78%	86.59%	87.43%	86.48%	85.64%	84.64%
% dones	17.22%	13.41%	12.57%	13.52%	14.36%	15.36%

A primera vista, observem quan a les edats dels joves de JJ, a partir del 2001 es manté sostinguda, tant per homes com per dones, en els 17 anys, sense que es constatin diferències important de mencionar, a banda d'una lleugera diferència entre l'edat d'homes i dones, essent l'edat de les dones un xic més baixa. Pel que fa al gènere, si que es pot veure un relatiu increment pel que fa a la presència de dones en JJ, havent passat d'un 86,59% d'homes i un 13,41 % de dones a l'any 2001, a un 84,64% i un 15,36 respectivament en l'any 2005. Aquest increment sembla que es manté, lent, però progressiu... tot i que encara s'està molt lluny de compensar (igualar) les taxes de criminalitat per gènere.

Un altra dada que ens pot donar idea sobre si els joves actuals que entren al circuit de JJ, son en general més violents que ho eren abans (al menys a comparar entre el 2000 i el 2005), ho podem veure en una taula comparativa en la que presentem els percentatges dels programes acumulats en execució segons siguin aquest d'assessorament tècnic, de mediació, de medi obert o de internament.

Taula 4. Percentatges de distribució anual de programes en execució a JJ

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
As tècnic (%)	47.69	60.57	59.12	51.14	46.47	43.64
Mediació (%)	20.58	15.74	16.33	15.51	14.58	17.10
Medi obert (%)	25.95	16.56	17.45	24.48	31.43	31.51
Internament (%)	5.78	7.12	7.11	7.86	7.52	7.75

Observant aquestes dades, veiem pel que fa concretament a l'execució de les mesures (internament i medi obert), sense tenir en compte l'assessorament tècnic i la mediació, que la intervenció relativa a l'àmbit d'internament (que en principi seria l'àmbit d'aplicació en execució de mesures dels delictes més violent), es manté en un percentatge quasi invariable de programes, cosa que no ha succeït amb l'execució de mesures en MO, que ha estat la fórmula d'execució que més ha notat l'increment de joves i que en general, en el conjunt de formes d'intervenció en JJ, més ha augmentat; passant del 16,56 % de programes en el 2002 a un 31.51 % de programes en el 2005 (doblant gairebé la seva activitat). En aquests sentit doncs, en el cas que la delinqüència juvenil haguera augmentat de forma realment significativa, pel que fa a delictes de major intensitat violenta (homicidis, assassinats, lesions greus, agressions sexuals, etc), aquest increment s'hagués observat en un augment també en el percentatge de programes de internament.

Però bé, per veure la tendència que ha seguit l'activitat criminal dels joves en JJ, presentarem en la següent taula una seqüència dels anys 2003, 2004 i 2005, pel que fa al nombre de delictes sobre els que es treballa. Aquests delictes son comesos pel nombre total de persones que han estat intervingudes en aquell any corresponent

Taula 5. Classe i nombre de delictes a JJ

	2003	2004	2005
Contra la vida	40	32	35
Lesions	1964	2182	2489
Contra la llibertat	667	685	775
Contra la int moral	14	16	29
Contra llibertat sexual	186	171	172
Contra la intimitat	39	39	42
Contra l'honor	112	126	155
Contra rel familiar	5	1	3
Contra patrimoni	6289	6158	6155
Contra seg col·lectiva	442	450	416
Fal documental	51	42	44
Contra ad justícia	110	120	130
Contra drets fona	62	67	69
Contra ordre públic	703	702	774
Altres	114	135	117
No consta	46	10	7
Total Delictes diferents	10842	10936	11412
Total Persones diferent	6414	6419	7044

La lectura dels resultats de la taula ens ofereix algunes consideracions. La primera té a veure en que més del 50 % dels delictes que es cometen (o que en son presumptes) els joves en la jurisdicció de menors, té a veure amb delictes contra el patrimoni. En els tres anys recollits s'observa una lleugera tendència a la baixa pel que fa a aquest nombre de delictes. Un altra dada a destacar és l'increment que es ve observant, ja anterior al 2003, en relació al delicte de lesions. En aquest sentit, a banda que el delicte de lesions és la segona activitat delictiva amb una major incidència en JJ (superior al 22 % del total de delictes d'aquesta jurisdicció), des de l'any 2003, va incrementant-se 2 punts percentuals anualment la presència del delicte de lesions sobre el total de delictes de JJ. Aquesta dada si que ens podria estar donant alguna pista en relació a la pregunta que ens hem anat formulant al llarg d'aquest debat sobre el fenomen de la violència juvenil, traduint-lo a aquest increment de l'activitat delictiva referida a les lesions (en qualsevol dels àmbits) com a causa objectiva d'una major visualització del fenomen de la violència juvenil. Per altra banda,

en relació a les activitats delictives del menors-joves agressors, aquelles que es venen considerant com a d'extrema violència o molt greus (assassinat, homicidis, agressions sexuals), els percentatges observats en aquests darrers tres anys no ens fan entendre cap increment, sinó que s'ha de parlar d'una estabilització de tots ells a comptar amb el nombre de delictes i el nombre de joves que els cometen. Aquests tipus de delictes, curiosament, tant sols representen el 2% de l'activitat delictiva general dels joves de la jurisdicció de menors. Els fets que conformen aquest petit percentatge (2%) de segur que son els que més preocupen a l'opinió pública, i en definitiva, aquells que fan situar les tendències sobre violència juvenil i delinqüència juvenil en un lloc crític per ser avaluat.

Algunes dades més que poden ser d'interès per avaluar el fenomen de la violència juvenil i que fa referència la realitat de la JJ a Catalunya son:

- La major concentració de demandes d'intervenció en JJ prové de nois i noies de la província de Barcelona (70%), la resta es reparteixen entre les altres tres províncies situant-se Girona i Tarragona en segon i tercer lloc de demandes.
- Per comarques de residència dels joves, les que major incidència tenen en els percentatges de joves que son intervinguts per JJ son: Barcelonès (32%), Baix Llobregat (11%), Vallès Occidental (10%), i llavors a més distància, està el Maresme (5%), Vallès Oriental (5%), Tarragonès (4%), etc.
- Un 85% dels menors i joves que se li obra un expedient a JJ, se'ls considera primaris. L'altre 15% de demandes, son per joves que ja han comès altres delictes de menors. L'edat de comissió dels delictes, pels joves que ingressen per primer cop, es situa principalment als 16 i 17 anys, sent la franja de 14 molt baixa i en la de 15 anys ja s'observa una major incidència delictiva.

- S'ha pogut veure que a JJ disminueix el nombre de delictes i augmenta el nombre de faltes. Aquesta dada parla precisament per si sola d'una menor incidència de les activitats delictives més greus.

Taula 6. Delictes i faltes a JJ

	2003	2004	2005
Delictes	4654	4655	4843
Faltes	863	1296	1627
Total	5517	5951	6470

- La resolució judicial dels expedients oberts en JJ, en regla general segueixen la següent tendència: un 46% dels expedients acaben en absolució, amonestació, sobreseïment, etc. un 42% acaben dictant-se una mesura de MO, i els altres 12% acabaran en una mesura d'internament. Aquestes dades també ens fan veure que en JJ l'activitat delictiva no és intensa a comptar amb el tipus de mesura que s'imposa. També i en el mateix sentit, dir que la tendència sobre el internament en els darrers 4 anys ha seguit una direcció sostinguda però lleugerament a l'alça (passant d'un 10,38 % de resolucions on es dicta l' internament a l'any 2001, a un 13,87 % de resolucions d'internament durant l'any 2005). Aquesta dada podria aportar un xic més de realitat a la qüestió de l'increment de la major violència juvenil, podent-se situar la hipòtesi de que a majors demandes de internament, major és la violència exercida per l'actor del delicte.
- La població a la JJ catalana es distribueix segons nacionalitat, amb un marcat percentatge de població nacional (76%) versus un 24% de població estrangera. Així s'ha pogut constatar des de l'any 2000 un important increment de la població estrangera tal i com veiem en la següent taula

Taula 7. Evolució de la població segons nacionalitat

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Estrangers	375	670	954	1235	1380	1655
Epanyols	3258	4566	5440	5177	5039	5389
Total població	3903	5236	6394	6412	6419	7044

Bé doncs, amb aquesta informació inclosa en aquest apartat, podem fer-nos una idea general de la població atesa per la justícia juvenil a Catalunya, no havent trobat dades veritablement concloents que ens parli d'un increment important de la violència (delinqüència juvenil) en els darrers quatre anys, més enllà de l'increment relatiu dels delictes de lesions en la població intervinguda.

5 Disseny de la recerca

La recerca que hem realitzat, podria tenir considerada com a data d'inici, el juny de 2002. És en aquesta data quan s'assenten les idees principals del que podria ser el nostre estudi... tot i que en aquell moment no érem conscients que la investigació tindria una continuïtat en el temps com la que ha acabat resultant. En aquell moment, el que es volia era (a partir de la demanda que s'explicarà en l'apartat posterior -referit als resultats de la confecció del programa d'intervenció-) assajar una proposta de programa d'intervenció per al control de la conducta violenta, que donés resposta a la necessitat de comptar al Centre Educatiu l'Alzina (en endavant CE) d'una intervenció disponible d'aquestes característiques. En aquest sentit doncs, vàrem plantejar el que seria l'*objectiu primer* de la recerca:

- *Dissenyar un programa d'intervenció grupal pel control de la conducta violenta per a joves que han comès delictes greus (assassinat, homicidi, lesions greus, agressió sexual i violència intrafamiliar)*

A partir d'aquest primer objectiu, es va disposar tot una sèrie de materials i fonts documentals que ens van permetre fer una proposta d'intervenció coherent, a partir de la qual, un grup de joves del CE l'Alzina, va rebre una intervenció d'aquestes característiques i com no, d'una forma més o menys metodològica, va permetre avaluar-ne els resultats. A partir d'aquí, i a través de diferents mètodes d'avaluació, referits al procés d'execució del programa, la satisfacció dels joves en la intervenció i resultats de millora d'informació, assoliment d'objectius d'intervenció, detecció de factors de risc, conducta intersessió, conducta institucional, etc... es va poder parlar de millores en els joves a partir de que aquests participessin en el programa.

Bé doncs, assenyalat això com a principi de la intervenció i considerant el primer objectiu com d'assoliment dinàmic, els professionals vàrem decidir seguir fent la intervenció a través de noves aplicacions del programa de control

de la conducta violenta al CE l'Alzina, obtenint resultats, a partir dels quals, es pogueren anar redefinint el disseny del programa amb una major qualitat, a l'hora que s'anava donant major resposta als joves del CE quan a població que formava part de la intervenció. A mida que s'anaven fent les diferents edicions del programa, s'anaven perfilant els continguts del mateix i les eines d'avaluació de l'impacte de la intervenció que es feien sobre els joves.

Paral·lel a això, i situant-nos en el temps al setembre de 2003; a partir d'una demanda realitzada per la Secció de Medi obert (en endavant MO) del Servei d'execució de mesures de la DGJJ, es va dissenyar un nou programa d'intervenció d'autocontrol i assertivitat per a joves que estaven executant mesures en medi obert i que havien comès delictes violents. Aquesta demanda es va concretar en el disseny d'un programa d'intervenció per aquests joves, amb el qual s'acabaria de donar contingut al que nosaltres hem considerat en la nostra recerca com a *objectiu segon*:

- *Dissenyar un programa d'intervenció grupal per la millora de l'autocontrol i l'assertivitat en joves de MO.*

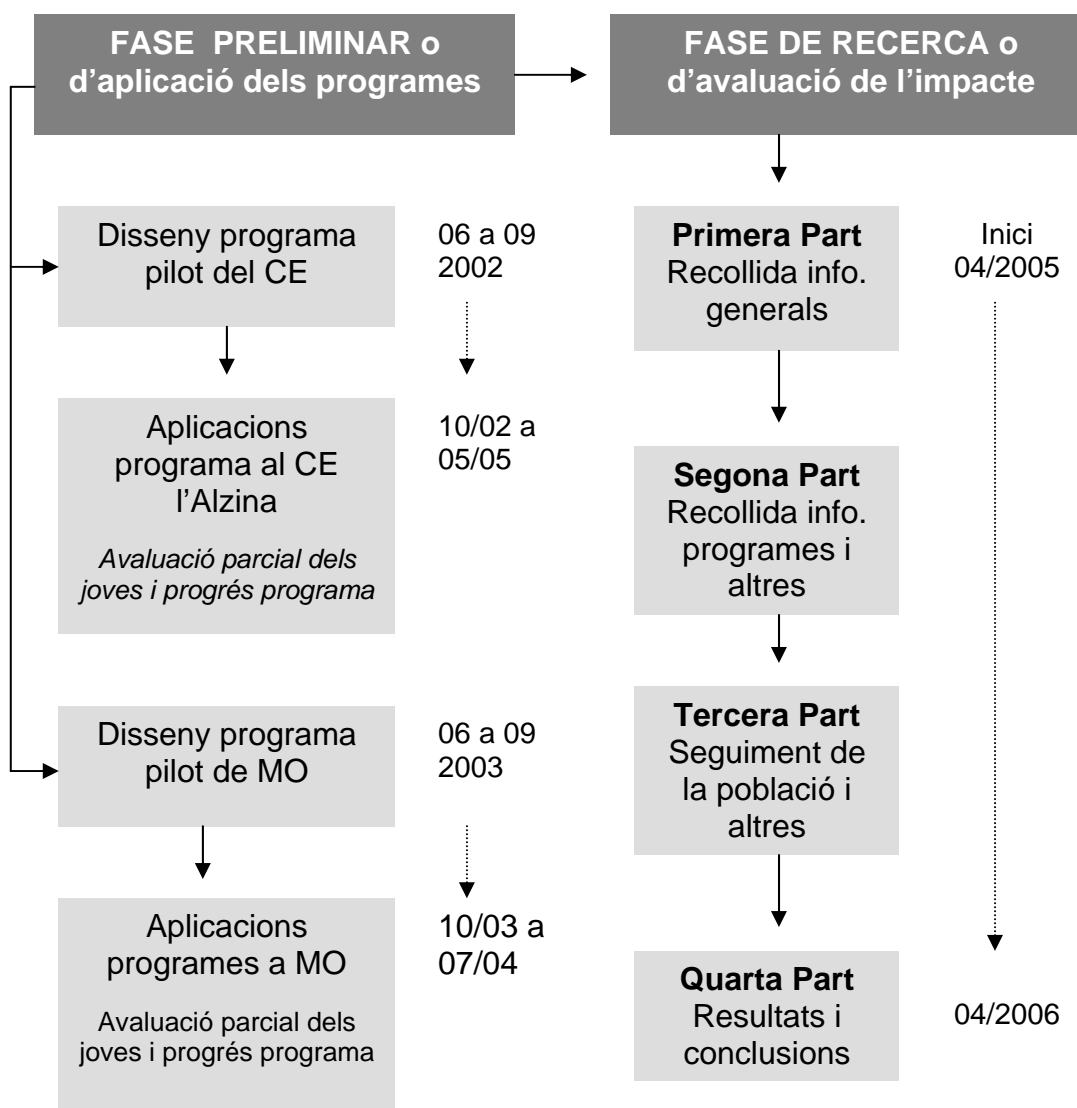
La metodologia d'acció per l'assoliment d'aquest objectiu seria la mateixa que la que hem expressat anteriorment, en la qual, i a partir d'un primer programa pilot, s'aniria veient el desenvolupament del programa i s'aniria avaluant als joves per conèixer l'impacte del mateix.. (per això, comptaven amb l'experiència acumulada del disseny i avaluació del programa anterior)

Bé doncs, aquest serien els orígens del nostre estudi, en el qual, encara no existia un autèntic interès de "recerca" més enllà d'intentar arribar a l'objectiu 1 i 2 que hem comentat.

Serà a partir de que el Centre d'Estudis Jurídics, a desembre de 2004 dona la possibilitat de finançar projectes de recerca; que aquest equip de treball es posa a "treballar" en ferm per a donar resposta definitiva al que seran els objectius plantejats en l'apartat d'objectius de la recerca i va formular les hipòtesis esmentades a l'apartat anterior.

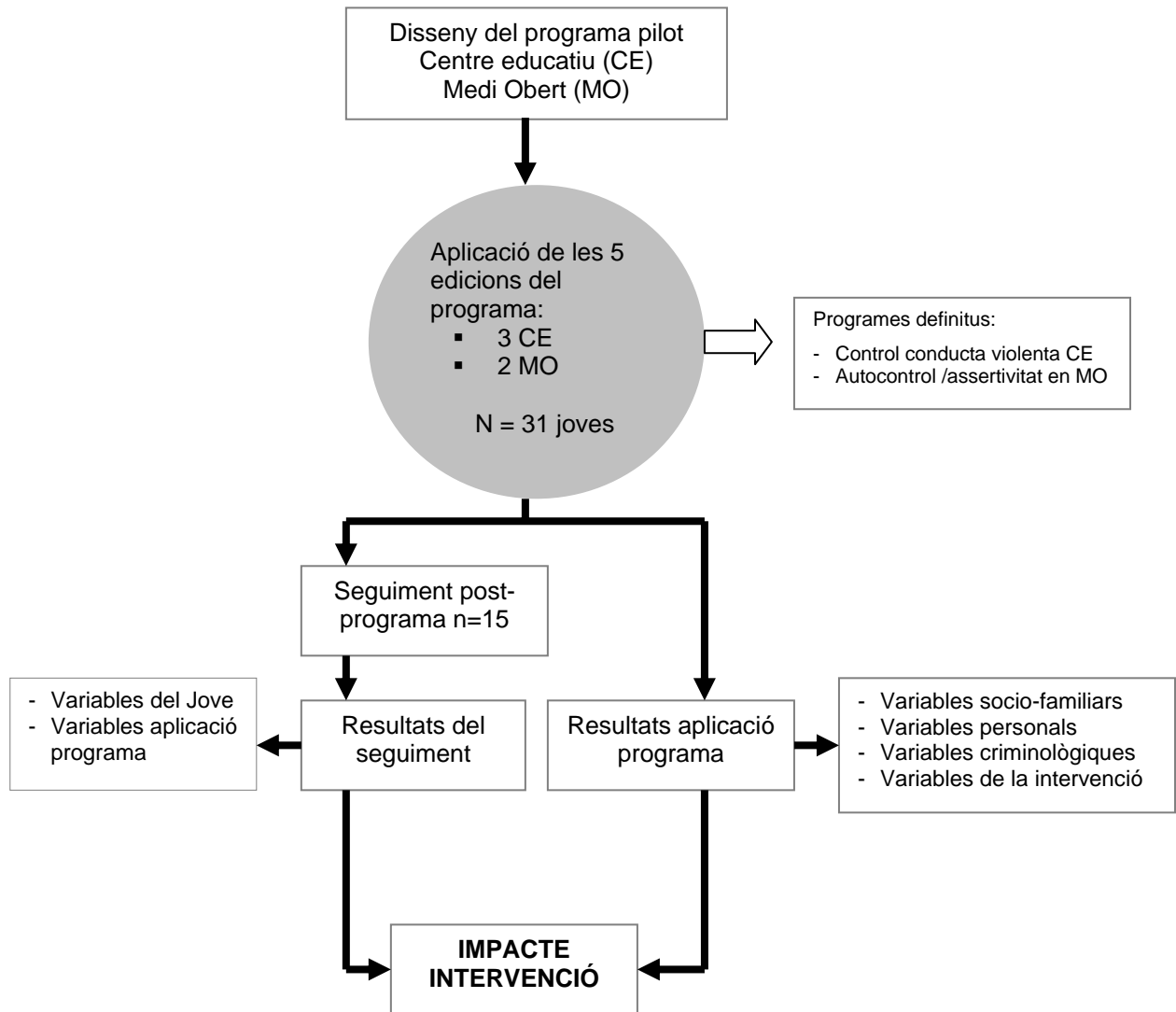
Per tant, considerarem pel disseny de la recerca dos moments o fases clarament diferenciades: una que l'anomenarem FASE PRELIMINAR, que correspon al moment de realització dels programes d'intervenció tant al Centre educatiu com a medi obert, i un altra fase que anomenarem FASE DE RECERCA, que correspon a tota la tasca que ha comportat la recopilació d'informacions i l'avaluació dels resultats obtinguts a la fase preliminar i altres qüestions que s'han considerat per a la recerca (recerca bibliogràfica, entrevistes amb joves post-programa, etc). Presentem a continuació un quadre resum per visualitzar de forma general les dues fases esmentades:

Esquema 1. Fases de la recerca

També, i amb l'objectiu de visualitzar de forma global el conjunt seqüencial de la recerca (incloent-se les dues fases i els seus diferents apartats) presentem aquesta gràfica que ens permetrà veure el camí seguit per arribar a l'objectiu general de la recerca:

Esquema 2. Seqüència de la recerca

A continuació, descriurem cada una de les dues fases de la recerca, de forma pormenoritzada, en el que veurem les operacions principals que s'ha utilitzat quan a disseny i metodologia d'investigació.

5.1 Fase preliminar o d'aplicació dels programes

Com ja s'ha comentat al llarg d'aquesta introducció sobre el disseny de la recerca (i es parlarà més a fons en el següent apartat sobre resultats dels programes), la fase preliminar correspon al moment del disseny inicial dels programes d'intervenció i l'aplicació dels tres programes de control de la conducta violenta al Centre Educatiu l'Alzina i els dos programes d'autocontrol i assertivitat en MO. Els programes, edicions, dates i nombre de joves que inicien la intervenció, ho exposem a la taula següent:

Taula 8: Edicions, dates i joves segons programes

Nom de la intervenció	Edició	Data d'inici	Data final	Nº de sessions	Nº joves
Programa de control de la conducta violenta al CE l'Alzina	1ª	15/10/2002	19/06/2003	59 (1h de durada)	6
Programa de control de la conducta violenta al CE l'Alzina	2ª	09/10/2003	17/06/2004	61 (1h de durada)	7
Programa d'autocontrol i assertivitat per a joves del CE L'Alzina	3ª	18/10/2004	27/05/2005	32 (1h de durada)	6
Programa d'autocontrol i assertivitat per a joves de MO	1ª	06/10/2003	03/11/2003	8 (2,3h de durada)	4
Programa d'autocontrol i assertivitat per a joves de MO	2ª	02/06/2004	05/07/2004	10 (2,3h de durada)	8

Direm que com intervencions *en essència* pròpies per a la investigació, s'entenen les dues primeres edicions dels programes de CE i les dos edicions del programa de MO. Tanmateix, es va voler incloure la tercera edició del programa de CE, ja que es va intentar fer una reproducció ajustada en temps, continguts i metodologia del programa que s'havia assajat a MO; amb la qual cosa, els objectius d'aquesta darrera intervenció, no corresponen als que s'havien plantejat en el programa de Centres educatius, per una durada de 60 hores d'intervenció.

Som conscients que per a un millor model de recerca, s'hagueren tingut que tenir en compte un grup control (en cada una de les intervencions fossin aquestes de CE o de MO), a banda de l'experimental que era sobre el que nosaltres interveníem. En qualsevol cas, aquesta qüestió no la vàrem preveure, ja que en aquesta fase que hem considerat com a preliminar no es tenia encara clar fer la investigació tal i com s'ha desenvolupat. Però en cas que si s'hagueren tingut en compte, tampoc s'hauria pogut utilitzar un grup control, ja que tots els joves que estaven internats al CE l'Alzina per delictes d'aquestes característiques, tenien que fer un programa d'intervenció adreçat al control de la violència i/o agressivitat; amb la qual cosa, no s'hagueren pogut escollir joves per aquest grup control.

5.1.1 Població de l'estudi

La població total sobre la que se ha considerat l'estudi, ha estat *la de tots els joves que van iniciar el programa de CE i MO* i que van assistir a alguna de les sessions previstes en el mateix. La selecció dels joves que han participat en la recerca, ens ha vingut donada pel criteris propis de selecció de joves a programes d'aquestes característiques. En el cas dels joves de CE, el criteri és el -d'haver comès algun delictes de: assassinat, homicidi, lesions greus, agressió sexual o violència intrafamiliar-. En el cas dels joves que van realitzar el programa de MO, - la selecció va estar feta pels responsables de la Secció de MO-, a petició dels DAM (o EMO). Aquest joves de MO, la majoria d'ells tenien pendent de complir una mesura de tasques socioeducatives, en la que de forma, generalment expressa, es parlava de la conveniència de desenvolupar un programa de control dels impulsos (o similar), i a l'hora, es trobava executant una mesura de llibertat vigilada.

Així, doncs, la població total de la nostra recerca és $n=31$ joves, dels quals 19 van fer el programa al CE i 12 a MO.

5.1.2 Instruments de recollida d'informació

Per a l'obtenció de dades sobre l'evolució dels joves en el programa i sobre el programa en sí (quan a metodologies de les sessions, funcionament de les activitats, etc.), en aquesta fase preliminar es van considerar com a *instruments bàsics de recollida d'informació*, els següents:

5.1.2.1 Relatius al jove

Hem considerat instruments de recollida d'informació relatius als joves, aquells que d'alguna manera, han permès enregistrar la informació referent al jove durant l'execució del programa pròpiament dit (assistència, actitud, assoliment d'objectius, etc). Serien instrument de recollida d'informació d'aquest àmbit:

A. Registre d'assistència a l'activitat

En les intervencions realitzades al Centre Educatiu i a Medi obert, l'assistència a l'activitat va ser un indicador enregistrat com a mesura d'evolució del subjecte en el programa i com a mesura d'avaluació del propi bon funcionament del mateix.

La mesura tal i com s'enregistrava, en els fulls d'anotació d'assistència era: SI (assisteix) / NO (no assisteix). En el cas de "no" assistència, es considerava si la absència era justificada o no justificada. Els motius de justificació de l'absència podien ser diversos (assistència a judici, malaltia que suposes romandre a casa o a l'habitació del CE, assistència a un recurs socio-sanitari, etc). Per a la matriu de dades de la nostra recerca, hem utilitzat la variable assistència per enregistrar el nombre de sessions a les que va el jove durant el programa (en percentatge segons les sessions del programa i les possibilitats que aquest jove té de anar-hi). També s'ha generat un altra variable per valorar el nombre de sessions que el jove no justifica la seva absència (no assistència).

Durant el programa, el valor de les absències no justificades, van ser utilitzades per:

- En el cas de MO va ser considerat que un 20% d'absències sense justificar, suposava la baixa en el programa
- En els casos de CE i MO, una absència no justificada, significava automàticament una avaluació de "0" en la nota diària pel que fa a la valoració d'assistència del registre que en el següent apartat comentarem.

B. Registre d'avaluació intra sessió de l'actitud del jove

Una de les mesures que es van entendre necessàries d'avaluar en els dos programes (CE i MO), va estar l'actitud que manté el jove durant la sessió. Per aquesta avaluació es va utilitzar un full de registre en el que s'avaluava:

- Assistència/Puntualitat: Si assisteix a les sessions, si arriba a l'hora sense entretenir-se ni per entrar ni sortir, si lliura els treball demanats en el temps marcat
- Participació: si participa activament en la sessió, si rendeix adequadament en funció de les seves possibilitats
- Relacions interpersonals: Si respecta l'opinió dels altres, si respecta als professionals, si col·labora en el treball cooperatiu
- Actitud: si col·labora en el bon funcionament de l'activitat, si mostra interès per l'activitat, si és constant, si te cura dels espais i els materials propis i dels altres.

Els criteris d'avaluació estaven ponderats de 1 a 5, sent 1 l'extrem negatiu i 5 l'extrem positiu, seguint les següent consideracions

1. Actitud negativa
2. Actitud passiva. Cal indicació continua del professional
3. Actitud correcta. Cal, a vegades la indicació del professional i no hi ha oposició cap aquesta
4. Actitud positiva. Participa, mostra interès, assisteix i es relaciona correctament amb tothom
5. Actitud molt positiva. Col·labora amb iniciativa pròpia,

Aquesta avaluació es feia després de cada sessió i la puntuació de cada àmbit (assistència, participació, etc), generava una nota mitjana de tots els àmbits, que era l'avaluació del jove en la sessió concreta. Cada un dels joves tenia tantes avaluacions com sessions es feien en el programa (*veure annex nº 6*).

A banda d'utilitzar aquest registre d'avaluació per valorar l'actitud del jove vers les diferents sessions del programa d'intervenció, aquests registres van ser útils per poder lliurar a d'altres professionals que intervenen amb el jove amb l'objectiu d'evidenciar l'evolució del jove al llarg del programa, i a l'hora, aquests professionals, a partir de la informació reflectida als fulls d'avaluació diària, poguessin utilitzar-los com a element de reforç i reconducció del jove en aquesta activitat (programa). Aquesta avaluació era entregada al tutor (en el cas del CE) o al DAM (en el cas del programa de MO).-*veure annex nº 6 i 7*)

Per a la nostra recerca, hem considerat aquesta variable com a -valoració de l'actitud del jove en el programa-, obtenint-se una avaluació mitjana de les valoracions del jove al llarg de les sessions.

C. Qüestionari -Nivell d'informació- (coneixement de continguts treballats en el programa)

Ens interessava saber si els joves que assistien al nostre programa, al finalitzar la intervenció tenien un bon domini dels coneixements que durant les diferents sessions s'anaven introduint i amb els quals treballaven. Es va pensar que una bona mesura d'interès quan al programa i d'assoliment d'aprenentatges pel que fa a les matèries referides sobre control de la conducta violenta, podria ser la mesura de la informació dels joves al finalitzar la intervenció.

Per això es va construir un qüestionari d'avaluació en el que s'inclouen preguntes de contingut del que s'havia treballat al llarg del programa. Les preguntes, eren generalment tipus test (amb 4 alternatives de resposta i

tant sols una vàlida). No es descomptaven de la nota global les respostes equivocades o en blanc. En el qüestionari també s'inclouïen entre dues i tres preguntes obertes (veure qüestionari d'avaluació exemple en annex 3).

En funció dels objectius que es treballaven en el programa i els diferents assajos i discriminacions de preguntes, els qüestionaris finals de cada edició contenien el següent nombre de preguntes (taula 9).

Taula 9. Preguntes qüestionari d'informació final

Edició	Preguntes test	Preguntes obertes	Total preguntes
CE 1ª edició	10	3	13
CE 2ª edició	13	3	16
CE 3ª edició	13	2	15
MO 1ª edició	7	3	10
MO 1ª edició	7	3	10

El qüestionari d'avaluació s'administrava als joves en la darrera sessió del programa, creant un espai d'aplicació relaxat i sense que els joves es poguessin copiar/preguntar entre ells. Els joves contestaven el qüestionari en un temps no superior a 5-10 minuts (tot i que el temps no estava limitat). Als joves del grup se'ls hi deia que aquesta prova era per conèixer la informació que havia quedat clara al llarg del programa i un cop tots els joves l'havien acabat d'omplir i aquests qüestionaris es recollien, els professionals conductors del grup llegien en veu alta les preguntes i es demanava als joves quina era la seva opció de resposta. A partir d'aquí, s'assenyalava la resposta correcta i es podia amb això, repassar els continguts rellevants tractats al programa.

En la 2^a i 3ª edició que es va realitzar al CE i en la 2ª edició de MO, es va pensar necessari passar als joves, a l'iniciar el programa (en la sessió de presentació del programa), una avaluació de coneixements pre, per tal de veure la distància quan a coneixements entre l'inici i el final de la intervenció. Quan es va preveure aquesta estratègia de treball, els professionals que fèiem la intervenció l'enteníem com una eina de reforç pels propis joves, en el moment de finalitzar la intervenció. La nostra hipòtesi era que al finalitzar la intervenció, evidentment els joves tindrien un major nivell d'informació (nota), amb la qual cosa, això podria ser un bon element auto-significador per que el jove detectes en si, canvis i progressos. Doncs bé, així ho vàrem fer. A l'iniciar els programes, se'ls hi passava als joves un qüestionari amb diferent nombre de preguntes referides a conceptes sobre control de la conducta violenta (15 en la 3ª edició de CE i 10 en la 2ª edició de CE i 2^a de MO). Aquestes preguntes resultava que estarien llavors en el qüestionari d'avaluació final del programa (a ells no se'ls informava d'això). Els joves omplien el qüestionari d'avaluació i els responsables de l'activitat el recollien tal i com l'anaven emplenant... sense dir el destí que aquests qüestionaris tindrien. Al final del programa, i en sessió individual, els responsables de l'aplicació del programa ensenyaven al jove els dos qüestionaris (inicial/final) i es comparaven els resultats.

Bé, a l'hora que aquesta qüestió ens va servir en aquell moment per treballar l'auto-significació de l'aprenentatge de continguts i el reforç pels esforços (interès, dedicació, etc) del jove en el programa, en aquesta volíem que els resultats ens permetin establir si:

- els qüestionaris d'avaluació i les seves preguntes, discriminen.
- els joves a l'iniciar el programa, no tenen informació sobre els conceptes referits al control de la conducta violenta
- hi ha diferències significatives (o no) entre les notes, abans de fer el programa i després de fer-lo

La nota, tant inicial com a final, s'ha ponderat amb una valor de 0 a 10. El nom de les variables ha estat:

- nota d'informació a l'inicia del programa
- nota d'informació al final del programa

D. Qüestionari Opinió/Satisfacció del jove (quan a la seva participació en el programa)

Pels professionals d'aquest equip de treball, era molt important conèixer el grau de satisfacció del jove quan a la seva participació en el programa... I comentem aquesta qüestió com a important, ja que és cert, que tant el programa de control de la conducta violenta que ha acabat dissenyant-se al CE l'Alzina, com el programa d'autocontrol i assertivitat que ha acabat dissenyant-se a MO; és en bona part la interpretació que els joves, al llarg del programa, ens anàvem fent sobre l'evolució del mateix. Als joves se'ls ha consultat en tot moment sobre la seva satisfacció (valoració, posicionament, etc) en qüestions referides a la metodologia, materials, continguts (quan a comprensió o no), etc.. Ells, es podia dir que anaven sent els termòmetres del funcionament del programa quan a metodologies... Per això, com no, al final del programa, els hi demanàvem que ens omplissin un qüestionari en el que es reflectia (s'avaluava) el grau de satisfacció i l'opinió del jove en relació al programa, *(veure qüestionari de satisfacció en annex nº 5)*.

El qüestionari consta de 12 ítems, 2 preguntes obertes i una pregunta d'avaluació general sobre el programa. Els 12 ítems demanen l'opinió/posició del jove en categories –Si/No/A vegades (ja ho sabia, ja veurem, no totes...). En les 2 preguntes obertes se'ls hi demana que indiquessin el que més els hi ha agradat del programa i al que menys els hi ha agradat. La darrera qüestió és una pregunta oberta en la que es convida al jove a dir el que vulgui en relació al programa.

Els dotze ítems comentats, els hem avaluat segons una triple agrupació de factors:

- Satisfacció per a la utilitat que li ha vist al programa (ítems 1, 2, 3, 6 i 8)
- Satisfacció quan a com ha estat el jove durant el programa (ítems 4, 5, 7 i 11)
- Satisfacció quan al tipus de programa en el que ha estat participant (ítems 9, 10 i 12)

El qüestionari es passa al final de la intervenció (coincidint amb la darrera sessió del programa en la que es fa un resum de la intervenció realitzada i es passen totes les proves d'avaluació final). Si es tenia la previsió que un jove finalitzés el programa abans del que estava previst (o bé perquè marxava en llibertat del CE, o bé perquè no podia continuar per una causa justificada), igualment se li passava el qüestionari, ja que ens interessava també conèixer la seva opinió vers la satisfacció i d'altres.

Dir que l'avaluació que farem a partir d'aquest instrument, la presentarem per percentatge de resposta dels joves en cada una de les diferents alternatives i amb el resultat d'aquestes qüestions, podrem confirmar algunes de les hipòtesis plantejades. També, s'ha treballat a partir de la categorització de les respostes, utilitzant la resposta –si- com a 3 (més satisfactori, útil, correcte, etc.), -a vegades- com a 2 i –no- com a 1 (menys satisfactori, útil, correcte, etc.), per tal de donar una avaluació quantitativa de la satisfacció, utilitat, a nivell general i per factors concrets.

Per aprofundir en el tema del qüestionari d'avaluació d'opinió/satisfacció, es va voler avaluar si el qüestionari, en la seva totalitat comptava amb una fiabilitat estadísticament acceptable. La prova que hem fet servir per presentar l'anàlisi de fiabilitat és el reliability analysis – scale (alpha). El resultat de l'anàlisi ens ofereix un Alpha de cronbach de .65 (15 punts per sota de la fiabilitat estimada com a òptima de .85). Considerem, que per la mida de la mostra (N=27) i pel baix nombre d'ítems que aquesta escala enregistra (12), aquesta fiabilitat s'ha pogut veure afectada. Tanmateix, es proposa per a posteriors estudis i aplicacions de programa, dissenyar un qüestionari amb un major nombre d'ítems de sortida i posteriorment, en aplicacions a mostres més nombroses, fer el correcte anàlisi.

E. Assoliment dels objectius del programa

Per aquest equip de recerca, era important, conèixer en quina mesura, els joves que van participar en el programa eren capaços d'assolir els objectius que en el mateix es proposaven. Per avaluar aquesta qüestió, es va pensar com a útil, generar un llistat d'objectius, àrea per àrea, que ens permetis, a través d'una avaluació subjectiva considerada pels dos professionals que aplicaven el programa, avaluar a cada un dels joves en relació a l'assoliment d'aquests objectius assenyalats pel programa.

El llistat d'objectius per àrea, es concretaven en aquest cinc gran bloc d'objectius:

- Que el jove adquireixi estratègies d'auto-observació i autocontrol per augmentar i disminuir conductes pròpies de forma intencionada
- Que el jove adquireixi estratègies d'afrontament i resolució de problemes efectives, mitjançant l'ús de la tècnica de resolució de conflictes en la seva vida quotidiana
- Que el jove millori les seves habilitats bàsiques i l'assertivitat
- Que el jove desenvolupi el seu raonament moral i la seva empatia
- Que el jove sigui capaç de detectar factors de risc i sigui capaç de controlar-los davant situacions conflictives

La metodologia d'avaluació d'aquest apartat era que cada un dels dos tècnics avaluava al final de la intervenció en quina mesura (utilitzant una escala de 0 a 10) el jove havia assolit l'objectiu que es pronunciava. Un cop puntuat el grau d'assoliment de l'objectiu, es feia una mitjana de la valoració i això és al que resulta com a –avaluació del grau d'assoliment d'objectius del programa-. Esmentar que el grau de coincidència dels dos professionals és el que ha permès oferir les puntuacions identificades en la variable – assoliment dels objectius del programa.

Esmentar, que aquesta variable, a banda d'haver estat altament significativa per parlar dels resultats de la nostra recerca; era una avaluació indispensable per parlar de l'evolució del jove en el seguiment de la seva mesura judicial i concretament en relació que es feia quan a l'assoliment dels objectius de la intervenció pròpiament dita en el centre educatiu i en MO.

F. Identificació de factors de risc

La intervenció que hem desenvolupat a través del programa grupal, tenia assenyalat com un dels objectius de treball, *“que els joves aprenguessin a identificar les situacions i factors de risc associats a l'exercici de la violència per tal que aquests poguessin ser controlats”*. Per això, era imprescindible comptar en la nostra intervenció, a banda d'activitats que ens permetis treballar aquesta qüestió, d'algun instrument d'avaluació que ens aportés informació en relació a la identificació d'aquests factors de risc.

En la primera edició del programa a Centres educatius, es va desenvolupar un exercici per identificar els factors de risc que major presència havien tingut en les activitats violentes dels joves que en aquell moment estaven participant en el programa. Els joves van expressar a partir d'una pluja d'idees, els factors de risc que particularment ells identificaven com a – facilitadors- de les seves pèrdues de control. Als joves se'ls hi va explicar que el llistat de factors de risc resultant, seria l'escala IFDR (identificació de factors de risc) per la resta de joves que participessin en el programa; i se'ls va demanar un cop finalment va estar construïda, la seva opinió... I així es

va construir la nostra escala de IFDR. Es pensava que a banda dels factors de risc controlats, aquells que s'expressaven, calia donar marge als joves per expressar-ne altres que ells pensessin significatius per explicar les seves pèrdues de control.

En el cas del grup de MO, es va seguir la mateixa estratègia d'elaboració de l'escala de IFDR per MO, entenent que igual els joves de MO identificaven altres factors de risc diferents als que havien assenyalat els joves dels CE. Seguint una metodologia idèntica, els 4 joves de la primera edició del programa de MO van fer el mateix exercici anteriorment comentat. El resultat va ser idèntic que el de joves de CE, amb la qual cosa es va decidir que l'escala a administrar seria la mateixa per CE que per MO.

El resultat de l'escala de IFDR identificava 10 riscos i es deixaven altres cinc caselles per poder-ne enregistrar més (tants com ells volguessin). – veure escala IFDR en annex 4-

Les dades d'aquestes escales, es recollien al principi de la intervenció (el primer dia que s'iniciava el programa) i es tornaven a recollir el darrer dia en el que el jove participava en el programa. Al que volíem veure era si hi havia un increment, reducció o canvi en la identificació de factors de risc propis un cop realitzada la intervenció.

La matriu de dades resultant dels joves que van complimentar l'escala IFDR, es recullen factor per factor del 1 al 10 (abans i després de la intervenció).

5.1.2.2 Relatius al programa

Hem considerat com a instruments relatius al programa, aquells que ens permetien fer un seguiment i avaluació sessió per sessió de les qüestions referides al programa quan metodologies, dinàmiques de les activitats, etc. Aquests instruments eren emplenats pels professionals que conduïen el grup i avaluats de forma pormenoritzada per tal d'elaborar el programa definitiu.

A. Diari de les sessions

Les tres edicions del programa de control de la conducta violenta al CE i les dues edicions del programa d'autocontrol i assertivitat en MO van poder estar dinamitzades i conduïdes pels dos professionals responsables d'aquesta recerca; permetent-se sempre la presència d'ambdós en les diferents sessions que composaven el programa. Aquesta metodologia de treball basada en la presència de l'educador i coeducador en la sessió, va permetre enregistrar de cada una de les sessions del programa, un diari de la sessió en la que s'anotaven, entre d'altres qüestions:

- Ambient del grup de treball
- Disposició dels joves per a dur a terme l'activitat
- Diferents moments de la sessió (ritme d'exposició de continguts)
- Exemples dinàmics per l'exposició i aprenentatges de continguts i tècniques
- Dubtes rellevants sorgits
- Continguts complexos d'implementar
- Exemples que presentaven els propis joves
- Dinàmiques que sorgien entre els joves del grup
- Necessitats verbalitzades pels joves
- Satisfacció dels joves en relació a les dinàmiques i activitats
- Etc.

Aquest full de registre de la sessió, anomenat –Diari de les sessions- ens va permetre tenir una visió diària del ritme de treball i de les diferents dinàmiques que es generaven en el grup a partir del moment situacional que vivien els joves i de la situació pròpia que es generava durant l'activitat a partir dels conceptes i tècniques que s'anaven tractant.

El diari de la sessió concret era complimentat pel co-educador, ja que una de les seves missions durant la sessió, era fer les observacions pertinents per poder enregistrar informacions rellevants sorgides en el si del grup. La redacció d'aquest diari era totalment qualitativa i subjectiva, anotant-se les impressions que en aquell moment, li sorgien al professional, en relació a les variables assenyalades.

Treballar amb aquests fulls –Diari de la sessió- ens ha permès presentar resultats referits al disseny dels programes definitius (tant de MO, com de CE), a l'hora de disposar d'elements de ritme de treball, temporalització de les sessions, moment per a la introducció de continguts concrets, etc.

B. Full de temporalització

Per tal de complementar l'anterior instrument –Diari de les sessions- es va pensar adient fer un registre més concret per tal de cronometrar la temporalització de les activitats emprades a la sessió i avaluar l'eficàcia de cada un dels exercicis. Aquest full de registre, que el vam anomenar –Full de temporalització- s'estandarditzava en una taula en la que s'inclouïa, per una banda, l'estructura de la sessió (inici – desenvolupament i tancament) i les activitats utilitzades, el temps emprat per cada una d'elles i els materials utilitzats (veure full de temporalització en annex 8)

Aquesta taula ens permetia enregistrar el temps concret que s'utilitzava per a cada una de les activitats proposades a l'hora que ens permetia fer una valoració de SI/NO era útil aquella activitat concreta. També, amb aquest full de registre, ens va permetre racionalitzar els temps de determinades activitats, a l'hora de plantejar els ritmes globals d'una sessió o d'un àrea concreta.

Igualment, el full de temporalització, era complimentat al finalitzar cada una de les sessions del programa pel professional que durant la sessió tenia l'encàrrec de co-educador, ja que al llarg de la mateixa li era possible enregistrar temps i incidències rellevants per ser anotades en aquest full.

Sense cap dubte, aquest full de temporalització va resultar un instrument enormement útil pel disseny posterior del que ha estat el programa definitiu tant de MO com de Centres educatius i que a continuació presentarem en l'apartat de resultats de la recerca –els programes-.

5.2 Fase de recerca o d'avaluació de l'impacte

Com ja s'ha dit en aquest mateix apartat, la recerca compta amb dues fases clarament identificades: la primera d'elles, conté tots aquells elements preliminars que ens permetran fer la implementació efectiva dels dos programes d'intervenció (el de control de la conducta violenta al CE i el d'autocontrol i assertivitat a MO). L'objectiu d'aquesta fase preliminar, no era tant esbrinar els resultats de l'aplicació dels programes, sinó assajar dues intervencions que pogueren ser "a priori" vàlides per treballar amb joves violents (agressius). La segona fase, és la que ens ha de permetre extreure una sèrie de conclusions, sobre l'aplicació d'aquests programes, des d'una òptica més metodològica i ajustada.

Aquesta segona fase, l'hem anomenat –FASE DE RECERCA- i en ella hem distingit quatre parts amb diferents moments cada una d'elles. Dir que aquestes diferents parts s'han anat treballant de forma simultània en el temps per tal d'arribar a la confecció d'aquest informe.

5.2.1 Primera part

En aquesta part de treball d'investigació hem volgut cobrir un dels objectius específics de la recerca quan a: coneixement de la realitat en matèria de delictes de violència i la seva intervenció. Per tal d'aconseguir aquest objectiu, s'ha recollit informació a partir de:

5.2.1.1 Revisió bibliogràfica

Per a la revisió bibliogràfica, s'ha comptat amb diferents fonts d'informació, dissenyant-se un circuit de recerca principalment disposat de la següent forma:

- Recerca a través de cercadors informàtics, de les notícies de premsa (ressenyes, articles d'opinió, etc), referides a violència juvenil en els darrers 4 anys. El motiu fonamental d'aquesta consulta ha estat analitzar com l'han tractat els mitjans de comunicació el fenomen de la violència juvenil i quina tendència estan fent aquests mitjans sobre el fenomen.
- Recerca nacional internacional genèrica sobre temes de violència juvenil. Aquí també, i a partir de cercadors d'Internet, s'ha relacionat temes sobre agressivitat i violència juvenil; resultant de la recerca diferents punts d'atenció que fan referència a: maltractament entre iguals (*bullying*), conducta antisocial, delinqüència juvenil, conductes violentes en els joves, agressivitat adolescent, etc.
- Recerca nacional i internacional genèrica sobre tractaments de joves amb conductes violentes. També i a través dels buscadors d'Internet, s'han trobat algunes referències sobre programes de tractament en centres de joves, centres de menors i a l'entorn proper de l'adolescent i jove (escoles tractaments psicològics, comunitaris, etc.)

- Consulta de bibliografia especialitzada en temes d'agressivitat i violència; tant dels especialistes internacionals com nacionals. S'ha de dir que darrerament han aflorat importants estudis sobre agressivitat i violència en general i s'han concretat en treballs de prospecció i aprofundiment sobre violència juvenil. Destacar a nivell nacional els treballs de J. Sanmartin, A. Andres, V. Garrido, E. Echeburua (entre d'altres).
- Consulta de bibliografia especialitzada en matèria de programes d'intervenció en població en risc. Destacar en aquest extrem el treball fet per Santiago Redondo quan a meta anàlisi dels programes de tractament i altres estudis internacionals sobre meta anàlisi. Aquest treball, a l'igual que les consultes que s'han realitzat en aquest àmbit a través d'internat, ens han orientat cap a quines son les metodologies i programes òptimes en intervenció de joves violents.

5.2.1.2 Contactes amb professionals de l'àmbit de menors

Al llarg de tota la recerca s'ha mantingut contactes amb professionals de l'àmbit de menors per tal de conèixer les seves opinions i valoracions en relació al fenomen de la violència juvenil i la seva possible intervenció. Aquests contactes, s'han produït per diferents mitjans:

- Arrel de programes de formació que els professionals d'aquesta recerca han impartir al llarg del temps que ha durat la recerca. Entre d'altres, han estat contactes d'aquestes característiques: docència amb metges forenses a Madrid en el curs *evaluación de la peligrosidad criminal*, docència de diferents programes de formació amb educadors i tècnics de les comunitats de Murcia, Castilla-La Mancha, La Rioja, València i Catalunya sobre matèries referides a treball amb el menor infractor; docència amb educadors de diferents CRAE de Girona, sobre aplicació de programes d'intervenció amb adolescents i joves amb conductes disruptives; docència a advocats sobre les característiques dels adolescents i joves en conflicte amb la llei; intervenció en una escola sobre el fenomen del *bullying* (adreçada a professors, pares i joves).
- Participació dels professionals d'aquesta recerca com a membres de comissions departamentals i interdepartamentals en els que es treballen temes referits a la violència. Entre d'altres, han estat: participació en la comissió governamental (pla director), sobre polítiques adreçades a donar resposta a problemes emergents (violència, maltractaments, trastorns de conducta); participació en el grup de treball del Departament de Justícia, sobre agrupacions juvenils llatines; participació en el debat de la comissió joventut i violències de la Secretaria General de la Joventut de la Generalitat de Catalunya.

- Entrevistes amb professionals de Centres Educatius de JJ, professionals dels equips d'assessorament tècnic i mediació, professionals dels equips de MO i professionals de Serveis Centrals de la DGJJ (metge, educadors, psicòlegs, treballadors socials, mestres, coordinadors de CE i MO, vigilants de seguretat, etc). Aquestes entrevistes han estat fetes sense seguir una metodologia estricta ni d'aplicació ni de selecció dels professionals. Al que els investigadors hem volgut trobar en aquestes entrevistes eren les valoracions que feien sobre els joves violents, diferents professionals de l'àmbit de la intervenció amb població infractora.

En tots aquests contactes amb professionals de l'àmbit de menors, la pregunta de sortida sempre era la mateixa –Penses que els adolescents i els joves son més violents ara que abans?- i a partir d'aquí es generava un guió de discurs obert en el que s'enregistraven tant sols les idees principals estretes pels investigadors del discurs de l'interlocutor/s.

5.2.1.3 Intercanvi d'informacions amb joves (infractors i no infractors)

A banda de tot el treball que s'hagi pogut fer amb els joves que conformen la població del nostre estudi, relativa a l'exploració d'àrees concretes, participació en les sessions, etc... s'ha volgut treballar també amb d'altres joves infractors per tal de contrastar informacions rellevants que pensaven podien ser significatives pel nostre estudi. Així doncs, durant el temps que ha durat aquesta fase de la recerca, s'han fet:

- Trobades amb menors i joves en entorns educatius concrets (escoles, instituts, etc...). Aquestes trobades tenien com a fil conductor el tema de la violència i l'agressivitat, generant un debat obert sobre la percepció de "les violències juvenils" percebudes des dels actors i víctimes d'aquesta violència.

- D'una forma més pautada, es van realitzar tres entrevistes a joves del CE l'Alzina, a través d'una entrevista estructurada (model d'entrevista per a joves agressors sexuals), per tal d'avaluar des de la metodologia de l'anàlisi funcional, els motius de l'agressió. Aquestes entrevistes ens han servit per pormenoritzar diferents àmbits de la conducta violenta en delictes considerats com a molt greus. Els tres joves que van fer l'entrevista, tenien pendent de fer el programa de control de la conducta violenta.
- S'ha entrevistat a 12 joves infractors (9 del CE l'Alzina i altres tres joves de MO), a través d'un model d'entrevista semi-estructurada, per tal de conèixer els motius auto-informats de l'agressivitat i la violència en la comissió dels fets antinormatius. Al que es volia obtenir a través d'aquestes entrevistes, era una major informació sobre les causes que addueixen els joves a l'hora de fer funcional la seva conducta violenta i fer-ho des d'una perspectiva més orientada a la investigació.... ja que l'opinió dels joves que van participar en el programa podria estar esbiegada pels motius de la participació en el mateix.
- En la darrera aplicació del programa de control de la conducta violenta al CE l'Alzina, es van destinar dues sessions extraordinàries al desembre de 2004, per tractar - debatre quina era, en opinió dels sis joves del grup, els motius que porten a una persona a cometre actes violents (variables rellevants i motius) . El debat es va iniciar amb aquesta pregunta "*que penseu que porta a una persona a fer actes violents?*", i a partir d'aquí, el psicòleg actuava de moderador del debat i convidava a fer els comentaris que els joves volguessin respectant unes mínimes regles de debat.

5.2.1.4 Contacte amb familiars de joves

Seguint amb la mateixa línia dels anteriors apartats, es van fer diferents trobades amb familiars de joves per conèixer la percepció (opinió) d'aquests familiars (pares i mares de joves) en relació al fenomen de la violència juvenil en general i més concretament sobre les "violències" dels seus fills.

Aquestes trobades referides, han tingut una doble metodologia:

- Reunions amb pares i mares de menors i joves que cursaven estudis d'ESO, aprofitant una intervenció que s'estava desenvolupant en escoles i instituts sobre el fenomen de la violència escolar i concretament sobre el *bullying*.
- Entrevistes obertes amb familiars de joves infractors tant de MO com de Centres educatius.

5.2.1.5 Recull de dades estadístiques de la DGJJ i de la recerca sobre reincidència del CEJ

Per tal de conèixer l'abast del fenomen de la violència i l'agressivitat en els joves intervinguts en la Justícia Juvenil catalana, s'ha utilitzat, entre d'altres mitjans:

- Els descriptors estadístics publicats a les memòries de la DGJJ (fent-se diferents anàlisis i interpretació de les dades que ofereixen)
- I fonamentalment s'ha treballat amb una recent publicació sobre –La reincidència en el delictes en la justícia de menors- de M. Capdevila, M. Ferrer i E. Luque, centrant-nos principalment en les variables generals amb les que treballa la recerca i sobre tot en el tema de la predicció de la reincidència violenta.

5.2.2 Segona part

Aquesta segona part ens ha permès *ordenar* tota la informació relativa al programa aplicat en la fase preliminar i centrar-nos també en les *variables individuals relatives als joves*. En aquesta part, hem aprofundit en el coneixement del menor-jove que ha participat en el programa, a més de estudiar quina és la incidència estadística que ha tingut sobre ell l'haver passat pel programa de control de la conducta violenta al CE o haver passat pel programa d'autocontrol i assertivitat en MO.

5.2.2.1 Recollida de les dades

Tota la informació que es recull per aquesta part de la nostra recerca està extreta de:

- Base de dades de la DGJJ pel que fa als n=31 joves de la població estudiada. Descriptors relatius al jove i informes d'assessorament i d'execució de mesures revisats en diferents moments del pas del jove per JJ.
- Coneixement que es té del jove de la població, a través de les entrevistes individuals o del treball fet amb el jove durant el programa.
- Consultes i coordinacions amb els professionals responsables directes de l'execució de la mesura (tutors de CE i DAM de MO), per obtenir o contrastar alguna dada concreta.
- Recopilació dels resultats obtinguts a través dels instruments de recollida d'informació de la fase preliminar (registre avaluació intra-sessió, qüestionaris d'informació, opinió, assoliment d'objectius, etc).

La informació ha estat recollida al llarg de tota la recerca en diferents moments:

- pel que fa a la informació relativa a la participació del jove en el programa, aquesta ha estat estreta durant el temps de durada de l'activitat (fase preliminar).

- pel que fa al recull de dades personals, socio familiars, criminològiques i de seguiment, algunes d'elles s'han recollit posterior a la participació del jove en el programa, però fan referència al moment en el que el jove va participar en ell, o va cometre el fet que l'ha portat a formar part de la nostra població, etc.

5.2.2.2 Les variables

Les variables de la població amb les que s'ha volgut treballar, les hem agrupat en les següents categories:

- A. Variables socio-familiars
- B. Variables personals
- C. Variables criminològiques
- D. Variables relatives al programa

A. Variables socio-familiars

Tot aquest grup de variables les hem considerat prèvies a la comissió del delicte principal que ha portat al jove a fer el programa

- Nacionalitat.- El lloc de naixement del jove. S'ha treballat en un principi amb cinc categories (1-espanyol, 2-marroquí, 3-Amèrica nord, 4-Amèrica sud/centre, 5-altres). Com la població es petita, s'ha treballat també la variable en dues categories 1-nacional, 2-estranger.
- Nucli de convivència del jove.- Abans de la comissió del delicte, el jove residia en: 1-família d'origen, 2-família extensa, 3- centre de la DGAIA, 4-altres
- Situació socioeconòmica.- la situació socio-econòmica de la família del jove abans del delicte principal: 1-alta, 2-suficient, 3- insuficient. Aquesta variable, s'ha transformat en una variable de dues categories, agrupant en 1-suficient (alta i suficient), 2-insuficient
- Trencament de vincles familiars.- es considera si han existit trencament de vincles familiars durant la socialització del jove (abans del delicte

principal), motivats per la separació dels progenitors, mort de/ls referents familiars, abandonament de la llar. 1-si, 2-no

- Criminalitat en la família.- si hi ha criminalitat en els parents directes (1° consanguinitat). 1-no, 2- si, progenitors, 3-germans, 4-si, progenitors i germans. Aquesta variable també s'ha transformat en variable dicotòmica: 1-no (–no hi ha antecedents criminals a la família-), 2-si (aglutinant les respostes 2, 3 i 4 anteriors).
- Problemes salut mental en progenitors.- si existeixen problemes de SM diagnosticats en els progenitors. 1-si, 2-no
- Problemes drogodependències en la família.- si existeixen problemes de drogodependències (alcohol i/o drogues) en la família directa (1ª consanguinitat) 1-si, 2-no
- Nombre de germans del jove- ens interessa el nombre de fills de la família d'origen, inclòs el jove. Aquesta variable és quantitativa.

B. Variables personals

Hem recollit tot un conjunt de variables del jove que fan referència a qüestions personals que han pogut afectar al seu procés de socialització i d'alguna manera, explicar de forma funcional els dèficits d'autocontrol:

- Edat del jove: a partir de la dada de naixement del jove, hem calculat l'edat d'aquest en el moment de l'inici de la realització del programa
- Matriculació escolar del jove: s'ha volgut establir si abans de la comissió del fet delictiu, el jove es trobava matriculat en algun curs acadèmic de formació reglada o en algun curs de formació professional i/o ocupacional. Les categories han estat 1-si, 2-no
- Fracàs escolar: interessava conèixer si el jove, a través de la seva història escolar, havia esdevingut o no com a fracàs escolar. 1-si, 2-no
- Activitat laboral: aquesta variable s'avalua en base a si el jove mantenia algun tipus d'activitat laboral abans de la comissió del delictes pel qual desenvolupa el programa. 1-si, 2-no

- Relació de parella: ens interessava si abans de la comissió del delictes, el jove mantenia una relació estable de parella. 1-si, 2-no
- Relació amb grups disocials: calia establir si el jove manté com a grup d'iguals, relacions amb joves de tendències disocials. 1-si, 2-no
- Problemes de conducta en la infància: a través de les informacions que es recullen en els diferents registres, interessava saber si han existit (objectivat) problemes de conducta en la infància. 1-si, 2-no
- Problemes de salut mental: s'avalua aquesta variable, a través d'informacions anteriors relatives a problemes (diagnosticats) de salut mental en el jove. 1-si, 2-no
- Maltractaments intrafamiliars: aquesta variable estableix si han existit en la socialització del jove maltractaments (físics i/o psíquics) en el si de la família. 1-si, 2-no
- Drogodependències: en aquesta variable, s'ha valorat si existeix, abans de la comissió del fet delictiu que porta al jove a fer el programa, problemàtica de drogodependències. 1-si, 2-no. També es van valorar el tipus principal de drogues d'abús i l'edat d'inici en el consum.
- Conductes autolítiques: en aquest cas, es vol considerar si al jove se li coneixen conductes autolítiques en algun moment de la seva història de vida. Entenem com a conductes autolítiques el mal auto-inflingit a través de qualsevol mitjà físic. 1-si, 2-no

C. Variables criminològiques

En relació a les variables criminològiques, s'ha volgut treballar amb un conjunt de variables que ens permetessin establir dades de l'activitat delictiva que porta al jove a fer el programa i altres dades de la història criminal del jove.

- Fet delictiu.- ens interessa conèixer el fet delictiu que suposa l'execució de la mesura concreta que subjecta al jove a la intervenció en justícia juvenil i al programa de tractament concret. S'estableixen les següents categories: 1.- assassinat, 2- homicidi, 3- lesions, 4- agressió sexual, 5- violència intrafamiliar, 6- robatori amb violència i/o intimidació, 8-altres. Dins d'aquesta mateixa variable, s'ha establert una categorització

dicotòmica en la que es determina si el delictes del jove és o no un delictes contra la llibertat sexual. 1-no sexual, 2-sexual.

- Temps mesura internament.- en els joves que han comés delictes que els ha suposat com a mesura l'internament, ens interessa saber el temps de la mesura imposada (en anys i mesos)
- Temps mesura de llibertat vigilada.- en els joves que han comés delictes que els hi suposat com a mesura la llibertat vigilada, ens interessa conèixer el temps de mesura imposada (en mesos)
- Edat comissió del delictes.- S'ha recollit l'edat en la que el jove comet el delictes principal (fet delictiu) que li suposa la intervenció en el programa.
- Nombre de víctimes.- ens interessa conèixer el nombre de víctimes resultants damnificades pel delictes principal.
- Implicats en el fet.- hem volgut saber si en el fet principal el jove el comet sol o bé ho fa amb d'altres. Les categories utilitzades han estat: 1.- grup d'amics majors 18 anys, 2- grup amics menors 18 anys, 3- sol, 4- amb altres familiars.
- Consum en el delictes.- s'ha volgut establir si en el moment de l'activitat delictiva principal, el jove reconeix que es trobava sota els efectes del consum d'alcohol i/o drogues. 1-si, 2-no
- Primarietat delictiva.- Es vol saber si el jove debuta o no en el circuit de la justícia juvenil arrel de la comissió del delictes principal. 1-si, 2-no
- Edat primera mesura.- calia conèixer, en el cas que el jove tingués antecedents anteriors en JJ, a quina edat comencen a computar-se.
- Tipus de delictes anteriors.- en el cas que el jove tingués antecedents en JJ, ens interessava conèixer de quin tipus eren. les categories assenyalades son: 1- mateix que el principal, 2- similar al principal, 3- robatori, 4-altres.

D. Variables relatives al programa

Les variables relatives al programa, en la seva majoria, ja ens han vingut explicades en l'apartat anterior referit a la fase preliminar, i sorgeixen de l'avaluació que es fa dels joves al llarg del programa en les diverses mesures proposades (assistència, actitud, informació, satisfacció, assoliment d'objectius). En aquest apartat doncs, tindrem en compte les variables:

- Tipus de mesura a executar. Sigui aquesta d'aplicació en règim d'internament (Centre educatiu) o en Medi Obert. La variable *programa* tindria dos categories: 1- CE, 2- MO
- Edició en la que participa. Tant en el CE, com en MO, s'ha fet diferents edicions del mateix programa. Així doncs, en la variable CE, assenyalada anteriorment com a 1, es considerava 1-primera edició (octubre 2002 a juny 2003), 2- segona edició (octubre 2003 a juny 2004), 3-tercera edició (setembre 2004 a juny 2005); i en el cas 2 (MO) de l'anterior variable, es considera 1- primera edició (octubre-novembre 2003), 2- segona edició (juny-juliol 2004).
- Finalització del programa. A través d'aquesta variable es recull si el jove en concret, es considera que ha finalitzat el programa o no. 1-Si, 2-No
- Motiu de la no finalització. Aquesta variable està relacionada amb l'anterior, quan als motius pels quals el jove no ha finalitzat el programa. En el cas que en la variable anterior sigui 2 (no), els motius són: 1- per que l jove marxa en llibertat, 2- baixa per no assistència a les sessions, 3- altres motius.

5.2.3 Tercera part

En aquesta tercera part, bàsicament el que hem fet ha estat realitzar un seguiment de la població, transcorregut el temps des de l'aplicació del programa, fins a l'actualitat. En aquest sentit, varem considerar com a temps de tancament i revisió dels nostres joves el *gener de 2006*.

El temps que ha transcorregut des de cada edició, al tancament de la nostra avaluació, ha estat:

Taula 10. Temps d'avaluació des del final del programa

	Final Programa	Temps aval.
1 ^a edició CE	Juny 2003	30 mesos
2 ^a edició CE	Juny 2004	18 mesos
3 ^a edició CE	Maig 2005	7 mesos
1 ^a edició MO	Octubre 2003	26 mesos
2 ^a edició MO	Juliol 2004	17 mesos

Per a fer el seguiment de la població que havia participat en el programa, es va recollir informació de diferents fonts: dels joves, dels familiars dels joves, dels professionals que fan el seguiment dels joves i d'altres fonts.

5.2.3.1 Informació dels joves

Per aquesta fase de la recerca, ha estat preceptiu comptar amb la valoració dels joves després de que aquest hagués fet el programa al CE o a MO. El procediment ha estat fer una recerca (localització) dels joves i obtenir una sèrie d'informacions rellevants, mitjançant una bateria d'instruments adients per aquesta tasca.

La recerca i localització dels joves ha estat enormement complexa. Es va plantejar fer un seguiment de tots els joves inclosos en la població, i no d'una mostra significativa; ja que donat el baix nombre de joves que va finalitzar el programa, i la gran dispersió en els destins d'aquests joves, els resultats que es poguessin obtenir podrien quedar minvats de significació. La recerca dels joves es va fer a partir dels telèfons i adreces que figuraven en les bases de dades de la DGJJ; del coneixement del seu actual lloc de residència, de les informacions que ens aportava el DAM, etc.

De la població, s'ha pogut fer seguiment: (veure taula 11)

Taula 11. Seguiment de la població

	Entrevistats	No entrevistats
Programa CE N= 19	5 al CE l'Alzina	2 no assisteixen
	2 a Presó	4 no localitzats
	3 en Llibertat vigilada	2 no participen
	1 en llibertat	
Programa MO N= 10	2 en llibertat	1 no assisteix
	1 Llibertat Vigilada	5 no localitzats
	1 a través del DAM	
Total	15 joves	14 joves

Comentar que en el cas dels joves que no van assistir als contactes programats, aquests van plantejar en diferents moments, arguments que van tenir que estar considerats pels investigadors com a -de joves que indirectament decidien no participar en la recerca-.

En el cas del joves que no van poder estar localitzats, generalment ha estat per que ja no es trobaven en seguiment de mesura de llibertat vigilada (i els telèfons de contacte no estaven disponibles) o bé perquè restaven evadits de la justícia (per quebrantament de condemna durant el compliment d'internament). Dos dels joves de la població, es van negar obertament a participar en el seguiment de la recerca

Tanmateix, pensem que els joves localitzats poden ser suficientment significatius per explicar la incidència del programa tant a CE com a MO.

Per recollir la informació necessària de la recerca hem comptat amb una sèrie d'instruments:

A. Entrevista

L'entrevista que es feia als joves, era semi estructurada i es treballava amb un guió previ, per tal d'aprofundir en els camps concrets que ens interessaven per la recerca. L'entrevista va esdevenir un bon instrument de recollida d'informació ja que va permetre centrar els temes que es volien tractar, aprofundint en tots els joves per un igual aquelles àrees que més convenien. Generalment, l'entrevista ha durat entre 40 i 70 minuts (depenent del jove i l'entrevistador). Els resultats de l'entrevista han estat tractat de forma subjectiva pels dos professionals de la recerca, que un cop fetes totes, es van reunir per treballar els aspectes coincidents i divergents del joves oferts a través de l'entrevista. *(veure guió d'entrevista en annex nº 9).*

En l'entrevista, a banda dels temes concrets treballats en el guió de la mateixa, hem pogut tractar amb els joves el que ha estat la seva vida posterior al moment de realitzar el programa (circumstàncies personals, problemes de conducta, pèrdues de control, nous delictes, etc.).

B. Qüestionari -nivell d'informació- POST

Per conèixer quin és el record que tenen els joves dels continguts rellevants treballats al llarg del programa (tant de CE com de MO), es va voler passar novament el qüestionari –nivell d'informació- que ja es va administrar al finalitzar el programa (qüestionari dissenyat per conèixer el nivell d'informació adquirit en aquell moment). Se li demanava als joves que contestessin el qüestionari, tot intentant recordar els conceptes més destacats. *(veure qüestionari en annex nº 11).*

Els resultats recollits a través aquests qüestionaris, conformaran la variable -Nota post programa- i ens permetrà saber si els joves, passat el temps de realitzar el programa, encara recorden conceptes treballats en el mateix.

C. Qüestionari d'opinió satisfacció programa al cap del temps

Ens interessava saber si els joves, un cop havia passat el temps d'haver fet la intervenció, havien practicat alguna de les tècniques apreses al llarg del mateix i si en definitiva, consideraven el programa com a útil. Per a conèixer això, es va construir un qüestionari d'opinió satisfacció, similar al que van contestar al finalitzar la intervenció. *(veure qüestionari en annex nº 12).*

A més de les qüestions més generals sobre opinió i satisfacció del programa, se'ls hi demana als joves que es puntuïn d'una escala de 0 a 100 al que es consideren actualment d'agressius (violents) i que es comparin a com es consideraven abans de fer el programa. També, se'ls i demana, en el cas que hagin millorat la seva consideració sobre si son més o menys agressius, el per què hi ha hagut una reducció d'aquesta agressivitat (violència).

Els resultats s'han previst presentar en format descriptiu (ítem per ítem), a més de fer una mitjana dels índexs de satisfacció general (tal i com s'ha especificat en el qüestionari d'avaluació administrat a la finalització del programa. -Pag. 55-)

5.2.3.2 Informació dels familiars dels joves

Ens interessava per a l'avaluació de l'impacte de la intervenció en els joves, i també com a mesura de seguiment i control de les informacions aportades per aquests, mantenir contactes amb els familiars referents dels joves. Aquests contactes, es van fer a través d'entrevistes concertades, entrevistes espontànies en el CE i en ocasions, a través del telèfon. A aquests referents se'ls demanaven informacions relatives a la evolució del jove posterior a la realització el programa de control de la conducta violenta al CE o en MO.

5.2.3.3 Informació dels professionals que fan el seguiment dels joves

A banda de preguntar als joves i als seus familiars, es va voler conèixer l'opinió dels professionals responsables del seguiment dels joves tant dels que encara estaven executant alguna mesura de JJ, com de professionals que havien estat treballant amb el jove posterior al programa. Per aquest objectiu, es va construir una petita entrevista semi-estructurada, en la que a través de 4 preguntes obertes, es demanava l'opinió que es tenia del jove, un cop aquesta havia realitzat el programa concret. Es demanava també, si el professional coneixia l'opinió que tenia el jove després d'haver realitzat el programa i que situessin en una escala de 0 a 100, com consideraven aquest jove abans de fer la intervenció i després de fer-la (passat el temps d'haver fet el programa). Aquest qüestionari-valoració se li lliurava al professional per tal que ens el remetis quan el tingués ple. (veure qüestionari guió en annex nº 10). També es va poder mantenir entrevistes amb algun d'aquests professionals per valorar i avaluar l'actual realitat del jove.

5.2.3.4 Altres informacions de les bases de dades, arxius.

A banda de les informacions recollides als joves, als familiars i als professionals, a través dels diferents instruments dissenyats per tal efecte, es va voler recollir informacions de caire més objectiu, a través de diferents fonts de recollida d'informació.

A. Arxius del CE l'Alzina

Registre d'expedients disciplinaris. Es va voler obrir una nova variable que ens informés sobre la conducta del jove als sis mesos posteriors després d'haver realitzat el programa. Per això, es va dissenyar un full de registre en el que es va cercar els expedients disciplinaris del jove sis mesos abans de fer el programa al CE, els expedients disciplinaris que va tenir durant el temps que va durar el programa.... i els expedients disciplinaris que va tenir sis mesos després d'haver fet el programa. La conducta, objecte d'expedient disciplinari es va graduar tenint en compte el motiu de

l'expedient disciplinari, classificant-se en 1- agressions / baralles / amotinaments 2- intents d'agressió, resistències greus a ordres, amenaces, insults, faltes respecte, etc. 3- altres. Posteriorment aquestes conductes van ser agrupades en dues úniques variables, considerant 1 – per les conductes violentes amb resultat d'agressió física i 2 – altres conductes violentes sense resultat d'agressió física.

B. Base de dades de JJ

Es va consultar, en el cas que el jove, en el moment de finalitzar el programa, no hagués complert els 18 anys, la base de dades de JJ, per tal de conèixer si existien nous delictes informats posterior a la realització del programa

C. Base de dades d'adults SIPC (Sistema informàtic penitenciari català)

En el cas que el jove tingues 18 anys en el moment de fer el programa, o posterior a haver-lo fet, es consultava la base de dades SIPC. Es volia conèixer si en el període de seguiment s'havia obert algun expedient per la comissió d'un fet delictiu que impliqués pena de presó (ja bé fos com a preventiu o com a penat). En el cas que es donés algun registre d'expedient per un d'aquests menors, es calculava el temps que havia transcorregut des de la finalització del programa al fet concret. També s'avaluava el fet o presumpte fet comés.

D. Base de dades de Mesures Penals Alternatives

Considerant l'edat dels joves que havien fet el programa tant a MO com a CE, podia existir la possibilitat que per la comissió d'un fet delictiu, li fos aplicada una mesura penal alternativa. Es va fer una consulta de tots els joves majors de 18 anys que estaven en seguiment en el nostre programa, per veure si existia algun expedient en aquesta base de dades.

5.2.4 Quarta part

Amb tota la informació recollida en els anteriors apartats de la recerca, tant en el període anomenat -Fase preliminar- o d'aplicació dels programes, com en la -Fase de recerca- o d'avaluació de l'impacte, calia fer els anàlisi i avaluacions pertinents a partir de diferents metodologies

5.2.3.5 Tractament estadístic de les dades

Tota l'explotació estadística de les dades s'ha realitzat amb el paquet SPSS 12.0, després d'haver introduït una matriu de dades carregada amb totes les variables que componen el nostre estudi.

S'ha fet una primera anàlisi descriptiu de cada una de les variables per separat, per tal de fer una presentació:

- de les variables de la població (socio-familiars, personals i criminològiques)
- de les variables relatives al programa (informació, satisfacció, assoliment d'objectius, etc)
- de les dades recollides després de l'aplicació i del seguiment posterior dels joves

També s'ha utilitzat l'estadístic Txi-quadrat per a la comparació de variables categòriques (programa, edició, delictes, etc), i per les comparacions de mitjanes (variables quantitatives) s'ha utilitzat la prova U de Mann-Whitney per a grups no paramètrics, T-test per a grups independents.

S'han desenvolupat altres proves que s'han pensat adients per a la presentació dels resultats de la recerca.

5.2.3.6 *Discussió de les dades*

La discussió de les dades ha permès als autors d'aquesta recerca, desenvolupar els criteris i arguments dels diferents resultats estadístics provinents del tractament de les dades categòriques i quantitatives (veure apartat de resultats dels joves i de seguiment), així com de la passació d'entrevistes, reculls d'informació, etc.

També, el debat i discussió de resultats, tant en la fase preliminar (o d'aplicació del programa), com a la fase de recerca (o d'avaluació de l'impacte), ha permès, a través dels instruments creats per a tal efecte, avaluar de forma qualitativa el progrés del programa de control de la conducta violenta al CE l'Alzina, com el programa d'autocontrol i assertivitat en MO (veure apartat – resultats- “els programes”)

I per acabar, dir, que aquest debat i discussió s'ha fet per tal d'avaluar els resultats qualitius extrets a partir de les entrevistes: amb els joves (de seguiment, de coneixement de la funcionalitat de la conducta violenta, etc...), amb els familiars (de seguiment de l'evolució del jove en el programa), amb els professionals (anteriors i durant la recerca, com la del seguiment del jove)

5.2.3.7 *Resultats i conclusions*

Amb totes les dades analitzades i els resultats argumentats, es procedirà a elaborar l'apartat conclusions, concretant l'assoliment o no dels objectius de la recerca i el compliment o no de les hipòtesis de treball plantejades.

6 Resultats

6.1 Els programes

L'elecció del programa de treball a utilitzar durant les sessions d'intervenció grupal amb els joves, era una qüestió cabdal. En aquest sentit, tant el disseny del programa a fer en el Centre Educatiu, com el programa a fer en medi obert, va tenir una primera fase de discussió i encaix per tal d'establir quina intervenció podia ser més incident sobre els joves. Les variables que es van considerar que eren necessàries controlar al màxim van ser:

- Els constructes psicològics dels joves sobre els quals volíem incidir, ajustant-nos al màxim a aquelles variables considerades com a factors de risc en l'emissió de conductes violentes (segons els estudis i evidències científiques aportades en aquest tema)
- les tècniques que anàvem a utilitzar, per assolir els objectius pretesos, que permetessin als joves un major control sobre les seves conductes violentes (segons la literatura consultada en matèria d'eficàcia de les tècniques concretes)
- les metodologies que teníem que emprar i que serien les més adients per incidir sobre aquests constructes
- i el format organitzatiu i infraestructural més propi pel desenvolupament de l'activitat (tant en l'entorn tancat d'un CE, com en el MO).

Per a la presa de decisió en l'elaboració del disseny dels programes inicials, i un cop decidit que la orientació d'aquestes intervencions partiria de les tècniques i metodologia aportades pels programes cognitius conductuals en el tractament de joves; es va desenvolupar una estratègia per a l'elecció del format més ideal. Aquesta elecció es va sustentar en:

- revisió bibliogràfica sobre programes i activitats d'intervenció que treballaven problemàtiques similars en diferents contextos,
- Assessorament d'altres professionals que havien aplicats programes o activitats similars en l'àmbit dels delictes violents, autocontrol, competències socials, etc.,
- experiència dels dos professionals membres d'aquest equip d'investigació en l'aplicació de programes i/o activitats similars fetes en diferents col·lectius i contextos,
- coneixement aportats per aquests dos membres en la intervenció amb joves infractors.

Del resultat de desenvolupar aquesta estratègia, es va optar per seguir la proposta que a continuació presentarem, tenint en compte el control de les variables també relacionades anteriorment i alguna que en presentem a continuació.

Un darrer tema a comentar en aquesta introducció sobre els programes a aplicar en els dos casos que ens ocupen, és que érem conscients que sorgís la proposta de programa que sorgís, es tenia que tenir en compte que la intervenció tenia que estar estretament emmarcada en un programa molt més global d'intervenció, en el qual, a banda d'altres intervencions a fer amb els joves infractors (altres estratègies i programes de treball que la pogueren recolzar); s'havia de tenir en compte el paper de la intervenció individual a fer amb aquests menors-joves per tal de cobrir dues consideracions que se'ns feien imprescindibles:

- Reforçar la intervenció grupal mitjançant el seguiment individualitzat dels aprenentatges; amb la qual cosa es podria tenir un seguiment més homogeni del grup a l'hora que s'assegurava el correcte seguiment dels continguts

- Treballar aprenentatges que en el si del grup es considerava que, o bé no era bo treballar-lo (cas de les distorsions cognitives en delictes violents, per exemple), o no hi havia temps de treballar-lo durant les sessions grupals.

Aquestes qüestions, en el cas dels programes que s'aplicaven en centres educatius, s'assegurava que es pugues dur a la pràctica, ja que els dos membres de l'equip d'investigació, eren a l'hora els monitors del programa i els psicòlegs que desenvolupaven la tasca d'intervenció individual amb tota la població del CE l'Alzina; de tal forma, que es mantenia una total coordinació entre el seguiment de la intervenció grupal en el programa i de la intervenció individual del jove. En el cas dels programes de medi obert, es va procurar establir una coordinació molt estreta amb el professional encarregat de la intervenció individual (DAM o Educador de Medi obert) per tal que desenvolupés aquesta acció de seguiment individualitzat.

6.1.1 El programa de control de la conducta violenta al centre educatiu L'Alzina

6.1.1.1 Antecedents

La proposta de desenvolupar un programa grupal de control de la conducta violenta o de desenvolupar una intervenció adreçada a joves amb delictes greus (homicidi, agressions sexuals, assassinats, lesions, etc), s'emmarca en el currículum d'intervencions (o eixos d'intervenció) propis del CE l'Alzina, pel que fa a l'aplicació de programes que incideixen sobre els factors associats a la conducta delictiva i que així es té previst en el Projecte Educatiu de Centre (PEC). Així doncs, la demanda de realització d'una intervenció grupal d'aquestes característiques té el seu origen en aquesta necessitat pròpia del Centre i segueix la tradició d'aquest, quan a l'aplicació de programes grupals d'aquestes característiques. Val a dir que segons el mapa de centres educatius

de justícia juvenil a la comunitat catalana, al CE l'Alzina és on si concentren el major nombre de joves que han comès delictes d'aquesta tipologia (contra les persones i contra la llibertat sexual) i que les mesures educatives imposades son més llargues en el temps (més de dos anys).

El per què la realització d'un nou programa?, doncs bé. Al febrer de l'any 2001 es van donar dues circumstàncies que donen sentit a aquesta proposta de formulació d'un nou programa d'intervenció per a joves amb conductes violentes al CE l'Alzina:

- L'entrada en vigor de la llei 5/2000 en gener de 2001 amb els canvis que aquesta llei va comportar principalment quan a increment de l'edat penal dels menors-joves (14 a 18 anys) i la possibilitat de tenir joves fins a 23 anys en els centres educatius.
- La incorporació d'un nou equip de psicòlegs al centre, format per dos professionals que si bé tenien experiència en el món de la justícia, mai havien desenvolupat tasques de psicòlegs dins centres educatius de Justícia juvenil

Així doncs, la Direcció del CE l'Alzina va fer la proposta de realització d'aquest programa, el qual es va experimentar durant un any sencer seguint una metodologia d'intervenció individual per posteriorment concretar-se en el programa o activitat grupal que aquí es presenta.

Es partia com a antecedent més recent en l'aplicació d'aquest tipus de programes al CE l'Alzina, de l'aplicació d'un programa similar d'intervenció grupal a l'any 1999-2000 pel psicòleg que aleshores era responsable de la intervenció. Aquest programa grupal d'intervenció tenia per nom "Programa de tractament per a joves violents" i la peculiaritat es que era un programa adreçat al control de l'agressió sexual, el qual anava dirigit doncs, de forma exclusiva a joves que havien comès delictes contra la llibertat sexual. El programa experimental de control de l'agressió sexual va estar dissenyat a l'any 1998 per Garrido i altres, sobre la base d'un programa anterior de Garrido i Beneito (1996) que tractava el control de l'agressió sexual en delinqüents a presó i en la

comunitat. Aquest programa de tractament per a joves infractors, comptava amb un nombre total de 100 sessions d'una hora de durada, de les quals, 24 eren d'educació sexual i es desenvolupaven a l'aula d'ensenyament reglat (com a part d'un crèdit escolar d'educació per la salut); i les altres 75 sessions restants es disposaven al llarg de diferents mòduls d'intervenció en els que es tractaven:

- Sinceritat i mecanismes de defensa (7 sessions)
- Consciència emocional (14 sessions)
- Entrenament en empatia (17 sessions)
- Prevenció de recaigudes (21 sessions)
- Tècnica de resolució de problemes (4 sessions)
- Distorsions cognitives (3 sessions)
- Control de l'agressivitat (6 sessions)

A banda d'aquestes sessions pròpies del programa de control de l'agressió sexual, tots els subjectes passaven per un programa més extens de competència psicosocial, que complementava perfectament àrees que no es treballaven en aquest programa concret.

L'avaluació que es va presentar a l'any 2001 d'aquest programa de tractament per a joves violents va assenyalar l'eficàcia de la seva aplicació, però va apuntar algunes consideracions que vàrem tenir en compte a l'hora de dissenyar la nostra proposta d'intervenció

Bé doncs, amb tot al que fins ara hem comentat, quan a l'entrada en vigor de la nova llei del menor, incorporació d'un nou equip de psicòlegs i revisió de l'anterior programa implantat al centre; la consideració que van fer els dos professionals que tenien que dissenyar i dur a terme un nou programa d'intervenció per a joves amb conductes violentes en el centre educatiu l'Alzina, van estar:

- Major durada de les mesures actualment imposades en Justícia Juvenil
- Canvi del perfil dels joves infractors (tenint en compte l'augment de l'edat penal i de les problemàtiques associades a aquest desenvolupament del menor-jove).
- Optimitzar les sessions d'intervenció tot intentant que s'entrenessin i/o s'assagessin amb major profunditat les tècniques instrumentals que es pretenien implementar
- Possibilitat de barrejar joves amb diferents tipologies delictives de les considerades com a greus (homicidi, assassinat, agressió sexual, etc), interpretant com a constructe d'intervenció –el control de la conducta violenta-
- Possibilitat de barrejar joves amb diferent perfil de risc de reincidència i amb diferents problemàtiques personals, tant en quant es treballava una intervenció amb tècniques instrumentals de control de la conducta violenta
- Possibilitat de desenvolupar una intensiva intervenció individual, paral·lela a la que es desenvolupava de forma grupal en l'activitat o programa.

Així doncs, amb aquests previs i els anteriorment comentats es va fer la primera proposta al juny del 2002 del programa de control de la conducta violenta que tindria com a formulació el que a continuació presentem.

6.1.1.2 El programa pilot

El plantejament inicial del programa grupal de control de la conducta violenta, (que va ser considerat en la primera edició com a programa pilot), es va desenvolupar seguint *un itinerari ideal d'intencions* que contemplava: l'objectiu general del programa, el model teòric/tècnic de treball, la temporalització, els continguts, destinataris i professionals responsables. La redacció inicial va ser la següent:

A. Objectiu general del programa

Millorar la competència social del joves amb conductes violentes objectivades en el fet delictiu; per tal de disminuir/evitar recaigudes en conductes d'aquestes característiques. Es vol oferir, a través de l'aprenentatge de tècniques per a la millora de les competència social, un model de relació social més adaptatiu, normalitzat i/o prosocial tant a dins del centre com a l'exterior.

B. Model teòric/tècnic de treball

Per a l'elaboració d'aquest programa grupal d'intervenció per a joves amb conductes violentes, hem partit de les aportacions tècniques dels programes de millora de la competència social i d'altres intervencions basades en diferents tècniques de modificació de conducta:

- Aprenentatge i entrenament en control emocional (relaxació, control de la ira, consciència emocional, etc.)
- Aprenentatge i entrenament en resolució de problemes interpersonals
- Desenvolupament de valors prosocials i empatia
- Aprenentatge i entrenament en habilitats socials

A banda de la intervenció més instrumental referida a l'aprenentatge concret de les tècniques i el seu us, aquesta intervenció grupal es veurà complementada per una exhaustiva intervenció individual en el que es seguiran els models d'intervenció basats en:

- Estil de vida criminal de G.D. Walters (1989)
- Estructura de la prevenció de recaiguda de Pithers (1987. 1988)

C. Temporalització

La previsió de durada del programa grupal de control de la conducta violenta és de 3 trimestres, o sigui, tot un curs escolar que s'inicia a setembre i finalitza a juny.

Es preveu realitzar entre 60 – 70 sessions

La durada de la sessió és de 50 minuts lectius

Es faran 2 sessions per setmana en dies alterns

D. Continguts del programa

- 16 sessions d'autocontrol
- 8 sessions d'habilitats socials
- 5 sessions de resolució de problemes
- 4 sessions de reestructuració cognitiva
- 4 sessions sobre consciència emocional
- 4 sessions sobre empatia
- 2 sessions de valors sobre la violència
- 4 sessions sobre sexualitat
- 2 sessions sobre valors sexuals
- 8 sessions sobre prevenció de recaigudes

E. Destinataris

Joves internats al CE l'Alzina, amb sentència ferma que els acusa de delictes :

- Contra la llibertat sexual
- Contra les persones

No és necessari que els joves tinguin coneixements de lecto-escriptura

F. Professionals responsables

L'activitat estarà monitoritzada pels dos psicòlegs del centre. Es vol facilitar la presència d'altres professionals, tant del centre com de fora d'ell, per tal d'afavorir la multidisciplinarietat i l'intercanvi d'experiències.

6.1.1.3 *Avaluació i revisió del programa*

Com ja s'ha comentat en l'apartat de –disseny de la recerca- a l'efecte de fer l'avaluació del programa pilot i les altres aplicacions posteriors, es va preparar una metodologia i instruments que tenien que ser útils per fer l'avaluació de progrés del programa, a partir de la qual ens permetis fer consideracions, ajustos i canvis fins arribar a un disseny de programa afinat (qüestió que es pretenia com a objectiu específic primer d'aquesta recerca). Així doncs, el programa pilot que es va fer en el seu moment per a posar en marxa el programa de control de la conducta violenta, va permetre una primera revisió i posteriorment una nova aplicació amb la seva corresponent avaluació al juliol de 2004.

6.1.1.3.1 Avaluació del programa pilot

De l'avaluació de progrés i execució del programa pilot, en funció de l'itinerari ideal assenyalat anteriorment, es van donar els següents resultats i consideracions:

A. Quan als objectius

Quan a l'objectiu general del programa, si bé no es va poder fer una avaluació de les millores ponderades en el subjectes que van passar per aquesta intervenció pilot (ja que no es va preveure de forma pormenoritzada una avaluació dissenyada per tal efecte); si que va poder dir que s'havia implementat en els subjectes l'aprenentatge de tècniques per a la millora de la competència social. Aquesta afirmació ens permet pensar "a priori" que pot existir l'esmentada millora, a banda que la millora de la competència social dels assistents al programa va estar avaluada de forma subjectiva per l'opinió dels propis joves participants al programa; pels professionals responsables de la tutorització dels joves participants i pels dos psicòlegs responsables de l'activitat grupal. Tot i així, érem conscients en aquell moment que per tal d'avaluar l'objectiu general del programa, caldria determinar al llarg del temps, si en els individus que han passat pel

programa de control de la conducta violenta han disminuït/desaparegut les conductes violentes objectivades en el fet delictiu, i associades a les pèrdues de control emocional. L'avaluació d'aquest objectiu guanyaria encara molta més potència si es comparés l'efectivitat del programa amb joves d'un grup control que no hagueren realitzat el programa

L'objectiu general del programa, el vàrem subdividir en els diferents objectius específics de cada una de les sessions, de les diferents àrees (mòduls) amb els que s'ha treballat (autocontrol, dilemes morals, assertivitat, etc.). En el mateix sentit anteriorment esmentat, comentar que aquests objectius parcials resulten haver-se assolit a comptar amb la informació donada pel propi jove, la informació dels professionals responsables del seguiment del menor-jove i per l'observació dels dos psicòlegs responsables de la monitorització del programa.

B. Quan a la temporalització

Quan a la temporalització, tal i com es va dissenyar en el programa ideal, es van seguir els paràmetres previstos: 59 sessions de 50 minuts de durada per dues sessions setmanals, realitzades els dimarts i dijous de 10 a 11 hores. Els professionals responsables del programa assenyalaven que existia un aprofitament real dels 50 minuts previstos per la intervenció.

C. Quan als continguts

En relació als continguts del programa, s'ha de dir que es van donar diferències significatives entre els continguts plantejats en el programa inicial i el resultat final. Així doncs, les àrees que es van treballar van estar :

- **Àrea d'autocontrol i relaxació**

Per aquest àrea es van utilitzar 22 sessions (16 d'autocontrol pròpiament dites y 6 de relaxació). Recordem que al programa ideal es van plantejar 16 sessions pels continguts de l'àrea d'autocontrol.

Els continguts que es van treballar en l'àrea d'autocontrol van ser: anàlisi funcional de la conducta humana, la conducta agressiva, la conducta violenta, la resposta de la ira, l'autoobservació de conducta (temps,

intensitat, durada de la resposta, etc.), identificació de la conducta problema (tres nivells de resposta), control/substitució de la resposta de la ira (autoinstruccions, temps fora, etc.).

Per la relaxació, s'ha treballat seguint el model de Jacobson. S'ha incidit en l'entrenament muscular (tensió-distensió-relaxació), respiratori i d'evocació de respostes. S'han fet sessions d'instruccions directes i sessions en les que s'ha fet servir cintes de relaxació.

- **Àrea de valors i empatia**

Per aquest àrea es van utilitzar **7 sessions**, i s'ha treballat generalment mitjançant estructura d'aprenentatge en dilemes morals. El nucli d'aquests dilemes han estat referits a valors sobre la violència i/o respostes agressives i sobre valors sexuals. També, i dins d'aquest àrea es va fer un esment "per sobre" del tema de l'empatia.

En aquest àrea es va valorar que en el tema de valors sobre la violència i sobre la sexualitat s'hauria de seguir el guió previst en el programa ideal; tanmateix, va faltar incidir de forma més directa i plena el tema de l'empatia.

- **Àrea d'habilitats socials**

Aquest àrea va utilitzar **11 sessions** del programa i es va treballar en línies d'intervenció: millora de l'estil de comunicació, assertivitat i entrenament en habilitats socials concretes (saber escoltar, fer i respondre crítiques). La metodologia d'intervenció va ser generalment mitjançant aprenentatge estructurat.

Aquest àrea va ocupar 3 sessions més de les previstes

- **Àrea de reestructuració cognitiva i mecanismes de defensa**

Per aquest dos àrees es van invertir **set sessions**. Els continguts treballats van estar pel tema de la reestructuració cognitiva: identificació dels pensaments negatius que condicionen la resposta objecte

d'intervenció i modificació/canvi per pensaments més adaptatius mitjançant la tècnica de reestructuració cognitiva. Els pensaments identificats van estar: atenció selectiva, avançar conclusions, pensament polaritzat, etc. Pel tema de la identificació i valoració dels mecanismes de defensa, es va posar èmfasi en els mecanismes de -anticipació i retrospecció- i sobre negació i acceptació. Aquest fet va suposar que s'incrementés en tres sessions més de les previstes al programa ideal.

- **Programa individual d'autocontrol**

Aquest àrea correspondria al que en el programa ideal havíem anomenat –tècnica de resolució de problemes i prevenció de recaigudes-. El cost de sessions en el programa ha estat de 6. Es va treballar aquest àrea des de l'òptica de la identificació de situacions de risc i factors de risc; fent incidència en la posició del subjecte cap a l'afrontament efectiu de les diferents situacions problema. Cada un dels joves participants van estar capaços d'identificar els propis problemes (conductes problema objectivada en el fet delictiu), i saber com funcionaven els activadors de la còlera per més endavant ser substituïts per respostes normalitzades.

Valorar que per aquest àrea vàrem tenir que barrejar els aprenentatges a implementar a través de la tècnica de resolució de problemes, amb els continguts propis del que volíem anomenar –programa individual d'autocontrol-(PIA). Tanmateix, el temps del qual disposàvem per acabar el programa no ens va permetre aprofundir més en el mateix.

D. Quan als destinataris

Dels sis joves que van iniciar el programa, 5 d'ells estaven sentenciats per delictes contra la llibertat sexual o contra les persones, i un d'ells estava pendent de sentència per un presumpte delicte d'agressió sexual (val a dir que aquest jove se li va arxivar la responsabilitat judicial per la qual se'l acusava).

Al programa van assistir de forma regular durant els dos primers trimestres, els sis joves. En el darrer trimestre, es va produir el desinternament del jove que estava pendent de sentència. Aquest jove va marxar en llibertat.

Es va valorar que l'heterogeneïtat a l'hora de seleccionar els joves participants en el programa, tant pel que fa al seu perfil criminològic (joves de major i menor risc de reincidència), com diferents perfils de personalitat i diferents nivells culturals, no va entorpir l'objectiu general del programa; ja que com s'ha dit, el complement que es va poder fer a nivell d'intervenció individual amb els joves va poder pal·liar aquesta qüestió.

E. Quan als professionals responsables

Tal i com es va assenyalar al programa inicial, els professionals responsables del programa, tant de la seva elaboració com de la seva posada en pràctica i impartició van estar en Toni Cano i Jordi Camps, psicòlegs d'aquest centre educatiu.

Es va comptar amb la col·laboració d'un jurista - criminòleg, que va aportar elements d'informació i valoració de les conductes delictives, i d'una professional (Rosa Sorando, psicòloga) que ens va assessorar i ajudar en la posada en marxa de la tècnica de relaxació progressiva de Jacobson.

F. Altres valoracions

Altres valoracions que es van fer del programa pilot de control de la conducta violenta va estar:

- Que sembla que als joves no se'ls va fer llarg en el temps, la intervenció que es proposava, seguint-se des del principi al final els aprenentatges presentats (tal i com veurem en l'avaluació que presentarem a continuació).

- El nivell de satisfacció manifestat pels joves en aquesta primera edició del programa era alta tant pel que feia al contingut, com a la metodologia, com en la dinàmica emprada en les sessions; amb la qual cosa, es presumia que podia ser un bon model d'intervenció a generalitzar per següents edicions.
- La majoria d'exercicis utilitzats responia a l'interés dels joves... amb la qual cosa es van seguir conservant aquells que havien donat bon resultat i es van deixar per properes edicions, l'experimentar amb exercicis nous.
- Les tècniques avaluada amb major grau de satisfacció pels joves eren aquelles que es van considerar com a –més instrumentals-, o sigui, aquelles que partien d'un major nivell d'assaig per tal que s'incorporessin en el seu repertori conductual (relaxació, resolució de problemes, pensaments deformats, etc.).
- Existia un alt nivell de comprensió dels aprenentatges teòric, a comptar amb les avaluacions pre-post intervenció.
- Els indicadors avaluats al llarg del programa pilot quan a assistència, puntualitat, relacions interpersonals i interès van resultar del tot favorables (tal com veurem en les avaluacions posteriors).
- Les valoracions fetes sobre els joves participants al programa, per altres professionals del CE l'Alzina, eren molt favorables quan a l'objectivació de les millores observades en les diferents unitats de convivència en les que es trobaven els joves.

Així doncs, el programa d'intervenció grupal de control de la conducta violenta quedava configurat en funció de la proposta resultant d'aquesta avaluació; entenent-se que encara s'hauria d'avaluar amb una altra nova edició el funcionament del mateix per tal de poder donar com a definitiu el programa. A continuació us presentem les qüestions plantejades en el següent ajust del programa i l'elaboració del programa definitiu.

6.1.1.3.2 Avaluació de la segona edició del programa

La segona edició del programa de control de la conducta violenta, va partir de les revisions fetes i esmentades a apartat anterior, sobre el programa pilot utilitzat en la primera edició. En aquest sentit, dir que la nova edició del programa grupal, va comptar amb un nombre total de 61 sessions, igualment d'un hora de durada realitzades en dies alterns durant un curs escolar (9 mesos).

En aquest programa van participar un nombre de 7 interns i van finalitzar 5 la intervenció (dos dels joves es van donar de baixa per llibertat definitiva)

Les modificacions més rellevants que es van introduir en aquesta edició van ser, en funció de l'ajust del programa experimentat i dels grup:

- Incrementar dues sessions en l'àrea d'empatia, convidant en una d'aquestes sessions a una professional del Servei d'atenció a les víctimes de la Generalitat de Catalunya per tal d'aportar al grup la visió de les víctimes directes dels delictes que estàvem tractant.
- Reforçar l'àrea d'habilitats socials amb exercicis d'assertivitat, per entendre que aquests eren més incisius que els utilitzats en l'edició anterior amb el mètode d'entrenament estructurat d'habilitats socials.
- Treballar dues sessions més pel que fa al programa individual d'autocontrol (PIA) al final d'haver introduït els continguts instrumentals de la tècnica de resolució de problemes. Amb això es va poder afinar més en l'avaluació i identificació de les situacions i factors de risc de cada un dels joves.
- Es va introduir una sessió amb la que es va comptar amb interns adults del Centre Penitenciari de Quatre Camins, que en aquell moment estaven desenvolupant el programa de delictes violents (DEVI). Amb aquesta intervenció, es va voler significar, per part de subjectes adult, la importància de treballar amb tècniques de millora de la competència social per facilitar i ajudar a la millora de l'autocontrol i l'agressivitat.

Els interns de QC van explicar la seva experiència en un programa similar al que els joves estaven desenvolupant al CE l'Alzina, explicant els beneficis que aquests tipus de programes poden aportar al desenvolupament personal. Dir que aquesta sessió es va poder treballar conjuntament entre els professionals responsables del programa de Quatre Camins, els interns que van venir a la sessió i els dos psicòlegs responsables de la monitorització dels programa amb els joves del CE l'Alzina.

- Les sessions de reforç pel bon funcionament de l'activitat es van poder desenvolupar en ocasions fora de l'horari d'aquesta activitat de control de la conducta violenta, optimitzant-se així al màxim les 61 sessions emprades pel programa.
- Alguns dels exercicis utilitzats en l'anterior programa pilot es van modificar per tal d'adaptar-los a les necessitats del grup i així quedar instaurats com a exercicis definitius del programa grupal de control de la conducta violenta.

Igual que en l'experiència assajada amb els joves a partir de l'aplicació de l'anterior programa pilot de control de la conducta violenta es va valorar sessió a sessió i cada un dels exercicis emprats, quant l'impacte que tenia sobre els usuaris (joves interns participants al programa). També, i de forma més global, es va avaluar la satisfacció dels joves envers el programa general, resultant aquesta avaluació com a molt favorable, tal i com explicarem en l'apartat de resultats de la intervenció.

Bé doncs, amb les aportacions presentades a través de l'avaluació d'aquesta segona edició del programa grupal de control de la conducta violenta, es va establir les bases definitives per elaborar l'enunciat del programa definitiu que presentem a continuació.

6.1.1.4 Programa d'intervenció grupal pel control de la conducta violenta per a joves del CE l'Alzina

Objectiu general

Millorar la competència social del joves amb conductes violentes objectivades en el fet delictiu; per tal de disminuir/evitar recaigudes en conductes d'aquestes característiques.

Es vol oferir, a través de l'aprenentatge de tècniques de modificació de conducta i de millora de les competència social, un model de relació social més adaptatiu, normalitzat i/o prosocial tant a dins com a fora del centre.

Objectius específics

- Que el jove identifiqui i reconegui la relació que existeix entre els pensaments, les emocions i les conductes.
- Que el jove identifiqui i reconegui els diferents efectes que es produeixen en el seu cas individual, per la relació entre els pensaments, les emocions i les conductes
- Que el jove aprengui a valorar els estats emocionals en funció del moment i l'estat personal i situacional pel que aquest travessa
- Que el jove aprengui tècniques instrumentals d'autocontrol i que les apliqui.
- Que el jove distingeixi diferents estils de resposta (passiva, agressiva i assertiva) i que aprengui a desenvolupar estratègies assertives per la interacció amb els altres,
- Que el jove aprengui a diferenciar entre pensaments racionals i irracionals, identificant aquells pensaments que son automàtics
- Que el jove aprengui una tècnica de reestructuració cognitiva i sigui capaç d'aplicar-la en situacions concretes
- Que el jove aprengui una metodologia útil de resolució de problemes
- Que el jove aprengui a responsabilitzar-se dels seus actes i de les conseqüències que aquests provoquen en les altres persones
- Potenciar en el jove l'adquisició de valors de tipus prosocial
- Que el jove identifiqui els indicadors i factors de risc propis de recaiguda en conductes violentes i que sigui capaç de controlar-los a través de la utilització d'alguna de les tècniques apreses.

Continguts:

- La conducta humana (A-B-C i 3 nivells de RR): 5 sessions
- Control de la ira: 5 sessions
- Tècniques per al control emocional/relaxació: 6 + 6 sessions
- Habilitats socials i assertivitat: 12 sessions
- Distorsions cognitives i reestructuració: 8 sessions
- Dilemes morals: 5 sessions
- Empatia: 4 sessions
- Tècnica de resolució de problemes: 5 sessions
- Programa individual d'autocontrol: 5 sessions

Destinatari

Joves del Centre Educatiu l'Alzina que hagin comés delictes violents del tipus: homicidi, assassinat, lesions greus, agressió sexual i violència intrafamiliar.

Temporalització

62-65 SESSIONS de 50 minuts lectius cada una.

Professionals responsables

Psicòlegs del CE l'Alzina

6.1.2 El programa d'intervenció per a la millora de l'autocontrol i l'assertivitat en joves amb mesures judicials en medi obert

6.1.2.1 Antecedents

Des de la Secció de medi obert del Servei d'execució de Mesures de la Direcció General de Justícia Juvenil es va demanar en abril del 2003 als titulars d'aquesta recerca, que realitzessin una proposta d'intervenció per a joves que complien mesures educatives en medi obert, per tal d'intervenir àrees deficitàries de la seva competència social, referides principalment a la manca d'autocontrol. Segons se'ns va explicar en aquell moment, la demanda responia a l'acumulació d'un conjunt de mesures de MO en les que de forma explícita o implícita es requeria oferir als menors-joves una intervenció que comptés amb elements prou significatius d'abordatge de les conductes violentes que havien emès en els seus delictes.

Després d'alguns preliminars amb la responsable de la Secció de medi obert, es va concretar que el perfil judicial dels menors-joves que assistirien al programa d'intervenció grupal, vindria definit per la mesura imposada pel jutge; però en qualsevol cas, el delictes comès pel jove infractor tenia que veure amb l'ús de la violència per a l'execució del mateix. Les possibles mesures imposades, podrien ser:

- Tasca socioeducativa
- Llibertat vigilada en la que s'assenyalés judicialment o pel DAM:
 - específicament l'assistència a programes de tractament en que s'intervinguin conductes problema (conducta violenta, manca de consciència social, etc.).
 - regles de conducta concretes

En aquest sentit, des del coneixement que en aquell moment es tenia de la realitat en l'execució de mesures en medi obert, i des del coneixement de la població sobre la que calia intervenir (quan a les seves característiques

personals i socials), es va proposar un programa d'intervenció per a la millora de la competència social, que contenia tres mòduls de treballs dissenyats per intervenir diferents objectius i tipologia de subjectes (autocontrol, habilitats socials i assertivitat, i resolució de problemes interpersonals).

Aquesta primera proposta de treball, a partir de tres mòduls d'intervenció no va estar aprovada per la Secció de Medi obert, ja que per la durada que es va plantejar (45 hores d'intervenció en programes curts de 15+15+15) es veia difícil de dur a terme amb els menors-joves de MO principalment per qüestió d'horaris i d'organització.

A partir d'aquí, els membres d'aquest equip van fer la proposta que finalment es va aprovar, que consistia en la realització d'un programa d'intervenció per a la millora de l'autocontrol i l'assertivitat en joves amb mesures judicials de Medi obert, que preveia 8 sessions de 2,30 hores de durada. Val a dir, que el programa que finalment va estar aprovat, va haver de competir amb d'altres propostes de programes que es van sol·licitar a entitats col·laboradores de la DGJJ.

Detallem a continuació el redactat del programa pilot que va servir per a la primera aplicació experimental.

6.1.2.2 Programa pilot

El plantejament inicial del programa grupal d'intervenció per a la millora de l'autocontrol i l'assertivitat en joves amb mesures judicials de Medi obert (que es va considerar en la primera edició com a programa pilot), es va desenvolupar seguint un *Itinerari ideal d'intencions* que contemplava: la justificació del programa, els objectius general i específics, els contingut del programa, la metodologia, el grup de joves, la temporalització, els recursos materials, l'execució i coordinació del programa i l'avaluació

La redacció inicial del programa pilot va ser la següent:

A. Justificació del programa

La manifestació de conductes violentes i inadaptades, és, en la majoria dels casos, el reflex conductual del dèficit dels joves referit a la manca d'autocontrol (impulsivitat, manca de planificació, etc.) i a la manca d'estratègies de relació social normalitzada (aprenentatge d'habilitats socials, assertivitat, etc). És per això, que per a la millora conductual dels joves i de la seva competència social es fa necessària, a priori, la intervenció mitjançant l'aprenentatge de tècniques d'autocontrol i l'entrenament en assertivitat, amb l'objectiu general de fer desaparèixer o disminuir l'emissió de conductes no desitjades i instaurar unes altres conductes més adaptades i competents.

B. Objectius operatius del programa

- Adquirir estratègies d'auto-observació i autocontrol per augmentar o disminuir conductes pròpies de forma intencionada.
- Millorar les habilitats socials bàsiques i l'assertivitat.

C. Continguts del programa

- L'anàlisi funcional de la conducta humana
- La conducta agressiva/violenta
- La resposta de ira
- L'observació conductual (temps, intensitat i durada de la resposta)
- Identificació de les conductes problema
- Identificació i avaluació dels diferents nivells de resposta (motor, fisiològic i cognitiu)
- Tècnica de relaxació progressiva (muscular, respiratòria i evocació)
- Control/substitució de la resposta de ira. Diferents tècniques de tractament (temps fora, autoinstruccions, etc)
- Estils de comportament social (inhibit-agressiu-assertiu)
- Entrenament en assertivitat

D. Metodologia

Per a la realització del programa es requereix potenciar la participació dels joves en el grup amb l'objectiu de:

- Intercanviar experiències
- Facilitar el modelatge positiu
- Afavorir la generalització

La tasca del professional (conductor del grup) es basarà bàsicament en generar una dinàmica de les sessions activa-participativa, introduint en la mateixa tots els elements que facin referència al contingut de les sessions (informació, continguts teòrics, tècniques, etc.).

El format general de les sessions serà:

- Introducció
- Exposició de continguts/debat
- Discussió en grup
- Exercicis
- Avaluació de la sessió
- Tasques intersessió
- Generalització

E. Destinataris

Tal i com es va fer l'encàrrec, el grup de joves al qual va dirigit aquest programa és: Joves infractors amb mesura judicial en medi obert.

Els joves que participin al programa, vindran tots ells derivats pel Servei d'Execució de Mesures (Secció de Medi obert).

La condició d'accés al programa serà que el/la jove sàpiga llegir i escriure.

El grup de treball serà d'un màxim de 8 joves i mínim de 4, essent el grup òptim de 6.

F. Temporalització

Es pensa que el format de temporalització òptima serà

8 sessions de treball

Sessions de 2,30 hores de durada

Fer dues sessions setmanals

G. Recursos materials

Per a la realització del programa es necessita:

- Un local adequat i condicionat per a la realització de les sessions
- Possibilitat de fotocopiar material per l'alumne
- Un retroprojector de transparències
- Una càmera de vídeo i un televisor
- Una pissarra
- Material fungible: bolígrafs, llapis, paper, agenda, etc.
- Material per a ser utilitzat com a reforç

H. Execució i coordinació del programa

A tots els efectes, el responsable de l'execució del programa i de la coordinació és:

Toni Cano Martín – psicòleg, especialista en intervenció amb joves infractors i en aplicació de programes grupals de desenvolupament personal i de tractament psicosocial. Actualment psicòleg del CE l'Alzina

Per a la impartició de les sessions del programa, es compta amb la col·laboració de:

Jordi Camps Martí – . Psicòleg del CE l'Alzina.

Els professionals que imparteixen la formació estaran coordinats per *la Cap de la secció de Medi obert* de la DGJJ (o aquella persona que ella assigni).

També cal assenyalar la necessària coordinació amb el *DAM* (responsable del seguiment de la mesura judicial en medi obert), per tal:

- Que conegui el programa d'intervenció en el que participa el jove.
- Que conegui la evolució del jove en el programa, així com de qualsevol dada significativa que es cregui oportuna presentar-li.

- D'augmentar el coneixement que els professionals de la intervenció han de tenir dels joves que participin en el programa.
- D'assessorar en l'ús de la tècnica de domini dirigit, per tal de facilitar la generalització d'aprenentatges.
- De qualsevol altra qüestió que el DAM cregui adient.

I. Avaluació

Avaluació del jove:

A final del mòdul es passarà una avaluació escrita individual del resultat de la participació del jove en el mateix. Aquesta avaluació inclourà indicadors del tipus:

- Participació
- Relacions interpersonals
- Puntualitat
- Actitud
- Fets positius destacables
- Fets negatius destacables

A banda d'aquests indicadors d'avaluació està previst presentar per a cada un dels joves una avaluació d'assoliment d'objectius de la intervenció.

Avaluació del programa:

Al final de la intervenció es passarà als responsables de la Direcció General una avaluació del desenvolupament general del programa, en la que es farà un anàlisi de les activitats realitzades, dels objectius treballats i de l'evolució dels joves durant el programa. També s'inclourà aquells aspectes a modificar en les següents edicions del programa

6.1.2.3 Revisió del programa pilot

De l'avaluació de progrés i execució del programa pilot, en funció de l'itinerari ideal assenyalat anteriorment, es van donar els següents resultats i consideracions:

A. Quan als objectius

Quan l'objectiu general del programa (fer desaparèixer o disminuir l'emissió de conductes no desitjades i instaurar unes altres conductes més adaptades i competents), si bé no es va poder fer una avaluació de les millores ponderades en els subjectes, ja que no s'avaluaven als individus en el transcurs del temps en el constructe conductual que assenyalem; si que es va poder dir que s'havia implementat en els subjectes l'aprenentatge de tècniques per a la millora de l'autocontrol i l'assertivitat, objectius aquests que s'emmarcaven en l'apartat d'objectius operatius del programa.

La hipòtesi tècnica de que la informació i l'aprenentatge de tècniques per a la millora de la competència social (autocontrol i assertivitat), avalen l'assoliment dels objectius general i operatius, recordant un altre cop que la implementació d'aquests aprenentatges i la seva generalització no podrà ser avaluada fins a que transcorri un temps prudencial en el que podem tractar amb els subjectes l'esmentada disminució/desaparició de les respostes inadaptades i la substitució per altres conductes alternatives més prosocials.

Quan als objectius operatius pròpiament dits:

- Adquirir estratègies d'autoobservació i autocontrol per augmentar o disminuir conductes pròpies de forma intencionada.
- Millorar les habilitats socials bàsiques i l'assertivitat.

S'ha d'esmentar que per l'assoliment ple dels dos objectius es va considerar que la variable "manca de temps pel plantejament global dels continguts" podia haver influït en que l'adquisició i millora pretesa no es poguessin culminar al 100%. A més, l'objectiu de millorar les habilitats socials bàsiques no va estar treballat en els continguts del programa; amb la qual cosa, podem dir que aquesta part de l'objectiu operatiu no és avaluable i caldria revisar-lo (treure'l) per properes edicions.

B. Quan als continguts

Quant als continguts presentats en el programa inicial, hem de dir que aquests es van treballar la majoria d'ells en major o menor mesura. Durant les vuit sessions del programa, es va anar seqüenciant els continguts de forma que el format de presentació fos coherent i permetés una assimilació còmoda, àgil i entenedora.

Es comenta que en properes edicions, caldria oferir més temps per treballar les diferents tècniques de tractament de la resposta de ira (autoinstruccions, temps fora, etc.), ja que es valora que en aquesta edició, tant sols es va comentar i no es va poder fer assajos concrets de situacions ni de posta en marxa de les tècniques.

C. Quan a la metodologia

Quan a la metodologia de les sessions, hem de dir que aquestes van seguir el format que en un principi es proposava en el programa inicial: activo-participativa. Els joves assistents al programa van participat de forma activa, dirigits pels formadors, tanmateix, va mancar un xic d'iniciativa en aquesta participació, essent difícil en algun moment fer que els joves presentessin les seves experiències personals i que oferissin les seves opinions. Els formadors havien d'estar incitant constantment al debat per tal que aquesta metodologia esdevingués el vincle de treball entre ambdues parts.

A banda de la participació dels joves en el programa, s'esmenten dues qüestions referides a la metodologia que es valora que haurien afavorit en l'assoliment dels objectius de: adquirir estratègies d'autocontrol i millorar l'assertivitat. Aquestes qüestions son:

- Més assaig de tècniques d'autocontrol i assertivitat
- Més realització d'exercicis pràctics.

En aquest sentit, hem de dir que la manca de temps real del programa va impedir donar més atenció a aquestes dues estratègies metodològiques d'aprenentatge, essent aquest un aspecte destacat per tenir en compte en propers programes.

Altres aspectes destacats de la metodologia i que es van destacar en l'avaluació van estar:

- Es valora com a molt favorable l'estratègia de recordar al principi de cada sessió el progrés dels temes i continguts presentats en el programa. Això va permetre que els joves tinguessin una seqüència de continuïtat i de recordatori dels temes tractats. Els assistents al programa van veure en tot moment la seqüència dels aprenentatges i van poder comprovar com aquests s'incorporaven necessàriament al programa d'una forma lògica i assolible.
- Es va valorar per properes edicions del programa el fet de que els alumnes realitzin tasques intersessió, ja que en aquesta edició no es va proposar, degut a l'esforç afegit que comportava als joves venir al programa (per qüestions personals de cada un d'ells). Aquesta qüestió metodològica pensem que podria pal·liar en alguna mesura la manca de temps que es va viure en el programa, sobre tot quan a la realització de casos pràctics.
- Les exposicions teòriques han de ser breus, ja que els joves les consideren farragoses i en ocasions es perden en elles. Cal complementar les exposicions teòriques amb exemples breus i sobre tot, generar debat perquè ells relacionin les seves pròpies conductes amb els constructes que es tracten

- També es va valorar com a idoni el fet de recolzar les explicacions teòriques amb material visual (fotocopies), per tal que es pugui tornar a l'explicació de l'esmentat contingut, recordant el document entregat a l'aula en aquella qüestió concreta.
- És molt important utilitzar com a metodologia motivacional del programa, les coordinacions amb el DAM, ja que aquesta coordinació permet que el delegat pugui realitzar el feedback que els formadors donen en relació a la participació del jove en el programa; esdevenint d'aquesta forma en agent de domini dirigit per motivar a la correcta participació i funcionament del jove en l'activitat.

D. Quan als destinataris

En aquesta primera edició pilot del programa per a la millora de l'autocontrol i l'assertivitat en joves amb mesures judicials de medi obert, van assistir a les sessions 4 joves. Tal i com es va dir, la xifra ideal per treballar en el programa és de 6, tot i que s'obria la forquilla entre 4 i 8 joves.

S'ha d'esmentar que no ha resultat important el fet que els joves que assisteixen al programa no sàpiguen llegir ni escriure; ja que el poder comptar en el grup amb la figura d'un co-educador, permet individualitzar els casos i facilitar que el jove s'homogeneïtzi en el grup quan a participació en les dinàmiques i adquisició d'aprenentatges.

També cal dir en relació als destinataris, que és important que el grup no sigui mixta (nois i noies), ja que els propis joves comenten que aquesta seria una variable altament distorsionadora i de clara distracció.

E. Quan a la temporalització

En relació a la temporalització afirmar que el programa es quedava un xic curt a l'hora de presentar els continguts previstos i d'arribar d'una manera correcta als objectius ideals. En aquest sentit, es va dir que per properes edicions caldria ajustar a l'alça la temporalització del programa, ampliant sessions.

En relació a l'hora de realització del programa (de 18 a 20, 30), hem de dir que a priori pensàvem que l'esforç cognitiu dels joves en aquesta franja horària es veuria mancat, per l'activitat que se'l hi suposa al llarg del dia (escola, treball, etc). Tanmateix, això no va estar així, i es va valorar adequada aquesta franja horària per a la realització de les intervencions.

F. Quan als recursos materials

L'espai de realització de les sessions va estar l'aula 20 del SMAT, al Carrer almogàvers. S'ha de dir que l'aula va resultar ideal per treballar continguts com els que es van proposar en el programa i dir també que es va comptar amb un total recolzament per part dels professionals d'aquest servei, tant del personal de seguretat del local, com dels tècnics de l'equip d'assessorament.

Per altra banda, s'ha de dir que el material demanat per a la realització de les sessions va estar a disposició del formadors en el moment just que es va requerir; tant pel que fa al material per l'alumne, com al material de recolzament de les sessions (TV, vídeo, etc.).

G. Quan a la coordinació del programa

En aquest apartat, es va felicitar a les dues persones que van estar les nostres persones de contacte:

- Tant la responsable de la Secció de medi obert, en totes aquelles qüestions de coordinació organitzativa i logística del programa.
- Com al DAM , que portava el seguiment dels 4 joves del programa. La coordinació amb aquest professional va estar enormement útil tant per la qüestió motivacional comentada anteriorment en l'apartat de la metodologia, com per la informació que ens va brindar dels joves i del seguiment dels mateixos.

H. Altres consideracions/recomanacions

- En primer lloc, cal dir que es recomana ampliar el número de sessions del programa, ja que amb les 20 hores previstes i realitzades, no s'ha pogut aprofundir en els continguts, assolint-se els objectius amb baixa potència. En aquest sentit, proposàvem ampliar en 5 hores el programa; fet que suposaria el fer 25 hores d'intervenció amb els joves.
- En relació als joves assistents, es valora que es plantegi el finançament econòmic dels desplaçaments a Barcelona (en el cas de joves de fora de la capital). Els joves van comentar en diferents ocasions aquesta qüestió, pensant-se que és quelcom que es podria solucionar subministrant tiquets de tren des de la ciutat del jove a Barcelona. També es va valorar en el cas que els joves fossin tots d'una mateixa ciutat o de rodalies, plantejar el fer el programa en un espai més proper al seu domicili.
- Els professionals formadors van apostar per fer que dos educadors fessin les sessions d'intervenció; ja que d'aquesta manera s'enriqueix enormement les dinàmiques de grup, l'observació dels joves dins i fora de l'aula, alhora que facilita qüestions pràctiques a nivell d'organització del programa i del seguiment dels joves en el mateix.

Bé doncs, amb les aportacions presentades a través de l'avaluació d'aquesta primera experiència pilot del programa, es va desenvolupar aquest programa definitiu:

Programa d'intervenció per a la millora de l'autocontrol i l'assertivitat en joves amb mesures judicials en medi obert

Objectiu general

Fer desaparèixer o disminuir l'emissió de conductes no desitjades i instaurar unes altres conductes més adaptades i competents.

Objectius específics

- Adquirir estratègies d'autoobservació i autocontrol per augmentar o disminuir conductes pròpies de forma intencionada.
- Millorar l'assertivitat.

Continguts

- L'anàlisi funcional de la conducta humana
- La conducta agressiva/violenta
- La resposta de ira
- L'observació conductual (temps, intensitat i durada de la resposta)
- Identificació de les conductes problema
- Identificació i avaluació dels diferents nivells de resposta (motor, fisiològic i cognitiu)
- Tècnica de relaxació progressiva (muscular, respiratòria i evocació)
- Control/substitució de la resposta de ira. Diferents tècniques de tractament (temps fora, autoinstruccions, etc)
- Els dilemes morals com a estratègia de reflexió (desenvolupament de valors)
- Estils de comportament social (inhibit-agressiu-assertiu)
- Entrenament en assertivitat

Destinatari

Joves amb mesures educatives de MO que ho requereixin

Temporalització

10 sessions de treball
Sessions de 2h 30 minuts
2 sessions setmanals

6.2 Dades dels joves

Parlarem en aquest apartat dels que son els *autèntics* protagonistes de la nostra recerca: els joves que van realitzar el programa de control de la conducta violenta al CE l'Alzina i els joves que van fer el programa d'autocontrol i assertivitat en Medi Obert, entre l'octubre de 2002 i el maig de 2005.

Les dades que presentem a continuació no son més que un recull d'informació que a la valoració que hem fet els responsables d'aquest estudi, resultaven explicatives del univers poblacional sobre el que vàrem intervenir. L'elecció de variables sobre les que hem treballat per descriure als joves, va venir inspirada, entre d'altres estudis i recerques, pels resultats de la recent recerca (2006) del Centre d'Estudis, titulada –La reincidència en el delicte en la justícia de menors- (ja citada en diferents moments en aquest treball), en la que es parlava de “variables que podien ser significatives per l'explicació de la reincidència”; utilitzant-les, en uns casos, amb una intenció merament descriptiva i en d'altres, de forma comparativa entre grups (CE/MO; delictes no sexuals/delictes sexuals).

El recull d'informacions que ha conformat la matriu de dades, ha estat possible gràcies a la informació inclosa en l'informe d'assessorament de la causa principal per la qual el jove complia la mesura educativa concreta; les informacions generals dels jove incloses en la base de dades de la DGJJ i fonamentalment, pel coneixement pormenoritzat dels joves sobre els quals s'ha intervingut. Aquest coneixement pormenoritzat que comentem, ve explicat, principalment pels següents fets:

- En el cas dels joves internats en el CE, els membres responsables d'aquesta recerca han estat durant un període llarg de compliment de la mesura educativa dels joves, els psicòlegs responsables de l'execució de la mesura d'internament en el Centre

- En el cas de tots els joves que conformen la població estudiada, els membres responsables d'aquesta recerca han estat també els responsables de monitoritzar (impartir) del programa concret (tant el de Medi obert com el del CE)
- En el cas dels joves que complien mesura educativa en Medi obert; s'ha estat en tot moment sota estricta coordinació (pre-post programa) amb el DAM (o EMO) responsable del seguiment i execució de la mesura

Així doncs, aquest mètode de recollida d'informació més qualitatiu, ha permès validar amb major fiabilitat les dades, ja que s'ha pogut avaluar variables dinàmiques que es podien haver perdut en el moment de la redacció de l'informe inicial d'assessorament tècnic de la causa principal; o dels descriptors generals assenyalats a la base de dades genèriques de la DGJJ. També, aquesta metodologia de recollida d'informació, ha permès aprofundir en aspectes relatius al jove, que en ocasions, per manca de temps en les exploracions inicials i de seguiment, o per la manca de vincle inicial, etc., no son possibles de recollir pels responsables directes de l'avaluació (per exemple, la variable referida a la drogodependència dels joves, problemàtiques de salut mental, relació amb el grup d'iguals, etc., etc.)

La informació que segueix aquesta part de l'informe, la presentarem en dos apartats generals: el primer, referit a les dades relatives al jove quan a variables personals i socio-familiars; i el segon, dades criminològiques referides al fet delictiu comés pel jove i a la seva carrera delictiva. A banda d'aquests dos grans apartats, en cada un d'ells, farem una petita aturada per parlar del jove segons el tipus de programa que el porta a la nostra intervenció (sigui aquest una mesura d'internament o una mesura de Medi obert); També ens aturarem en valorar el fet delictiu; considerant un grup de joves de la població intervinguda que ha comés delictes contra la llibertat sexual i l'altre grup que ha comés delictes d'altres característiques no sexuals (homicidi, lesions, altres.) Aquest darrer tall d'informació, hem volgut significar-lo per tal de confirmar la hipòtesi que les variables socio-familiars, personals i criminològiques que en la causa principal s'assenyalen com a agressors sexuals, son diferents al grup de joves que no han realitzat delictes sexuals.

6.2.1 Dades relatives a variables personals i socio-familiars

La població sobre la que hem realitzat aquest anàlisi estadístic ha estat el *conjunt de joves que van iniciar la intervenció* en qualsevol de les tres edicions del programa de control de la conducta violenta realitzada al Centre Educatiu l'Alzina i les dues edicions del programa d'autocontrol i assertivitat de medi obert. En total doncs, es consideren joves a avaluar: 19 pel programa de Centre Educatiu i 10 en el cas del programa de medi obert. La població total doncs, és de 29 joves.

Dels joves avaluats, tant sols considerem aquells que van iniciar el programa en la data prevista, tot i que aquest no el finalitzessin per les causes que més endavant comentarem.

Les variables que hem considerat com a rellevants a estudiar, han estat, tal i com s'ha dit en l'apartat –disseny de la recerca (pag 67 a 71)-:

- L'edat
- Nacionalitat
- El nucli de convivència del jove abans del delictes
- La situació socio-econòmica del nucli familiar
- Nombre de germans del jove
- Trencament de vincles familiars durant la socialització del jove
- Criminalitat en els membres de la família
- Si existien problemes de salut mental en els progenitors
- Si existia drogodependència en els familiars del jove
- Si el jove estava matriculat abans de la comissió del delictes
- Si ha existit fracàs escolar en el jove
- Si existia activitat laboral en el jove abans del delictes principal
- Si el jove es relacionava amb grups disocials
- Si existia vinculació de parella en el jove
- Si existien problemes de drogodependències en el jove
- Si existien problemes de conducta en la infància del jove
- Si existien problemes de salut mental en el jove
- Si existien maltractaments físics o psíquics en el si de la família
- Conductes autolítiques

La variable sexe, evidentment no ha estat considerada per a l'avaluació en l'estudi, ja que tota la població que ha participat en ell han estat joves "homes".

6.2.1.1 L'edat dels joves

Com a tall d'edat pel nostre estudi, hem considerat l'edat del jove en el moment d'iniciar el programa d'intervenció tant al centre educatiu com a medi obert.

Així doncs, l'edat mitjana general de la població que va iniciar el programa és de 18,45 (S=1.5), amb un rang mínim de 15,9 i un rang màxim de 22,3. Observem diferències significatives (0.05) entre el grup de centre i medi obert; essent la mitjana d'edat dels joves de medi obert (19,01 anys) significativament superior que la de centres (18,16 anys)

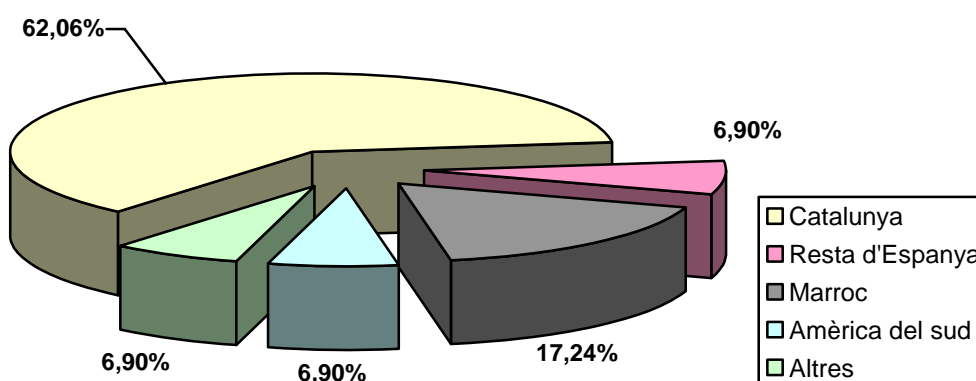
Taula 12. Edat dels joves

Edat	N	\bar{x}	DT	SIG
Joves CE	19	18,16	1.7	
Joves MO	10	19,01	.78	
Total	29	18,45	1.53	0.05

També observem diferències significatives en l'edat, entre els joves que van fer el programa, en funció si el delicte era contra la llibertat sexual (CLLS) o no ($p=0.018$). Dels 9 joves que van cometre delictes CLLS, la mitjana d'edat era de 17.6 (mentre que pels altres delictes violents no sexuals, els joves que van iniciar el programa tenien una mitjana d'edat superior -18.8-). Val a dir que tots els joves que han comès delictes CLLS van fer el programa al CE (cap a MO)

6.2.1.2 La nacionalitat del jove

La distribució de la població que conforma el nostre estudi és nascuda majoritàriament a Catalunya com s'observa a la següent gràfica (gràfic 2):

Gràfic 2. Lloc de naixement dels joves

Volem comentar que els dos joves que sumen el percentatge del 6,9 assenyalat com a "altres", un és d'Aràbia Saudí i l'altre del Líban. Amb la intenció d'agrupar aquesta variables per categories, vàrem considerar el grup de "Nacionals" (Catalunya i resta d'Espanya) i el grup d'estrangers, per tal de procedir a les comparacions entre grups; resultant un percentatge del 65,5% de joves nacionals i un 34,5% de joves d'altres procedències.

La nacionalitat no és una variable que ens aporta diferències significatives entre els grups de CE i MO (taula 13), ni tampoc significacions estadístiques entre els joves que han comès delictes violents sexuals i no sexuals (lesions, homicidis, etc.)

Taula 13. Nacionalitat dels joves

Joves	CE	MO	%
Nacional	12	8	65.5
Estranger	7	2	34.5
Total	19	10	100%

6.2.1.3 Nucli de convivència del jove abans del delictes

En relació al nucli de convivència del jove abans de la comissió del delictes, s'ha considerat per a l'avaluació les següents categories amb els següents percentatges:

Taula 14. Nucli de convivència

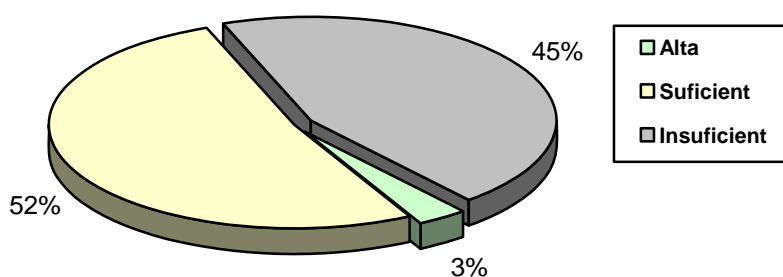
Nucli de convivència	Total de joves	Tipus de programa	Percentatges (%)
En família d'origen	72,4 %	CE	63,2
		MO	90
En família extensa	6,9 %	CE	5,3
		MO	10
En centre de la DGAIA	10,3 %	CE	15,8
		MO	0
Altres	10,3 %	CE	15,8
		MO	0

S'observa una alt percentatges de joves que abans del delictes conviuen en el domicili de la família d'origen (72,4%). En la categoria assenyalada com a –altres llocs de convivència del jove abans del delictes- dir que dels 3 joves que es troben en aquesta situació, dos d'ells estaven en situació de –sense domicili- i l'altre restant vivia en família adquirida.

No s'observen diferències estadísticament significatives pel que fa als joves de CE o MO en relació al nucli de convivència familiar abans del delictes principal; tot i que en el cas del joves que han fet el programa de MO, un 90% d'ells vivia en la família d'origen (front un 63,2% en el cas dels de CE). Tampoc s'ha trobat diferències estadísticament significatives en aquesta variable, si comparem els joves que han comès delictes de violència sexual amb els que han comès delictes de violència no sexual (lesions, homicidi, violència intrafamiliar, etc).

6.2.1.4 Situació socio-econòmica del nucli familiar

L'estudi de la situació econòmica com a variable de risc en la delinqüència juvenil és un dels clàssics a l'hora d'avaluar la reincidència delictiva. Diferents autors parlen de que a una situació econòmica insuficient (correlacionant-se amb altres tipus de variables), hi ha una major probabilitat de reincidència (Cottle et al 2002, Prieto 2004, etc). En aquest sentit, ens interessava de la nostra població, establir quin és el percentatge que correspon a cada una de les categories avaluades (alta, suficient i deficient) i veure si podíem trobar alguna diferència estadísticament significativa, digna de menció. Les dades descriptives les assenyalem a continuació

Gràfic 3. Situació socio-econòmica del nucli familiar

Com veiem, tant sols un 3% de la població... que correspon a un sol subjecte, en el seu nucli familiar tenen una situació econòmica alta. Amb la intenció de millorar la potència de les comparacions estadístiques, vàrem agrupar la situació econòmica alta i la situació econòmica suficient per tal de fer-ne una sola categoria. La intenció era comparar els grups de joves que van fer el programa de CE amb els de MO i el grup de joves que havien comès delictes sexuals i els que havien comès delictes d'altres tipologies (no sexuals). En el primer dels casos, no es va trobar diferències significatives entre els grups de CE i de MO pel que fa a la variable situació socio-econòmica del nucli familiar. A on si que vàrem trobar diferències estadísticament significatives, va ser entre els joves que havien comès delictes contra la llibertat sexual i els que no ($p=0-017$). Així doncs els joves que havien comès delictes de característiques sexuals tenien una pitjor situació socio-econòmica (insuficient) en relació a l'altre grup comparat.

6.2.1.5 Nombre de germans

Hem volgut estudiar la variable, nombre de germans que componen la unitat familiar, per entendre que en alguns estudis sobre adolescència i joventut en relació a la conducta antisocial i d'altres estudis sobre reincidència delictiva, es valoren les fratries com a element que dificulta els processos de supervisió i control de les pautes educatives per part dels referents familiars (progenitors i germans).

Bé doncs, en la població estudiada, la mitjana de germans del jove (inclòs ell mateix), es de 3,38 ($S = 2.025$). Dir que tant sols en el cas de dos joves, es dona que son fills únics. El rang màxim de nombre de germans en un jove és de 10.

No s'aprecien diferències significatives en la mitjana del nombre de germans entre la població de centres i medi obert, ni entre el grup que hem considerat com a delinqüents sexuals i no sexuals.

6.2.1.6 Trencament vincles familiars

Hem considerat com a trencament de vincles familiars durant la socialització dels joves, les següents situacions:

- Separació dels progenitors amb abandonament de la llar per part d'un d'ells
- Mort d'un dels progenitors (o ambdós)
- Abandonament del jove del domicili familiar

El comportament de la població en front aquesta variable ens aporta informació que apunta a que un 58,6% dels joves (17 d'ells), ha patit durant la seva socialització, trencament dels vincles familiars en alguna de las situacions abans descrites. Si bé no s'han trobat diferències estadísticament significatives entre els joves que van fer el programa al CE i a MO; destacar que en el 73,5% dels joves que van fer el programa de CE, s'objectiven problemes a la

socialització quan a trencament de vincles familiars (amb les conseqüents problemàtiques personals i socials afegides).

Tampoc s'aprecien diferències significatives per aquesta variable en la comparació de joves que han comès delictes no sexuals i els que si han comès delictes sexuals.

6.2.1.7 Criminalitat, problemes de salut mental i de drogodependències en la família

Ens interessava conèixer de la nostra població, quan a variables descriptives i comparatives, si en el si de la família d'origen del jove existien problemàtiques de criminalitat, de salut mental i de drogodependències. Els resultats els presentem a la taula següent (*taula 15*):

Taula 15. Problemàtiques familiars segons programa

Variables problemàtiques familiars	Tipus de programa	SI (%)	NO (%)	Sig.
Criminalitat a la família	CE	52,6	47,4	.025
	MO	10	90	
Problemes de salut mental a la família	CE	36,8	63,2	.351
	MO	20	80	
Drogodependències a la família	CE	57,9	42,1	.051
	MO	20	80	

S'observa que únicament la variable criminalitat és significativa entre els grups de CE i MO; el que indica que els familiars dels joves que han seguit el programa a CE tenen majors problemes de criminalitat en els familiars que les famílies dels joves que van fer el programa a MO. Es coneix en diferents estudis sobre variables que influeixen en la delinqüència juvenil que la variable –criminalitat familiar” correlaciona de forma positiva (factor de risc) amb els indicadors de reincidència (Forcadell et al 2004, Borum 2005).

Una dada que ens ha sorprès en la comparació de grups, ha estat el creuament d'aquestes tres variables socio-familiars (criminalitat, problemes de salut mental

i drogodependències a la família), amb el tipus de delicte (sigui aquest sexual o no). Doncs bé. Les dades les reflectim a la taula 16.

Taula 16. *Problemàtiques familiars segons tipus de delicte*

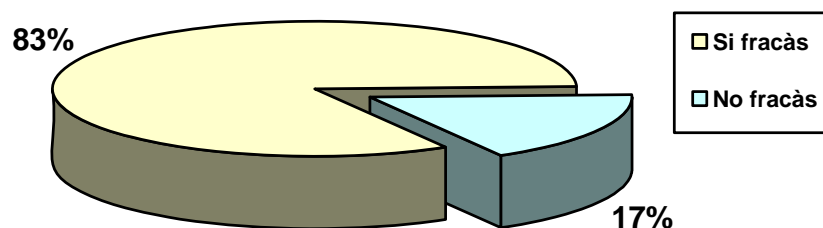
Variables problemàtiques familiars	Tipus de delicte	SI (%)	NO (%)	Sig.
Criminalitat a la família	Sex	77,8	22,2	.003
	No sex	20	80	
Problemes de salut mental a la família	Sex	33,3	66,7	.858
	No sex	30	70	
Drogodependències a la família	Sex	77,8	22,2	.017
	No sex	30	70	

Com veiem, els joves que en la causa base s'assenyalen que han comès delictes contra la llibertat sexual, tenen un major percentatge de referents familiars amb problemàtiques criminològiques (delictes en els progenitors) i un major percentatge de familiars amb problemàtiques de drogodependències. Aquestes diferències han resultat estadísticament significatives (.003 i .017 respectivament) en relació als joves que no han comès delictes contra la llibertat sexual. Recordar que en el cas estudiat de la variable –Situació econòmica del nucli familiar- s'observaven dades significatives que puntuen cap una economia insuficient en relació al grup dels joves que han comès delictes sexuals, si els comparàvem amb els joves delinqüents no sexuals.

6.2.1.8 Matriculació escolar del jove i fracàs escolar

Com a variables ja més concretes, relatives al jove, i específicament a la seva escolarització, ens interessava saber quina era la seva situació acadèmica abans de la comissió del fet delictiu principal i si en la seva trajectòria acadèmica es podia establir que havia existit o no fracàs escolar.

Les dades en aquest sentit son aclaparadores. Un 82,8% dels joves no estava matriculat en cap curs escolar en el moment de la comissió del delicte. Si bé aquesta dada podria venir justificada perquè la gran majoria dels joves de la nostra població va cometre el delicte pel qual compleix la mesura educativa principal a l'edat de 16 anys (o superior); la dada que presentarem a continuació és més difícil de justificar (argumentar). Així doncs, en la població estudiada, un idèntic 82,8% de joves ha esdevingut fracàs escolar en el seu procés d'escolarització (veure gràfic 4)

Gràfic 4. Fracàs escolar del joves

Quan hem establert comparacions entre els joves de CE i de MO, no s'observen diferències significatives entre aquests dos grups, ni tampoc pel que fa a l'activitat delictiva del jove, sigui aquesta de violència sexual o no sexual.

6.2.1.9 Activitat laboral abans del delicte

En la recent recerca ja citada sobre reincidència en Justícia Juvenil a Catalunya es parla que una de les variables rellevants per a l'explicació de la reincidència del joves és la desocupació (manca de treball). Altres estudis, igualment apunten, tant en reincidència d'adults com en joves que la variable laboral és significativa en l'explicació de les carreres criminals (Le Blanc-99 etc),

Nosaltres hem volgut conèixer si de la nostra població, la variable activitat laboral abans del delicte de la causa base, es donava o no. Som conscients que en cinc dels 29 casos estudiats, el delicte és comet abans dels 16 anys (edat legal per l'inici de l'exercici laboral), amb la qual cosa, aquests subjectes no contabilitzarien en l'avaluació dels percentatges.

Així, el percentatge de joves que treballaven en el moment de la comissió del delictes és tant sols de 25%.

Dels resultats de la comparació del grup de joves de CE amb el de MO, s'observen diferències significatives pel que fa aquesta variable "ocupació abans del delictes" ($p=.005$). Així doncs, en el cas dels joves que han fet el programa de medi obert un 50% d'ells estava en actiu en el moment de fer el delictes, mentre que en el cas dels joves de CE, tant sols un 7.1% (un sol jove amb possibilitat de treballar)

6.2.1.10 *Relació del jove amb grups disocials*

Hem volgut conèixer si els joves de la nostra població es relacionaven o no amb grups d'iguals disocials. Aquesta variable, en infinitat d'estudis sobre conducta antisocial i reincidència delictiva es considera un dels factors de risc més rellevant (Rutter 2000, Sobral et al 2003, Borum 2005).

Bé doncs, en la nostra població, el **82,8%** dels joves es relacionen amb joves de grups disocials

Hem volgut trobar diferències significatives entre els grups de joves de centres i de MO. No s'han observat. Tanmateix, pel que fa a l'activitat delictiva del jove, sigui aquesta contra la llibertat sexual o no, si que hem observat diferències significatives, tal i com s'indica en la següent taula:

Taula 17. Jove i grup disocial segons delictes

Tipus de delictes	Si disocial	No disocial	Sig.
Sex	55,6 %	44,4 %	.009
No sex	95 %	5 %	

Veiem doncs que en el cas dels joves que han comès delictes d'altra naturalesa (de violència no sexual), el percentatge d'ells que estan vinculats a grups disocials és molt elevat (si el comparem amb l'altre grup) 95 % respecte a 55,6%. I el mateix (però a la inversa passa en el cas dels joves que es relacionen amb grups no disocials (5,3 versus 40%)

6.2.1.11 Relació de parella del jove

Volíem saber si el fet de tenir o no parella abans del delicte considerat com a causa principal, explicava quelcom dels nostres joves, més enllà de descriure una realitat. Doncs bé, el 65,5% dels joves amb els que vam realitzar el programa no tenien parella en el moment de l'activitat delictiva. Dels joves que "sí" tenien parella (10 d'ells), tant sols en 3 casos ens parlen que aquestes parelles eren considerades com disocials. La resta manifesten que eren parelles normalitzades, integrades i sense conflictes conductuals ni amb la justícia. No s'aprecien diferències significatives entre els grups de centres i medi obert, respecte a aquesta variable; ni tampoc en els grups de joves que han comès delictes sexuals i els que no,

6.2.1.12 Conducta addictiva en el jove

La majoria d'estudis que avaluen conducta antisocial en adolescents i joves, conducta delictiva en joves, reincidència en joves, etc... fa algun esment a la presència de la variable conducta addictiva com a factor de risc i l'absència d'aquesta variable la situa com a factor de protecció (Garrido-2005, Elzo-2005, etc). És evident, que en la nostra recerca teníem que parlar de les dades relatives a aquesta variable, considerant-la present o no, abans de la comissió del delicte de la causa principal del jove. Dons bé, de la població estudiada, un aclaparador 89.7 % dels joves que van fer el programa eren consumidors habituals d'una o de diferents tipus de drogues. Tant sols 3 dels joves manifesten no consumir habitualment cap tipus de substància, no trobant-se dades que indiquen el contrari.

Està clar que per aquesta variable no existeixen diferències significatives ni entre els joves que van participar en els programes de CE i de MO; com tampoc en el cas dels joves que havien comès delictes sexuals i els que no; ja que com hem dit, un altíssim percentatge de la població era consumidora.

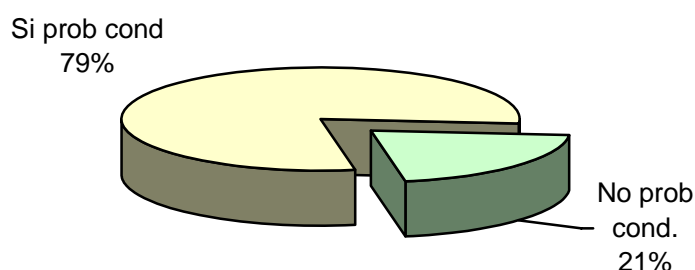
Entrant més en una avaluació qualitativa de la variable conducta addictiva del jove, tenim que la mitjana edat d'inici dels joves que consumeixen és de 13,1 anys. Reconeixen majoritàriament que s'inicien abans dels 13 anys en el consum de tabac i alcohol i que a partir dels 13 ja coneixen el haixix i el consumeixen en companyia del grup d'iguals de forma habitual (diari). El tema de l'alcohol, a l'igual que el del haixix està enormement banalitzat, pel que fa als danys que els hi provoca en la salut i sobre les conseqüències que pot tenir. Un percentatge important d'aquests joves coneix el consum de cocaïna, iniciant-se l'experimentació amb aquesta substància quan tenen entre 14 i 15 anys, i podent-se parlar que la cocaïna actualment forma part de la seva vida en un 25% d'aquests joves. Sobre les altres substàncies, la majoria dels joves manifesten haver-les provat (inhalants, àcids, psicofàrmacs, èxtasi, etc). De la nostra població no hi ha cap jove consumidor, ni habitual ni esporàdic, d'heroïna i/o derivats.

Els joves del programa (tant de MO com de CE), perceben el consum d'alcohol i drogues com un dels factors de risc més important per la pèrdua del control i com no, per l'emissió de conductes delictives. (*veure apartat variables criminològiques i resultats de l'escala sobre factors de risc*). Aquests mateixos joves, reconeixen que variables com la impulsivitat, els efectes de la pressió de grup, l'avorriment i altres, els indueixen al consum i minimitzen/obliden la relació amb les drogues com a factor de risc.

6.2.1.13 Problemes de conducta a la infància

Aquesta variable, valoràvem que era important controlar-la, ja que a l'igual que hem dit per a moltes altres variables, les problemàtiques de conducta aparegudes a la infància, ha resultat un bon predictor per l'explicació dels inicis de la carrera criminal i també per la reincidència delictiva en joves (Andrews 1989, Rechea 2001, Wasserman 2003...).

En la nostra recerca, a l'igual que passa en els anteriors estudis citats, la variable –problemes de conducta a la infància- està estretament lligada als joves avaluats (veure gràfic 5)

Gràfic 5. Problemes de conducta a la infància

Com veiem, una important proporció de joves de la població, exactament el 79,3%, s'ha objectivat problemes de conducta importants durant la infància i l'inici de l'adolescència. No hem trobat diferències significatives en cap dels grups; ni pel que fa als joves que van fer el programa a CE o a MO, ni pel que fa als joves que complien mesura per delictes sexuals o no sexuals.

A través de les entrevistes individualitzades fetes en els joves, tant durant la fase preliminar com en el seguiment dels mateixos, els joves de la població verbalitzen que els problemes de conducta a la infància que se'ls hi assenyalen, fan referència principalment a: problemes de disciplina a l'escola (agressió entre companys, desafiament a professors, absentisme, etc), problemes a la llar familiar (desobediències reiterades, fugides de la llar i fins a agressions a germans, etc) conflictes socials comesos amb el grup d'iguals (baralles, destrosses de mobiliari públic, petits furts en grup, etc.). Aquestes i

moltes altres conductes son manifestades també pels referents dels joves (familiars o professionals de protecció); en el que en la majoria de relats de vida que ens fan del jove en el desenvolupament de la seva etapa d'infància o d'inici d'adolescència, apareixen aquestes qüestions com a marcadament definitòries del que -a vista d'aquests mateixos referents- ho denominen com a nen de "caràcter difícil", "rebel" "mogut" o fins i tot anomenant-los com a "gamberros".

Sense voler fer una taxativa afirmació del terme, es podria dir que en igual percentatge del que s'ha dit anteriorment (un 79%), els joves de la nostra població podrien haver estat diagnosticats com a trastorns disocials tipus d'inici infantil (312.81) segons el DSM-IV-TR.

6.2.1.14 Problemes de salut mental del jove

Hem considerat aquesta variable, entenent que els problemes de salut mental que avaluaven del jove eren anteriors a l'activitat delictiva per la qual desenvolupen la mesura concreta (i aquests venen ja referides en els informes d'assessorament tècnic o en d'altres informes posteriors). En alguns dels joves de la nostra població, la problemàtica de salut mental ha pogut aparèixer posteriorment al fet delictiu, en ocasions per que era una qüestió d'evolució històrica que es diagnostica posterior a l'acció delictiva o per que la institució total (CE) o d'altres estímuls elicitadors la fan aparèixer. En qualsevol cas, de la nostra població parlem que el 34,5% dels joves de la població estudiada presentaven problemes de salut mental diagnosticats anteriorment al fet delictiu.

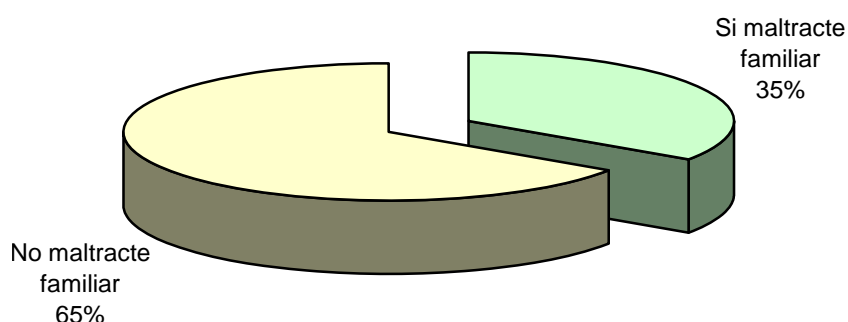
Per aquesta variable, no hem objectivat diferències significativament estadístiques entre els grups de CE i MO així com tampoc entre els joves amb delictes sexuals o no sexuals.

Del 34,5 % dels joves amb problemàtiques de salut mental diagnosticades (que correspon a 10 joves), la majoria d'elles fan referència a trastorns per dèficit d'atenció i comportament pertorbador (TDAH, trastorn negativista desafiament –no hem inclòs com a problemes de SM als joves diagnosticats amb trastorn disocial-); altres joves amb trastorns adaptatius; altres amb trastorns de l'estat d'ànim (depressió) i fins i tot un trastorn psicòtic no especificat. Algun d'aquests joves, abans del fet delictiu ja requerien tractament fins i tot amb pautes psicofarmacològiques.

Val a dir que durant la realització del programa, ens hem trobat a diferents joves amb trastorn mental i que aquests es trobaven sota pauta de medicació psicofarmacològica. En aquest sentit dir, que si la pauta de medicació està correctament instaurada en el jove, no s'objectiven problemes rellevants pel que fa al seguiment del programa (ritme, dificultats, etc.).

6.2.1.15 Maltractaments familiars

Haver patit o no maltractaments familiars a la infància i/o l'adolescència és un altra de les variables que sovint apareix en els estudis sobre conducta antisocial, delinqüència juvenil, reincidència delictiva, etc. (Sobral 2001, Garrido 2005, ...) Hem volgut veure en la nostra població quines eren les dades que ens ofería aquesta variable.

Gràfic 6. Maltractaments familiars

El 34,5 % dels joves de la població ha patit maltractaments físics o psíquics, en el seu procés de socialització infligit pels seus referents familiars més propers.

Aquí hem de fer una aturada per comentar que s'observen diferències significatives entre els joves que han fet el programa a centres educatius i la que l'ha fet a medi obert, en relació a la variable –maltractaments familiars - (veure taula 18)

Taula 18. Maltractaments familiars segons tipus de programa

Jove	CE	MO	%	Sig.
Ha patit maltractaments	9	1	34,5	.044
No ha patit maltractaments	10	9	65,5	
Total	19	10	100%	

Com veiem, una important percentatge de joves que han fet el programa a CE (el 47,4%), manifesta haver patit maltractament a d'infància i/o adolescència per part dels seus progenitors, mentre que pels joves que han fet el programa a MO, tant sols un 10% d'ells.

En el cas de la comparació de grups en funció de si el delictes era o no sexual, no s'han trobat diferències estadísticament significatives pel que fa a aquesta variable.

6.2.1.16 Conductes autolítiques

La darrera variable d'aquets grup que ens ha interessat descriure i comparar és la resposta autolítica del jove al llarg del seu desenvolupament vital. Aquí, no ens interessava tant, controlar aquesta variable anterior al fet delictiu, sinó, veure com aquesta variable estava o no present en el repertori conductual del jove. En aquest sentit, entenem que joves amb respostes heteroagressives, presenten també en el seu repertori conductual respostes autoagressives,

essent doncs l'agressivitat una forma d'expressió generalment del malestar i dels dèficits que tenen aquests individus per a resoldre els conflictes interns i/o externs. Com ja hem dit en l'apartat anterior referit al disseny de la recerca, considerem autolesió com el mal autoinflingit a través de qualsevol mitjà físic (amb idees d'autodestrucció, etc).

Així doncs, un 65,5% de la població estudiada, presenta o ha presentat al llarg del seu desenvolupament vital, respostes autolítiques. Quan hem volgut comparar si hi ha diferències entre els joves de CE de MO, no les hem trobat. Tampoc en relació al fet delictiu, sigui aquest sexual o no sexual.

6.2.2 Dades criminològiques

Seguint amb aquest bloc de resultats referits a les dades rellevants en relació a la població estudiada, iniciarem l'apartat de dades criminològiques comentant que la informació que s'inclou, ha estat extreta de la base de dades de la DGJJ i ampliada per la informació que es coneix del jove a partir de les entrevistes i les coordinacions amb altres professionals de justícia juvenil vinculats amb el jove.

A l'igual que hem fet a l'apartat anterior sobre de dades relatives a les variables personals i socio-familiars, a banda de descriure la població, (mitjançant estadístics descriptius -freqüències i mitjanes-), farem algunes comparacions entre grups, seguin els mateixos criteris que en l'altre apartat: joves en mesura de CE i MO i joves que cometen delictes de violència sexual i de violència no sexual.

Les variables amb les que treballarem i que ja han estat definides a l'apartat anterior -disseny de la recerca- son:

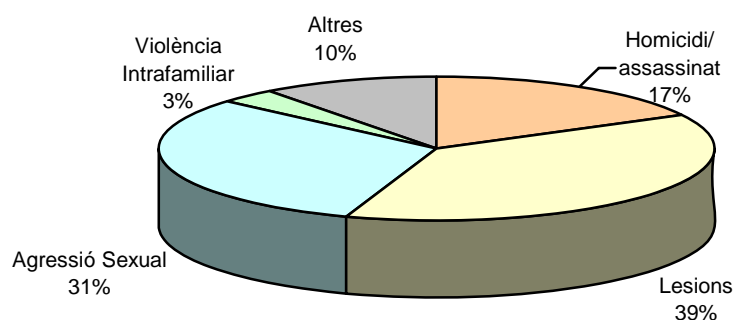
- Fet delictiu
- Temps imposat de mesura (internament i llibertat vigilada)
- Edat de comissió del delicte principal
- Nombre de víctimes en el delicte principal

- Amb qui realitza el jove el delicte?
- Consum de drogues en el delicte
- Antecedents judicials abans del delicte principal i tipus d'antecedents
- Edat comissió primer delicte

6.2.2.1 Fet delictiu

Volem conèixer el fet delictiu (delicte principal) dels joves que conformen la població. Com és evident i ja s'ha comentat en diferents apartats anteriors d'aquesta recerca, serà el fet delictiu la variable que condicionarà en primer lloc la realització o no del programa, tant en el Centre educatiu (CE), com en medi obert (MO). Recordem que el programa de control de la conducta violenta al Centre educatiu l'Alzina, tenia com a destinataris: joves que havien comés delictes contra les persones (homicidi, assassinat i lesions) i delictes contra la llibertat sexual. En el cas dels destinataris del programa d'autocontrol i assertivitat a MO, eren els joves que en l'activitat delictiva, s'objectivaven dèficits en l'àrea de l'autocontrol. Així doncs, el nexa d'unió d'ambos programes i dels joves que el realitzen és *l'emissió de conductes violentes en el fet delictiu*.

La distribució de delictes de la població general és la següent:

Gràfic 7. Distribució de delictes de la població

Existeix un alt percentatge de joves amb delictes de lesions i d'agressió sexual (39 i 31% de joves respectivament). També és important el nombre de joves amb delictes d'homicidi i assassinat. Si atenem a la distribució de delictes segons programes, veurem a la taula 19 l'efecte següent:

Taula 19. Delictes segons programa

Delicte	CE	MO	%
Homicidi/assassinat	5	0	17,2
Lesions	3	8	37,9
Agressió sexual	9	0	31
Violència intrafamiliar	1	0	3,4
Altres	1	2	10,3
Total	19	10	100

Com veiem, la distribució de delictes, segons programa, presenta una sèrie de dades interessants. Els delictes més greus, (aquells que considerem com d'homicidi, assassinat i agressió sexual, estan situats en la intervenció en el CE. A medi obert, la major presència de delictes son els referits al dèficit concret d'autocontrol emocional que s'objectiva en els fets delictius de lesions.

Com ja s'ha comentat en l'apartat referit a les dades personals i socio-familiars, ens interessava conèixer si existien diferències significatives entre els joves que havien comès delictes de violència sobre les persones (en general) i aquells que tenien que veure amb delictes contra la llibertat sexual. Per això, s'ha generat una nova variable que ha estat –Tipus de delicte, sigui aquest de violència sexual o de violència no sexual-. Com veiem en la taula 19, aquest grup de joves infractors sexuals, tant sols és present en els programes de CE, amb la qual cosa, quan parlem d'aquestes diferències en relació als resultats del programa, tindrem que considerar que en el programa d'autocontrol i assertivitat de MO, aquests perfil d'infractors, no han estat treballats.

A banda d'aquestes dades més objectives sobre el fet delictiu principal que motiva la participació del jove en el programa, volem destacar que el mateix delictiu principal pot tenir associat algun altre responsabilitat delictiva. Un alt percentatge de joves tenen associat a la causa principal altres infraccions penals; ja sigui en nombre de delictes (-2, 3 i 4 delictes de lesions- -2, 4, 14 agressions sexuals-, etc), com en la diversitat en el tipus de delictiu en una mateixa causa (assassinat i lesions-, agressió sexual, detenció il·legal i robatori- etc)

6.2.2.2 Temps imposat de mesura (internament i llibertat vigilada)

Aquesta variable s'ha generat de forma quantitativa, considerant per les mesures d'internament els anys i mesos imposats com a temps de compliment de la mesura d'internament tancat, i per les mesures de medi obert (llibertat vigilada), s'ha comptabilitzat el temps en mesos d'aplicació de la mesura de LL/V.

Dels 19 joves que han participat en el programa de CE, la mitjana de mesura imposada d'internament ha estat de 3 anys i tres mesos ($s= 2.025$), essent el rang inferior de 8 mesos i el superior de 8 anys de mesura (que correspon a un jove que comet un delictiu d'assassinat i lesions). No hem trobat diferències significatives entre les mitjanes de temps imposat de mesura, sigui aquest per delictes contra la llibertat sexual o per delictes violents que no impliquen conductes sexuals (estant situades entre 3,5 i 3,1 anys respectivament).

Dels 10 joves que van participar en el programa d'autocontrol i assertivitat en MO, la mitjana de temps imposat de mesura de llibertat vigilada era de 8 mesos ($s=4.4$), amb un rang màxim de 18 mesos i un rang mínim de 3. Val a dir que la majoria de mesures de llibertat vigilada estaven complementades a bé per regles de conducta concretes en la que es demanava la participació en un programa de les característiques similars al que es va fer, o bé, es complementava amb un altra mesura de tasca socioeducativa (temporalitzada en un volum d'hores de durada).

6.2.2.3 Edat comissió delictes principal

Quan es parla de conducta antisocial, de delinqüència juvenil o de reincidència en el delictes, l'edat de la comissió de la infracció (i principalment si aquest delictes es considera com a greu), es una de les variables "estàtiques" considerades com a -factor de risc-. Diferents treballs sobre reincidència (Capdevila et al 2006, Webster 2005, etc) parlen que els joves que en edats prematures cometes delictes violents, tenen major probabilitat de mantenir una carrera criminal en edat adulta.

En aquest sentit, considerant la població com a -joves delinqüents violents-, és important conèixer la variable -edat en la comissió del delictes principal- per observar l'evolució d'aquests joves (argumentant aquest interès en la mesura que aquests joves han realitzat un programa de tractament pel control de la conducta violenta).

Dels 29 joves que conformen la població, l'edat mitjana de comissió del delictes violent pel qual va fer el jove el programa, és de 16,3 anys; essent l'edat més baixa de 14 anys i la superior de 17 (val a dir que segons la llei orgànica 5/2000 sobre responsabilitat penal del menor, el tram d'edat mínim de responsabilitat penal és de 14 anys).

És interessant conèixer, en relació a la comissió del delictes pel qual el jove fa el programa, si existien diferències significatives entre les edats del grup de CE i els de MO. La comparació de mitjanes ens presenta un resultat estadísticament significatiu ($p=0.012$) que indica que els joves de MO cometes més tard els delictes violents (als 17 anys), mentre que els de centres ho fan als 16 anys

També volíem saber si entre els joves de la població, s'objectivaven diferències significatives en funció de l'activitat delictiva d'aquests (sigui un delictes de violència sexual o no), Aquí, al igual que en el cas del grup de CE i MO, s'observen diferències estadísticament significatives ($p=0.020$), podent-se afirmar que els joves que han comès delictes contra la llibertat sexual delinqueixen abans (15,6 anys de mitjana) respecte dels joves que han comès delictes violents no sexuals (16,6 anys de mitjana)

6.2.2.4 Nombre de víctimes en el delicte principal

Farem un ràpid repàs a aquesta variable, ja que la significació estadística de la mateixa, en funció dels resultats, no ha aportat informació rellevant, tal i com ho havíem previst.

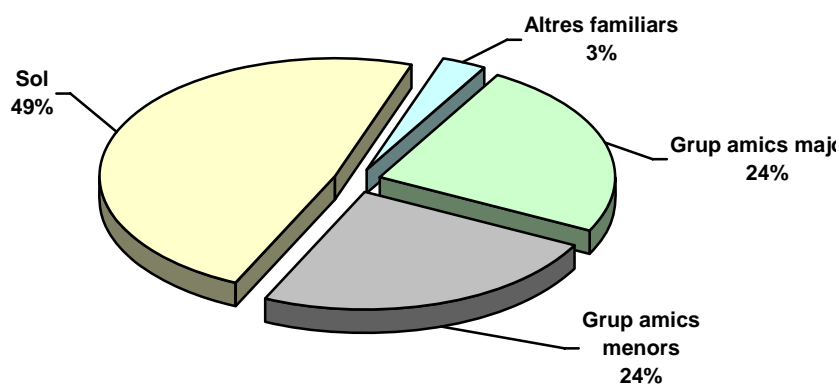
Ens interessava conèixer, de les activitats delictives del jove, en quines circumstàncies es podia computar el nombre de víctimes implicades en les mateixes. Si bé, al que realment tenia sentit en la recerca era saber la situació en la que es produïa el delicte principal (baralla, agressió particular a una víctima, etc.) la informació que hem obtingut per aquesta variable son el nombre de persones als que se'ls ha lesionat algun bé jurídic. En aquest sentit doncs, la mitjana de víctimes del delicte principal de la nostra població és de 2,62 ($s=3.321$), essent 1 víctima el rang inferior i en un dels casos (rang màxim), 14 víctimes diferents.

Avaluant individualment les activitats delictives dels joves de la població, trobem que en la majoria de delictes d'homicidi i lesions (tant dels joves de CE com de MO) es produeixen com a resultat de baralles en les que estan implicats diferents subjectes (tant en el grup d'iguals de l'agressor com en el grup d'iguals de la víctima). En els casos de delictes contra la llibertat sexual, també trobem en algun dels casos (5 d'ells), que han comès delictes d'agressió sexual en diferents víctimes o bé, en una mateixa víctima en diferents ocasions.

6.2.2.5 Amb qui realitza el jove el delicte ?

Saber amb qui realitza el jove el delicte és quelcom que hem pensat que seria útil en la nostra recerca, si més no, per conèixer un altra de les circumstàncies en la que els joves manifesten conductes violentes.

De l'avaluació d'aquesta variable, hem volgut considerar si el jove comet el delicte principal (aquell que motiva la participació en el nostre programa), com a possible influència de la presència del grup d'iguals en l'activitat delictiva o bé comet el delicte sol. La distribució de categories que hem considerat per treballar aquesta variable ha estat la següent:

Gràfic 8. Implicats en el fet delictiu

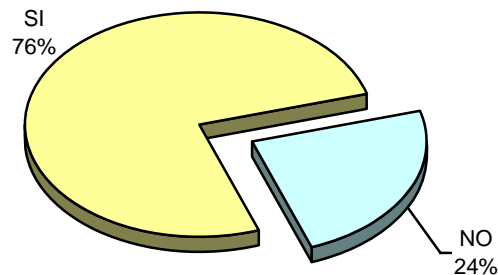
Gairebé, un 50% dels joves comet el delicte amb el grup d'iguals, sigui aquests majors de 18 anys o menors de 18 anys. Val a dir que hem considerat –grup d'amics majors de 18 anys- quan el jove ens informa que la seva pertinença en el grup d'iguals en l'activitat delictiva era majoritàriament de joves més gran que ell (això no vol dir que en aquest mateix grup no hagin joves menors). També comentar com a dada explicativa, que l'altre quasi 50% dels joves que comet delictes sol, la majoria d'ells corresponen a agressors sexuals i als joves amb delicte d'homicidi. Els joves amb delictes de lesions, i significativament els joves de medi obert, cometen els delictes amb companys menors o majors de 18 anys. Aquestes dades, novament avalen la tesis de la importància que té el grup d'iguals en l'explicació de l'activitat delictiva per la comissió de delictes violents no sexuals.

6.2.2.6 Consum de drogues en el delicte

De les entrevistes individuals realitzades, tant als joves que participen el programa, com als altres joves que s'ha entrevistat per conèixer la funcionalitat de la resposta violenta, el consum de drogues en l'activitat delictiva era una variable que en la majoria dels casos estava present. Aquesta dada (consum

de drogues) també tornava a assenyalar-se quan els joves valoraven els factors de risc que podien incidir en la reincidència de futures conductes violentes.

En el capítol de variables personals, treballat a l'apartat anterior, veiem la important significació que té en la població la presència de la conducta addictiva en el desenvolupament del jove. Un 89,7% dels joves han estat considerats consumidors habituals d'una o diferent tipus de substàncies tòxiques (ja bé sigui alcohol, estimulants, o d'altres substàncies). Per això, no era d'estranyar que a l'avaluar la presència de consum de drogues en l'activitat delictiva principal, les dades se'ns presentessin com es recull en el següent gràfic:

Gràfic 9. Consum en el delictu

Com veiem, 2/3 de la població manifesta la presència de consum de drogues en el moment de realitzar l'activitat delictiva, essent les substàncies més prevalents, els estimulants i l'alcohol.

Com era d'esperar, donat l'alt percentatge de joves que manifesten que el consum de drogues va estar present en el fet delictiu, no s'observen diferències significatives entre els joves que han fet el programa a CE o a MO, així com tampoc entre els joves que han comès delictes violents sexuals i no sexuals.

6.2.2.7 Antecedents judicials abans del delicte principal i tipus d'antecedents

Ens interessava conèixer de la població, si anterior al fet delictiu que motiva la participació en el programa, se li coneixien al jove activitats delictives i en el cas de que existissin, de quin tipus eren.

Bé doncs, les dades que ens apareixen informen que un 72,4% dels joves (n=22) que participen en el programa tenien antecedents judicials anteriors, podent-se així considerar com reincidents.

Dels 22 joves reincidents, segons el programa que han realitzat (centre o medi obert), el tipus de delictes anterior a la causa principal eren:

Taula 20. Tipus d'antecedents delictius

Tipus delicte	CE	MO	TOTAL
Mateix actual	1	7	36,4 %
Similar	4	1	22,7 %
Robatori	5	1	27,3
Altres	3	0	13,6
Total	13	9	22 Joves

Si ens fixem, més del 50% dels joves que havien comès delictes anteriors, reincidien en delictes idèntics o similars al qual els havia dut a fer el programa. Destacar que un important nombre de joves de MO que havien comès delictes de lesions, tornen a reincidir en delictes d'aquestes característiques (un 77,8% d'ells). Aquesta característica és estadísticament significativament ($p=0,009$) en relació al grup de joves de CE, que reincideixen més en delictes de robatori (diferent al de la causa principal, o en delictes similars).

Pel que fa a l'activitat delictiva anterior, en el cas dels joves que han comès en la causa principal delictes violents no sexuals o delictes violents sexuals, si bé no trobem diferències significatives entre els dos grups, pel que fa al tipus de

delicte anterior, ($p=0.057$), si que volem comentar que dels 6 agressors sexuals no primaris delictivament, tant sols un d'ells tenia antecedents judicials per causa d'aquestes característiques. La resta d'antecedents per aquest grup de joves delinqüents sexuals estava en delictes de robatori (66,7%).

6.2.2.8 Edat comissió primer delicte

Per acabar aquest apartat de resultats referits a les variables criminològiques de la població estudiada, volem significar una variable, que en la majoria d'estudis sobre reincidència delictiva en concret, o en general en els estudis sobre conducta antisocial i delinqüència juvenil, assenyalen com de factor de risc rellevant per l'explicació de la delinqüència. Com ho hem comentat ja anteriorment en l'apartat 6.2.2.3. es tracta de l'edat de comissió del primer delicte.

Bé doncs, podem afirmar que la població objecte d'aquest estudi debuta prematurament en activitats delictives. La mitjana d'edat dels joves cometen el seu primer delicte és de 14,66 anys; sent el rang mínim trobat de 12 anys i el màxim de 17. Volem assenyalar, que a diferència del que hem apuntat en l'apartat sobre edat de comissió de la causa principal, aquí ens hem trobat joves que amb 12 anys ja havien comès la primera infracció penal (i no 14 com ha estat el cas de la variable anterior). Aquest fet s'explica perquè dels joves de la població i atenent a l'edat en la que estan executant la mesura judicial, es computen antecedents judicials anteriors als de l'aplicació de la LO 5/2000 de RPM (data d'entrada en vigor, gener 2001).

Destacar, que si bé no hem trobat diferències estadísticament significatives entre l'edat del primer delicte i el fet d'haver estat intervingut en el programa de CE o de MO; si que s'observen diferències significatives ($p=0.015$) en l'edat de comissió del primer delicte, en joves que han comès delictes de violència no sexual i delictes de violència sexual. El resultat es que els joves del segon grup (agressors sexuals) debuten en el mon de la justícia juvenil abans que els primers (15,6 anys i 16,6 anys respectivament).

6.3 Resultats de la intervenció

Obrim ara un dels apartats més esperats d'aquesta recerca: la dels resultats de la intervenció en els dos programes: el de control de la violència al CE l'Alzina i el d'autocontrol i assertivitat en MO. Diem que és un dels apartats més esperats, perquè les dades que en aquest part s'incloguin, ens permetrà donar una avaluació més quantitativa de l'impacte del programa en la població objecte d'aquesta intervenció.

Aquest apartat de l'informe hem previst estructurar-lo en diferents parts, cada una de les quals donarà una significació explicativa al conjunt de la intervenció. Ens hem basat en les variables que al nostre judici podien ser més rellevants, i que han estat avaluades al llarg de la fase d'implementació del programa, a través dels instruments de recollida de dades previstos per a tal efecte (*veure apartat de disseny de la recerca, pàg. 43 a 79*)

En primer lloc i de forma general, comentarem que les diferents anàlisis les hem efectuat en relació als dos programes (Centres educatius i Medi obert), en les cinc edicions que s'han realitzat (3 en CE i 2 en MO), per un conjunt total de 29 joves (esmentar que la població inicial era de 31 joves, dels quals, un d'ells ja no va arribar a iniciar el programa i l'altre va ser donat de baixa per no assistència a la 5ª sessió).

Del total de joves que en un principi van estar inscrits en el programa (N=31), un 74,2% d'ells el van finalitzar de forma satisfactòria, sense incidències destacades. El 25,8% restant no van finalitzar el programa per les següents qüestions:

Taula 21. Motius no finalització del programa

Motiu	CE	MO	Total
No inicia	0	1	1
Llibertat	3	0	3
No assistència	0	2	2
Altres	2	0	2
Total	5	4	8

Dels 8 joves que no van finalitzar el programa, esmentar que en l'apartat - d'altres-, els motius concrets de la no finalització han estat: un jove va estar traslladat del CE a un altra centre i l'altre jove va iniciar un nou projecte educatiu en el que es contemplaven les sortides diàries a l'exterior del Centre per anar a treballar. Dir també, que alguns dels joves que van marxar en llibertat se'ls hi va poder recollir els qüestionaris d'avaluació, comptant les informacions relatives fins el moment en el que havien fet l'activitat.

Les variables que utilitzarem per a la presentació dels resultats son:

- Assistència a les sessions
- Avaluació de l'actitud durant el programa
- Valoració de l'assoliment dels objectius per part del jove
- Avaluació dels nivells d'informació
- Avaluació de la satisfacció per part dels joves
- Identificació dels factors de risc

6.3.1 Assistència a les sessions

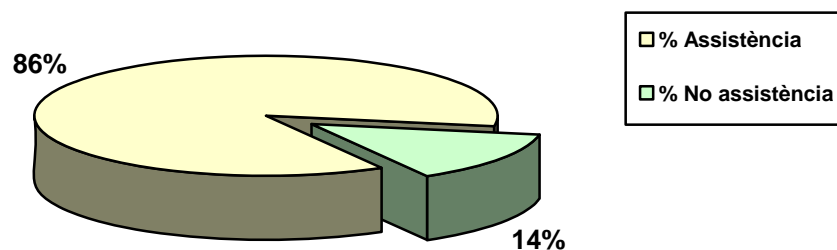
L'assistència dels joves a les diferent sessions que conformen el programa, s'ha considerat que podria ser una bona mesura d'avaluació per tal d'establir l'impacte relatiu a l'aplicació del programa. En aquest sentit assenyalar, que la relació de subjecció directa o indirecta que porta als joves a fer el programa de control de la conducta violenta és alta, a comptar amb les consideracions següents:

- en el cas dels joves de CE, s'assenyala al seu Programa Educatiu Individualitzat (PEI) la necessitat d'una intervenció d'aquestes característiques, vinculant així, d'una forma indirecta la necessitat de que el jove participi en el programa.
- en el cas dels joves que es troben internats a CE, l'assistència a activitats de caire psico-educatius es consideren obligatòries.
- els joves de MO, com ja hem comentat, l'assistència i aprofitament del programa venia assenyalat en la mesura educativa de llibertat vigilada o de tasca socioeducativa... amb la qual cosa, la participació en el programa era un element imprescindible d'avaluació del seguiment de la mesura.

Tanmateix dir, que per si sola, aquesta relació de subjecció directa o indirecta referida a la participació dels joves al programa, no tindria que explicar de forma unilateral els resultats obtinguts, ja que donades les característiques dels menors i joves de JJ, la variabilitat en els resultats de la participació en els diferents programes psico-educatius que es coneixen és enormement dispersa, trobant-nos dades de baixíssima participació en programes similars al que nosaltres desenvolupàvem (circulació vial, prevenció de drogues, etc.).

Bé doncs, en l'apartat disseny de la recerca, hem vist el nombre de sessions que cada una de les 5 edicions del programa ha tingut (les 3 de centres i les 2 de MO). *Veure taula 8 (pàg. 47).*

Al que hem fet per estudiar aquesta variable (% de participació a les sessions del programa) ha estat calcular sobre el 100% de sessions a les que podia assistir el jove, atenent les possibilitats d'assistència real a les sessions (les circumstàncies alienes de no assistència del joves –llibertat o trasllats, es ponderaven sobre el 100%). Amb això, s'ha cercat la mitjana del percentatge d'assistència real sobre els 30 joves que inicien el programa. Els resultats generals han estat els que es presenten al gràfic 10

Gràfic 10. % assistència a les sessions

Com veiem, la mitjana d'assistència general a les sessions, en el cas dels dos programes (5 edicions), suposa exactament un 86,14% d'assistència. No hem observat diferències estadísticament significatives entre ambos programes (CE i MO), essent el percentatge d'assistència al programa de CE del 90,61% i al de MO del 78,4%.

Segons les diferents edicions que s'han fet del programa, els percentatges d'assistència dels joves a les sessions, i els percentatges de no assistències justificades els presentem a la taula següent

Taula 22. % assistència i no assistències justificades segons edicions

Edició	Joves	% assistència	% no assist justificada
1ª edició CE	6	93,6	3,6
2ª edició CE	7	91,7	2,3
3ª edició CE	6	86,3	4,7
1ª edició MO	4	96,9	0
2ª edició MO	7	67,9	16,6
Total	30	86,14	5,7

Hem volgut veure si existien diferències significatives entre l'assistència a les sessions del programa, comparant les tres edicions de centre (totes amb totes), i les dues edicions de MO (entre elles). En el cas de Centres educatius, no hem observat diferències estadísticament significatives entre les tres edicions, tot i que s'observa un percentatge inferior d'assistència en el cas de la tercera edició del programa. En el cas de MO, si que hem observat diferències

significatives ($p= 0.042$) entre la primera i la segona edició. Avaluant cada una d'aquestes edicions de MO, observem que en la primera edició va existir un altíssim percentatge d'assistència (96,9%), mentre que en la segona edició, es va tenir que comptabilitzar a dos dels joves com a no finalització del programa per no assistència, suposant un percentatge general d'assistència del 67,9%.

També, vàrem voler comprovar si existien diferències estadísticament significatives pel que fa al percentatge d'assistència, entre els joves que feien el programa segons el tipus de delicte que els portava a ell (sigui aquest de violència sexual o de violència no sexual). En aquest cas, tot i observant-se un major percentatge d'assistència dels joves que havien comès delictes sexuals (90,58% respecte un 81,3% de joves que havien comès delictes violent no sexuals), aquesta diferència de 0,9 punts per sobre dels primers, respecte als segons, no ha resultat significativa.

Per acabar amb aquestes dades referides al percentatge d'assistència, i sota la hipòtesi que la comprensió de l'idioma (procedència del jove) podria ser una variable que dificultés el seguiment al programa quan a assistència, vàrem voler comprovar, si existien diferències entre el grup de joves nacionals o estrangers. Dir que les mitjanes pel grup de nacionals ($n=20$), respecte a la d'estrangers ($n=10$), van ser de 86,7 i 85% respectivament; no observant-se amb la prova estadística corresponent diferències significatives.

En relació al percentatge d'assistència a les sessions, dir que hem considerat de forma global les sessions a les que els joves ha assistit, sense considerar si les absències a les sessions del programa estaven justificades o no. A nosaltres, també ens interessava, com a mesura de correcció de l'assistència real, saber si els motius de la no assistència a les sessions del programa estaven justificades (anar al metge, anar a un judici, etc... i estigués plenament documentat), o bé, no hi havia justificació per la no assistència. Els resultats, (que els hem inclòs en una de les columnes de la taula 23), ens permeten objectivar que a nivell de còmput general d'assistència (restant el percentatge de no assistències justificades), es podria considerar que el percentatge d'assistència a les sessions ha estat del 91.8 %

Taula 23. % d'assistència globals

	%	% vàlid d'assistència	% d'absències a les sessions
Assistència presencial a les sessions	86,1		
No assistències justificades	5,7	91.8	13.9
No assistències	8,2		

6.3.2 Avaluació de l'actitud durant el programa

Aquesta ha estat altra de les variables sobre les que consideràvem podria quedar recollida gran part de la informació relativa a l'impacte del programa: l'actitud que manifesten els joves durant les diferents sessions del programa. Hem pensat que aquesta variable podrà significar també un potent indicador de la satisfacció dels joves a comptar amb els diferents ítems avaluats (puntualitat, participació en les sessions, relacions interpersonals que s'estableixen durant les sessions i l'actitud que manifesta el jove respecte a la sessió); entenent que problemes amb els companys i professionals, una actitud negativa, poca participació, etc. significaria un impacte negatiu de la intervenció, mentre que si aquests ítems resultaven en positiu seria un resultat més pròxim a l'impacte favorable de la intervenció. La metodologia d'avaluació d'aquesta variable i d'altres qüestions d'interès han quedat expressades a l'apartat de –“disseny de la recerca” (pàg. 50-51)

Doncs bé, al que s'ha fet ha estat, calcular la mitjana de valoració dels cinc ítems avaluats per cada sessió, donant com a nota resultant de sessió una xifra de 0 a 5. Un cop calculada aquesta mitjana, s'ha fet una nova mitjana de les avaluacions ponderades de cada una de les sessions a les que el jove ha participat durant el programa, donant com a resultat una valoració general de l'actitud del jove al llarg de la intervenció (igualmente enregistrada en els intervals de 0 a 5 (de pitjor a millor actitud).

La mitjana general de valoració de l'actitud dels 29 joves avaluats durant el programa ha estat de 4,15, amb un descriptiu mínim de 2,80 i un màxim de

4,80. Aquesta valoració, a comptar amb els indicadors sobre els que vàrem treballar seria:

L'actitud general dels joves en els dos programes de control de la conducta violenta està entre positiva i molt positiva.

- Els joves han mostrat interès en les sessions (tant pels continguts com per la metodologia)
- Ha existit al llarg del programa una correcta relació tant pel que fa amb els altres joves membres del grup com amb els professionals
- Els joves han col·laborat al llarg del programa (tasques, participació, etc), i fins i tot han aportat elements d'iniciativa pròpia.
- L'assistència i puntualitat (tant a l'arribar, com en els descansos), es considera correcta.

També, com hem fet a l'apartat anterior, s'ha volgut veure si existia alguna diferència significativa entre la valoració de l'actitud dels joves que van participar en el programa de CE o de MO. Dir, que tot i que la mitjana en l'actitud dels joves en el programa de MO és un xic superior ($\bar{x} = 4,25$), no s'observen diferències estadísticament significatives (CE, $\bar{x} = 4,1$). Tampoc s'objectiven diferències estadísticament significatives quan a l'actitud dels joves cap el programa, si tenim en compte el creuament de les diferents edicions realitzades. L'edició en la que els joves han estat millors valorats en la seva actitud ha estat la 1ª edició del programa de MO ($\bar{x} = 4,5$) i les edició en la que la valoració dels joves ha estat més baixa, han estat la 3ª edició de CE i la 2ª edició de MO ($\bar{x} = 4,02$)

Per acabar, dir, que s'ha volgut comprovar si el grup d'estranger marcava diferències estadísticament significatives en les mitjanes de valoració de l'actitud dels joves, respecte al grup de joves nacionals. Tot i que existeix una lleugera disminució en la valoració de l'actitud dels estrangers respecta a la dels nacionals (\bar{x} de 3,9 i 4,2 respectivament), aquesta disminució no resulta significativa.

6.3.3 **Avaluació dels joves quan a l'assoliment dels objectius del programa**

L'instrument de valoració de l'assoliment dels objectius del programa per part del jove, ens va ser un eina molt útil pel que va ser el nostre treball d'avaluació i intervenció diària amb la població, ja que ens va permetre, poder donar compte dels resultats de l'execució del programa per part del jove. Com ja s'ha comentat en l'apartat –disseny de la recerca- (pag 56-57), els dos psicòlegs avaluaven individualment al jove (en una escala de 0 a 10) el grau d'assoliment d'objectius d'àrea. Aquests professionals, no coneixien l'avaluació que havia fet l'altre professional... amb la qual cosa, l'instrument guanyava una major fiabilitat.

Doncs bé, la valoració mitjana del grau d'assoliment dels objectius de totes les àrees, pels 29 joves avaluats ha estat de **7,1**; essent el rang mínim de puntuació un 5,5 i el màxim de 9 punts. Comentar que l'assoliment dels objectius millor valorats van ser pels que feien referència a la millora de les habilitats socials (assertivitat, etc) i la detecció i control dels factors de risc. La menys valorada va estar el desenvolupament del raonament moral i l'empatia. Tot i així, la dada mitjana que ens ofereix aquesta valoració la considerem més que notable.

També ven voler conèixer si s'observava alguna diferència significativa entre el joves del grup de CE i de MO en relació a la valoració d'assoliment d'objectius. No es van trobar diferències. Tampoc pel que fa a les diferents edicions que es van fer del programa. L'edició que va obtenir una valoració superior de l'assoliment dels objectius del programa per part del jove va estar la 1ª edició del programa de CE ($\bar{x} = 7,25$) i la que menys la 2ª edició del programa de MO i la 3ª edició de CE ($\bar{x} = 7$).

I per últim dir, que quan al grau d'assoliment d'objectius pel que fa a la nacionalitat dels joves, s'evidencia una diferència de 0,4 punts per sota dels

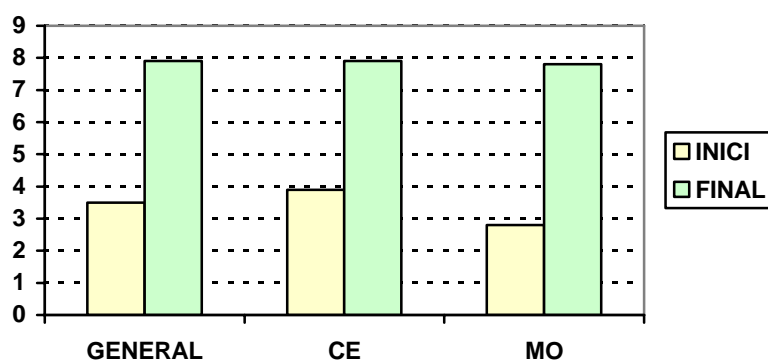
joves estrangers en relació als espanyols (6,8 i 7,2 respectivament). Aquesta diferència no ha resultat estadísticament significativa.

Caldria, per posteriors edicions del programa, construir i aplicar un instrument d'avaluació -pre- en el que es recollissin les puntuació que es donaria al jove en les àrees que es treballen (els objectius que ens plantejem i que al final del programa s'avaluaran). Aquest nou instrument ens permetria establir una línia base per objectivar així les millores post intervenció

6.3.4 Avaluació dels nivells d'informació

A l'apartat –disseny de la recerca- punt 5.1.2.2 –C es descriu l'instrument d'avaluació –qüestionari d'informació- i la metodologia d'aplicació (pàg. 51-53). Per a la intervenció, vàrem pensar que seria una bona mesura de l'evolució dels joves en el programa, i del propi programa, conèixer en quina mesura els joves eren capaços d'assimilar continguts, informacions, etc. les quals enteníem que podien tenir un contingut altament simbòlic pel ell en la mesura que el reconeixement d'aquests continguts els hi podrien ser útils per manejar millor les habilitats i destreses apreses al llarg del programa, traslladades a la seva la vida quotidiana.

Sobre els resultats de comparar el nivell d'informació que el jove tenia a l'inici, en relació a la que va obtenir al final del programa, les diferències a nivell de dimensió numèrica les podem observar en el gràfic 11.

Gràfic 11. Dimensió notes inici final programa

Com veiem, tant l'avaluació general (CE i MO) de les notes d'informació al principi i al final del programa; com la que s'ha fet per els joves de CE com de MO per separat, s'aprecien diferències important que han resultat estadísticament significatives ($p = 0.001$)

El qüestionari d'informació va estar fet per 25 dels joves de la mostra (els restants no el van realitzar per diferents motius relacionats amb la no finalització del programa).

Així doncs, afirmar que l'avaluació general al finalitzar els dos programes ens presenta una nota mitjana de 7,9, (d'una escala de 0 a 10 punts), sent el jove que pitjor nota ha obtingut de un 5,5 i el millor de 9. En termes purament escolars/acadèmics, diríem que tots els joves han superat la prova amb un aprovat, essent la mitjana de notes dels dos grups (MO i CE) de –notable-.

En relació a les avaluacions fetes de l'escala d'informació al finalitzar el programa, ens interessava també conèixer si s'observaven diferències estadísticament significatives entre les 5 edicions realitzades. Les notes mitjanes més elevades les hem observat en la 2ª edició del programa de CE ($\bar{x} = 8,2$) i la més baixa en la 1ª edició del programa de CE ($\bar{x} = 7,5$). Aquesta diferència de 0,7 punts no ha estat suficient per trobar diferències estadísticament significatives.

Pel que fa als grups de nacionals i estrangers, en relació a les avaluacions de la nota al finalitzar el programa, s'ha donat (encara que amb una diferència molt petita), un resultat paradoxal. La mitjana de notes dels estrangers és superior a la dels nacionals (8 i 7,8 respectivament). Al que els investigadors havien hipotetitzat en un principi era que donades les dificultats idiomàtiques en molts dels joves estrangers podrien oferir precisament el resultat contrari.

6.3.5 Avaluació de la satisfacció per part dels joves

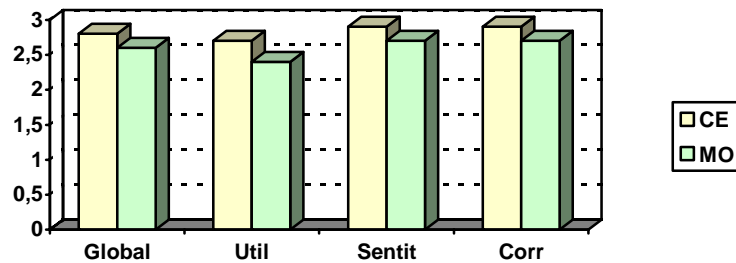
Les diferents mesures que hem fet per avaluar l'impacte que ha tingut els programes de control de la conducta violenta sobre els joves, s'ha volgut que es complementés amb una mesura sobre la satisfacció que aquests joves tenen d'haver participat en el mateix. Així, a través del qüestionari d'opinió/satisfacció del jove quan a la seva participació en el programa ens donaria resultats relatius a aquesta dimensió. *(veure apartat de disseny de la recerca pàg.. 54-55)*

El qüestionari ha estat complimentat per 27 dels 29 joves que finalitzen el programa, i les dades generals del mateix aporten un resultat espectaculars pel que fa a la mitjana general dels joves. Així, transformant els resultats en una escala quantitativa d'1 a 3, en el que 1 seria una satisfacció baixa (representada per les respostes tipus no) i 3 seria una satisfacció alta (representada per les respostes tipus si), la mitjana dels 12 ítems avaluats seria de 2,7. En relació als resultats per separat dels grups de CE o de MO, no hem observat diferències significatives en la satisfacció general, tot i que els valors absoluts de satisfacció dels joves que han fet el programa al CE és un xic superior en els joves de MO (2,8 i 2,6 respectivament). Pel que fa a la percepció de satisfacció pels grups de joves segons el delictes d'aquests (fos de violència sexual o no sexual), tampoc es valoren diferències estadísticament significatives entre ells, tot i que la mitjana del grup de joves amb delictes sexuals sigui de 0.10 superior a l'altre grup (2,81 i 2,71 respectivament). A continuació, anirem donant una major significació a aquesta dada, avaluant resultats més concrets referits a aquest apartat.

Vàrem agrupar els 12 ítems que incloïa el qüestionari en tres factors, entenent que els resultats que s'obtenien feien referència a aquestes tres dimensions (o factors):

- Satisfacció per a la utilitat que li ha vist al programa (ítems 1, 2, 3, 6 i 8) –útil-
- Satisfacció quan a com ha estat el jove durant el programa (ítems 4, 5, 7 i 11) –sentit-
- Satisfacció quan al tipus de programa en el que ha estat participant (ítems 9, 10 i 12) –corr-.

Els resultats generals i dels tres factors segon les programes (CE i MO) els presentem dimensionats a la següent gràfica:

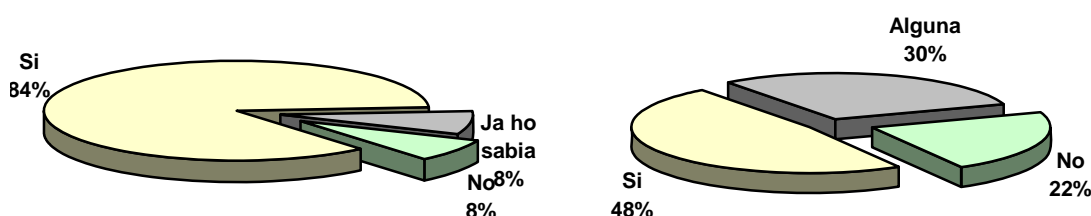

Gràfic 12. Dimensió dels resultats de satisfacció generals i per factors

Bé, doncs, analitzant els factors, direm pel que fa al factor (o dimensió 1) *utilitat* que els joves pensen que té per ells el programa, el resultat ofereix, a l'igual que els altres factors que analitzarem, una avaluació molt elevada. La mitjana dels ítems pels n=27 joves que contesten, resulta de 2,6. La diferència de 2 dècimes entre les mitjanes resultants dels joves de CE i MO no s'han establert com significatives ($\bar{x}=2,8$ a CE i 2,6 a MO). Tampoc hem observat diferències significatives si tenim en compte la utilitat percebuda pels joves que han comès delictes sexuals i els que han comès delictes de violència no sexual, tot i que el resultat del primer grup és lleugerament superior al segon ($\bar{x}=2,7$ i 2,8 respectivament).

Analitzant ítem per ítem aquest factor, hem trobat dues dades que pensem son destacables de comentar. En el ítem 6 que es preguntava *-si el programa els havia estat útil per conèixer quan havien de demanar ajut per a no perdre el control-* les respostes en les categories de 1-si, 2-ya ho sabia, 3-no; i en l'ítem 8 es preguntava si el programa havia estat útil per conèixer les possibilitats que

té de respondre millor davant de situacions problemàtiques. Els resultats els presentem en els següent gràfics:

Gràfic 13. Ítem 6 (utilitat)

Gràfic 14. Ítem 8 (utilitat)

El primer dels ítems a comentar és el 6 i el destaquem pel alt percentatge de respostes afirmatives (84%) que presenten els joves quan a la utilitat en conèixer quan havien de demanar ajut per no perdre el control. Sabem que una major competència en l'habilitat social –demanar ajut- pot facilitar el control de la conducta agressiva (delictiva o no). En el cas de l'ítem 8, l'hem volgut destacar per la dispersió que ofereixen les respostes dels joves. Així, a quasi la meitat dels joves, el programa els ha estat útil per conèixer les possibilitats que tenen de respondre millor a les situacions problemàtiques, mentre que l'altre meitat, un 30% tant sols algunes possibilitats i el 22% el programa no els ha ensenyat a conèixer les possibilitats de respondre millor. El coneixement que pugui tenir els jove sobre les seves possibilitats d'autoeficàcia, pensem que és un bon indicador per la reducció de la resposta violenta en aquests, ja que els hi és més senzill establir estratègies alternatives a la resposta impulsiva i a través de l'aprenentatge alternatiu, generalitzar-les.

Els ítems 1, 2 i 3 que fan referència respectivament a: -El programa els ha ensenyat coses útils per la seva vida-, -La informació que han rebut a través del programa és útil per controlar millor-, -El programa els ha ajudat a conèixer riscos per a emetre conductes violentes- han ofert els resultats següents:

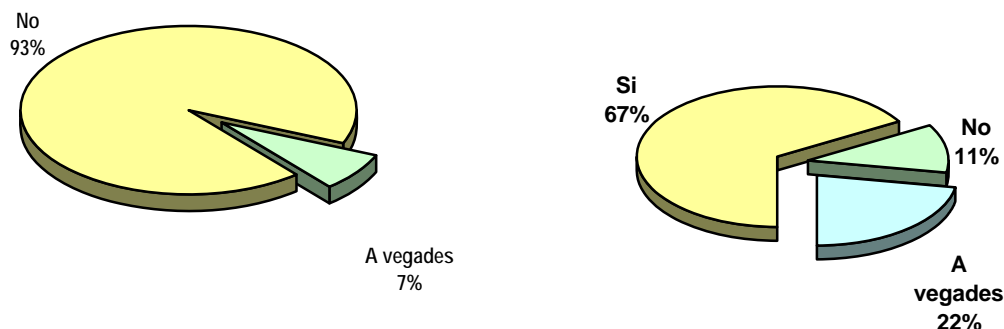
Taula 24. Ítems factor utilitat

	Si	Ja veurem	No
Ítem 1	74%	15%	11%
Ítem 2	59%	37%	4%
Ítem 3	89%	0%	11%

En qualsevol cas, a la vista dels resultats, veiem que la columna del si (que podríem considerar com aquella en la que es valora una opinió positiva o satisfacció elevada quan a utilitat), ofereix un percentatge molt elevat, sempre superior al 50%.

El següent factor (o dimensió) que analitzarem, fa referència a –com s’ha sentit el jove durant la seva participació en el programa-. La mitjana general de les respostes quantificades per a aquest factor ha estat de 2,81 (essent 3 el màxim d’opinió positiva o satisfacció favorable). Comparant els dos programes (CE i MO), observem una lleugera diferència (sense que aquesta sigui estadísticament significativa), entre un i altre grup, objectivant-se una millor opinió i major satisfacció en el grup de CE (2,86 i 2,69 respectivament). Pel que fa als joves que han comès delictes de violència sexual i delictes de violència no sexual, s’observa una major satisfacció/millor opinió pels joves del primer grup (2,83 i 2,79 respectivament), sense que aquesta diferència hagi resultat estadísticament significativa.

Entrant a valorar els ítems que configuren aquest factor, comentar que les menors i majors dispersions les trobem en els ítems 4 i 7 (veure gràfic 15 i 16)

Gràfic 15. Ítem 4 (satisfacció)

Gràfic 16. Ítem 7 (satisfacció)

En l'ítem 4, un 93% de la població manifesta haver-se sentit "còmode" quan a la participació en el programa, durant el temps que ha durat el mateix (i tant sols el 7,4% -2 joves- manifesten que "a vegades"). En l'ítem 7, observem una major dispersió de respostes; en aquest cas, un 66,7% dels joves manifesten que la seva participació en el programa no li ha estat difícil a l'hora d'aportar les seves experiències quan a pèrdues de control, mentre que el 22,2% del joves comenten que a vegades si els ha estat difícil parlar de els seves pèrdues de control i un 11,1% (3 joves) reconeix que si que els ha estat difícil. Dir, per aquest ítem, que als joves, durant el programa, se'ls hi demanava que possessin exemples propis de les seves pèrdues de control per tal de poder identifica les situacions i factors de risc implicades en les mateixes i els estils d'afrontament que aquests joves utilitzen per gestionar les seves pèrdues de control.

Els altres dos ítems que configuren aquesta dimensió i/o factor han estat: Ítem 5 –"se't ha fet llarg (pesat) el programa" i ítem 11 "has vingut a disgust a les sessions del programa", manifestant-se les respostes de la següent manera (veure taula 26)

Taula 25. Ítems factor 2

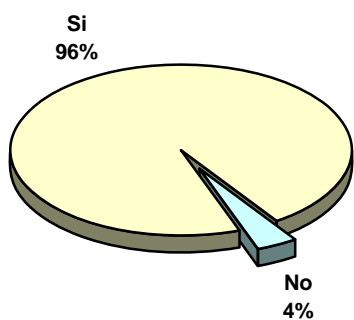
	No	A vegades	Si
Item 5	88,9%	7,4%	3,7%
Item 11	92,6%	3,7%	3,7%

L'alta concentració de respostes "no", ens indiquen en aquests dos ítems, formulats en negatiu (i transformats pel que fa a l'anàlisi de resultats), que els joves que han participat al programa no se'ls ha fet llarga ni pesada la intervenció, així com que manifesten que han vingut "a gust" a les sessions que conformen el mateix; deduint-se així novament una "alta" satisfacció pel que fa a la participació del programa i en concret a com s'han sentit durant la realització del mateix.

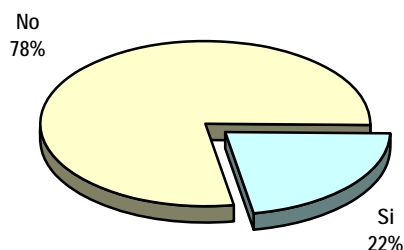
El darrer factor o dimensió a comentar i que conforma aquesta escala d'opinió satisfacció ha estat el que hem agrupat com a –si els joves pensen que tal i com s'ha fet el programa, el consideren correcta (aquest factor està estretament lligat amb l'anterior, i el conformen els ítems 9, 10 i 11).

De l'avaluació general del factor, s'obté la mitjana ponderada més alta en relació als anteriors dos factors: 2,84. A considerar els grups de CE i de MO, s'aprecia una millor/major opinió/satisfacció en el primer dels grups, tot i que no s'aprecien diferències estadísticament significatives ($\bar{x} = 2,89$ i $2,74$ respectivament). Pel que fa als joves que han participat en el programa segons el delictes que han comès (sigui aquest de violència sexual o de violència no sexual), les diferències en les mitjanes ponderades son gairebé imperceptibles, no resultant aquestes estadísticament significatives ($\bar{x} = 2,85$ i $2,83$ respectivament).

Pel que fa als ítems que hem considerat que conformen aquest factor, els tres s'han formulat amb alternatives dicotòmiques –si/no-, demanant en els ítems 9 i 10 que es pronunciessin de forma més concreta en el cas que la resposta fos d'una opinió negativa o poc satisfactòria. Així, el resultat es descriu visualment en els gràfics següents:

Gràfic 17. Ítem 9 (correcte)

Gràfic 18. Ítem 10 (correcte)

En l'ítem 9, es demanava als joves que es pronunciessin en relació a *si els hi havia semblat correcta la forma en la que s'havien fet les diferents sessions del programa*. Com veiem en el gràfic 17, un 96% dels joves opinen que sí, i tant sols un 4% d'ells (1 jove) assenyala que no, referint-se que no havia trobat correcta les sessions referides a la tècnica de relaxació. Pel que fa a l'ítem 10, en el que es preguntava *si canviarien alguna cosa per la següent edició del programa*, un 78% contesten que no, mentre que els que contesten que canviarien alguna cosa (6 joves), ho refereixen a: que vinguin noies al programa, que es donin més sessions de reforç, que sigui una mica més curt, que es parlés més de problemes amb les drogues, que durés més temps, que es possessin més pel·lícules i que no es gravessin les sessions de habilitats socials. (algun dels joves manifest més d'una cosa que canviaria).

Pel que fa a l'ítem 12, se'ls demanava *si els havia semblat correcta que el programa de control de la conducta violenta el fessin els professionals que l'havien impartit (psicòlegs)*, manifestant el 100% dels joves que –sí–.

Bé, com ja hem dit a l'apartat de –disseny de la recerca– referit a aquest qüestionari d'opinió/satisfacció, a banda de les dotze preguntes tancades, se'ls demanava als joves l'opinió a través de dues preguntes obertes dirigides i una pregunta en la que es donava la possibilitat de fer el comentari que volguessin. Del recull d'aquestes qüestions direm:

Es preguntava si ens podien dir -al que més els hi havia agradat del programa-. Els joves, de les seves respostes, es després que al que mes els havia agradat era: haver après a controlar-se millor (*“contar antes de actuar”, “pensar lo que haces”, “tener en cuenta al otro”, “ver que se puede actuar diferente”...*) haver après a relaxar-se (*“la relajación”, “respirar mejor” “aprender a conocer mi cuerpo para reaccionar mejor”...*), que vingués gent a explicar experiències (al CE “visita presos de Quatre Camins”, a MO “visita jove del CE l’Alzina”, l’ambient que hi havia al grup (*“el buen rollo que había entre nosotros”, “las risas que nos hacíamos”, “que se respeta todo lo que se dice”,...*), la forma en la que s’ha fet el programa (*“las charlas”, “que se podía hablar”, “los debates”, “que se daban refuerzos” “lo del título –diploma-” ...*) Algun dels joves, responien amb l’expressió “todo”.

Pel que fa a la pregunta –què es al que menys t’ha agradat-, les respostes dels joves han estat: algunes sessions (*“la de las víctimas” “los dilemas morales” “grabar las habilidades sociales” “relajarnos... me dormía”...*); formes amb les que es feien les activitats (*“que hagáis escribir” , “que tengas que salir a hacer habilidades sociales”*), el programa es si (-en MO, *“desplazarse a Barcelona”, “que dure tanto”, “que se haga tan corto”, a CE, “el horario” “el ruido de la clase de al lado” ...*). Algun dels joves responia amb l’expressió –“Me ha gustado todo”.

La darrera pregunta, en la que es deia –Fes qualsevol comentari que pensis pot ser útil per a aquest programa- els joves han raspós amb expressions del tipus: *“que se siga así”, “os lo habéis currao”, “a mi me ha ayudado y pienso que es muy positivo si lo quieres aprovechar”, “que nos pongáis más situaciones de la calle para ponerlas en practica”, “que es un buen programa”, “mas horas, “hacer los cursos más largos para los que no lo entiendan muy bien, enterarse de todo”, “que lo hagan cada año, más veces”, “más relajación”, “más visitas de profesionales”, etc.*

6.3.6 Correlació de les variables avaluades

Per a finalitzar l'avaluació d'aquestes dades recollides a la finalització del programa, hem volgut aprofundir més, veient si existeix alguna correlació entre el conjunt de variables estudiades fins ara. I efectivament, a través de la prova de correlacions no paramètriques (rho de Spearman), es pot afirmar que els joves que millor actitud han presentat al llarg del programa, han obtingut millors avaluacions en la prova d'informació (conceptes per a la millora del control de la conducta violenta), han assolit una major taxa d'objectius de la intervenció i verbalitzen una major satisfacció quan a la participació en el programa. Aquesta dada evidencia que l'actitud (avaluada des de l'òptica de la participació, de les relacions, del interès i de l'assistència), és un indicador vàlid per assegurar l'evolució del jove en la intervenció. Per tant, treballar i cuidar l'actitud del jove en el programa de control de la conducta violenta assegura èxits significatius en la intervenció.

6.3.7 Identificació dels factors de risc

Com ja s'ha comentat en l'aparta –disseny de la recerca- i concretament en l'apartat referit al qüestionari d'identificació de factors de risc, ens interessava saber si a partir de la intervenció en els programes de control de la conducta violenta, tant a CE com a MO, es podien objectivar diferències estadísticament significatives pel que fa a la identificació d'aquests factors, o si més no, veure alguna diferència pel que fa a la posició dels joves, abans de la intervenció i després d'ella. La nostra hipòtesi és que a través de la intervenció, els subjectes augmentarien la percepció de risc dels factors propis i aliens; fet aquest que els hi permetrà fer front a les situacions conflictives amb una major possibilitat d'eficiència.

La nostra escala d'identificació de factors de risc, estava construïda inicialment per a 10 factors prefixats i una relació d'espais en blanc per tal que cada jove anotés aquells factors de risc més rellevants a l'hora d'avançar una pèrdua de control.

Bé doncs, els resultats que hem pogut objectivar en relació a l'escala de 10 factors estàndard ha estat, pels 16 joves que han contestat l'escala pre-post: (veure taula 26 -factors de risc-)

Taula 26. Identificació de factors de risc abans i després intervenció

Nº	Factor	Abans	Després	Difer. +	Canvi opinió
F1	Consumir alcohol	75%	93,25%	18,25%	0%
F2	Tenir mania a una persona	37,5%	81,25%	43,75%	0%
F3	Sopar tranquil·lament a casa	0%	18,75%	18,75%	0%
F4	Veure partit futbol equips rivals	6,25	31,25%	25%	0%
F5	Rebre una provocació	68,75%	87,5%	18,75%	6,25%
F6	Anar amb grup d'amics	31,25%	87,5%	56,25%	0%
F7	Estar fent un examen a l'aula	0%	6,25%	6,25%	0%
F8	Sortir festa de nit amb amics	37,5%	75%	37,5%	6,25%
F9	Estar avorrit a casa	0%	25%	25%	0%
F10	Enfadar-nos amb la família	43,75%	93,25%	49,5%	0%
Percentatge Mitjà		30%	60%	30%	1,25%

La diferència general observada entre el pre (abans de la intervenció) i el post (després de la intervenció) ha estat d'un 30% més d'identificació de factors de risc en l'escala de 10 factors un cop s'ha finalitzat la intervenció. Aquesta quantificació en percentatge ens permet visualitzar l'increment a partir d'un número absolut. A banda d'aquest càlcul de freqüències i percentatges, hem fet volgut veure si existeixen veritablement diferències estadísticament significatives entre las resposta dels joves a cada un dels factors abans i després de rebre la intervenció. Per a tal fi, s'ha realitzat la prova estadística corresponent, no objectivant-se diferències significatives (entre el pre i el post) en cap dels factors analitzats.

Tanmateix, pormenoritzant l'anàlisi d'aquest apartat, reparar en l'important increment que s'ha produït entre abans i després de la intervenció en els factors: F-6 (56,25%), F-10 (49,5%) i F-2 (43,75%). Podrien dir que al finalitzar la intervenció un 50% més dels joves que han fet el programa, perceben com de risc les situacions –anar amb el grup d'amics-, -enfadar-nos amb la família- i tenir-li *mania* a una persona-. Es curiós com entrant a parlar amb els joves per

què ells pensen que aquests factors son de risc per l'emissió de conductes violentes, argumenten aquests factors de risc com a detonants, disparadors de la còlera, funcionalitzant al que podria ser una conducta problema a partir de pensaments deformats (tenir-li mania a una persona); estar en un estat emocionalment advers (estar discutit amb la família, enfadar-nos amb ella) o deixar-nos portar/influenciar per la pressió del grup d'amics –entenent que la majoria del seu grup d'amics son disocials- (anar amb el grup d'amics).

Per donar-li un xic de major potencia a aquest resultat, direm, tal i com veiem en la taula 26, el percentatge de canvi d'opinió contraria a la del increment és enormement baix (1,25%), amb la qual cosa, podríem afirmar que la tendència real després de la intervenció és a percebre a un major detall els factors i situacions de risc associades a l'emissió de conductes violentes.

Per acabar, dir que se'ls hi donava als joves la possibilitat de que ells presentessin un llistat de factors de risc propis que poguessin representar els antecessors de les seves pèrdues de control. Entre d'altres, alguns dels factors assenyalats pels joves com de risc son: *“trobar-se sol”, “que algú ens miri malament”, “que em facin fer coses a la força”, “consumir drogues”, “interpretar malament al que ens diu un company”, “discutir amb la parella” “que et facin fora de la feina”, “haver perdut en un joc”, “arribar cansat de la feina”, “estar tancat en un centre”, “que no et surti bé una cosa”, “que algú t’enganyi”, “estar medicat pel psiquiatra”, “que alguna persona t’aixequi la veu”, “que et diguin insistentment al que has de fer”, “que insultin a algú que estimes”, etc.*

6.4 Resultats post-intervenció

Com ja s'ha explicat en l'apartat –disseny de la recerca- ens interessava conèixer quin ha estat l'impacte de l'aplicació del programa de control de la conducta violenta passat un temps de la realització del mateix. Volíem conèixer, en la mateixa línia, que els resultats presentats a l'apartat anterior (resultats de la intervenció), quina era l'opinió que els hi mereixia a aquests joves l'haver participat en el programa, quina era la seva percepció d'utilitat, quin era el record que en feien del continguts, quines respostes s'han objectivat en els joves després del programa, que opinen els professionals i familiars del pas dels joves pèls programa, etc. Certament, l'objectiu d'aquest apartat és força ambiciós, i complexa, i segurament es podrien haver utilitzat cents de fórmules per obtenir millors resultats; tanmateix, pensem que els resultats que en podem extreure de la recollida d'informació utilitzada és força convincent per poder parlar d'aquest “impacte de la intervenció” que estàvem perseguint.

Per a desenvolupar aquest apartat, hem organitzat la informació en 4 blocs, cada un dels quals presenten, en algunes ocasions, dades relatives a l'opinió, percepció, actitud, etc dels agents implicats (joves, familiars, professionals, etc) i en d'altres ocasions, dades quantitatives o descriptives d'aquests joves, passat el temps després de la realització del programa. Els blocs citats son els següents:

- Informació dels joves al temps d'haver fet el programa
- Informació dels familiars dels joves passat el temps que els joves van finalitzar el programa
- Informació dels professionals que han estat fent el seguiment dels joves
- Dades relatives als joves després d'haver fet el programa, quan a noves activitats delictives i en el cas dels joves de CE, s'inclou un apartat sobre el seguiment conductual al centre

En l'apartat anterior, referit al disseny de la recerca, s'explicita com s'ha fet el seguiment dels joves que van participar en el programa i com s'han centrat les diferents variables d'estudi que ens permeten oferir aquests resultats.

6.4.1 Informació dels joves al temps d'haver fet el programa

Per a la realització d'aquest apartat de la recerca, treballarem a partir de la informació donada pels joves localitzats (n=15), al llarg del seguiment post-intervenció, per tal de conèixer l'impacte del programa de control de la conducta violenta, transcorregut el temps des de la realització del mateix

La informació que presentem, l'organitzarem en tres apartats, segons els instruments que han estat utilitzats per recollir aquestes informacions:

- Les entrevistes amb els joves
- El qüestionari d'opinió – satisfacció del programa
- El qüestionari –nivell d'informació-

6.4.1.1 L'entrevista amb els joves

Per a conèixer l'opinió dels joves en relació a la seva vivència sobre aspectes relatius al programa de control de la conducta violenta (impacte de la intervenció), es va preveure (entre d'altres metodologies), la realització d'una entrevista semi-estructurada (*annex 9 pàg. 233*). Amb l'entrevista, els joves localitzats han presentat les seves verbalitzacions, de les quals en destaquem en extracte algunes d'elles:

Generalment els joves que han participat en els programes de control de la conducta violenta, tant al centre educatiu, com a MO, es consideren "joves agressius". Comenten que la seva agressivitat no és sempre "interna" (característica pròpia d'ells), sinó que habitualment "ells estant tranquils, son tranquils" i les "circumstàncies, les situacions" provoquen que s'alterin i actuïn agressivament. En definitiva, per ells ser agressius, no és una qüestió

voluntària... sinó quelcom que existeix, que “quasi sempre” escapa al seu control. Algun dels joves reconeix que és “explosiu” i coincideixen que sense saber per què... *salten i agredeixen*. Algun dels joves també reconeix que li agrada ser agressiu.... manifesten que és una forma de “*funcionar*” en el seu entorn... que el defineixen en ocasions com “*la jungla*” –“*o pisas o te pisan*”

Els nostres joves reconeixen que *en el seu entorn* immediat (familiars), “*pensen d’ells que son persones agressives*”. Ells saben que els pares diuen d’ells que son agressius, també els seus companys i els professionals amb els que es relacionen. Molts coincideixen que aquesta etiqueta “*d’agressiu*” la tenen penjada ja des de petits i es recorden, pels seus referents com una de les coses que sempre els hi ha recriminat. Els discursos en aquest apartat es remunten a records de quan eren infants; recorden, que des de molts nens, ja tenien problemes amb d’altres nens i fins i tot amb adults. Ens diuen que han après a viure amb l’etiqueta de “*persona agressiva*” i fins i tot, ha arribat un moment, que això no els hi ha importat, ans el contrari, ho han fet servir per aconseguir allò que volien.

En la majoria de joves, quan es comentaven aquestes primeres preguntes sobre l’agressivitat, s’avançaven a dir que ara (actualment) *son menys agressius que abans*. Molts d’ells deien que *el programa els havia servit per entendre la seva agressivitat* i que ara la controlaven millor. Alguns deien que *amb el pas dels anys, havien assentat el cap i estaven més tranquils...* però en definitiva, la gran majoria, volia significar que la seva agressivitat havia anat decreixent al llarg del temps per múltiples circumstàncies. Aquestes afirmacions, coincideixen amb d’altres dades aportades pels joves, recollides a través del qüestionari d’opinió-satisfacció (*veure pàgs. 169*)

A la pregunta sobre el que recordaven del seu pas pel programa de control de la conducta violenta, majoritàriament els joves responien que s’havien sentit molt còmodes al llarg del mateix. Principalment *els joves* manifestaven que *s’havien sentit escoltats en els seus problemes* i que tant els conductors de l’activitat com els altres joves, els havien comprés quan parlaven de les seves situacions de pèrdua de control. També comenten el fet, que *s’havien donat*

compte que d'altres persones tenien problemes similars als d'ells (pèrdues de control, esclats d'ira, còlera, pensaments deformats, etc). En ocasions havien pogut entendre els motius que els havien conduït a fer accions agressives i fins i tot, havien pogut pensar en quines solucions podien prendre si es trobaven en situacions similars.

També, a la pregunta sobre records en relació al programa, és interessant esmentar, que molts dels joves, en funció d'edicions concretes del programa (centres i MO), recordaven anècdotes que es van donar relatives a exercicis concrets (*role playing*, situacions amb els seus companys, etc.). Valoraven com a *molt favorable el clima de treball* que es generava en les sessions i la *"solidaritat" dels seus companys* per ajudar-los en la realització de les tasques, en la comprensió dels exercicis, etc.

Sobre la tècniques que es van realitzar (aprendre, assajar....) durant el programa, quasi de forma unànime, els joves *valoren com la més positiva la tècnica de relaxació*. Sobre ella, manifestaven que amb la relaxació havien trobat un espai en el que *"es trobaven amb ells mateixos"*, *"desconnectaven de la realitat que els envoltava"*, *"coneixien estats que fins ara desconeixien"*, etc. També, els joves comentaven, quasi de forma general, que la reestructuració cognitiva els havia estat útil per conèixer al que *"ells pensaven en situacions concretes"*, i entendre per què, davant una determinada forma de pensar, les seves respostes funcionaven d'una determinada manera. Els joves manifestaven que si eren capaços d'estar tranquils i pensar d'una forma més *"positiva"*, els hi seria més fàcil controlar-se. Molts dels joves comentaven que en ocasions recorden davant de determinats pensaments que estan utilitzant *"pensaments deformats"* (tot i que no recorden com es deien aquests tipus de pensaments deformats).

Sobre altres tècniques de les utilitzades al programa, també recorden força els assajos fets en habilitats socials concretes i en el tema de l'assertivitat. Sobre aquestes tècniques, especialment recorden les teatralitzacions (assajos conductuals), i encara eren capaços de verbalitzar exercicis concrets dels que utilitzàvem. Molts dels joves segueixen recordant que se'ls feia difícil

representar determinades situacions davant del grup de joves i els professionals. Tanmateix, tenen un record significatiu de les situacions i de les passes utilitzades durant l'habilitat concreta. En relació a la tècnica de dilemes morals, els joves verbalitzen un record positiu en el tema dels debats que sorgien en el si del grup, sobre els exemples que es treballaven. Molt significatiu és el record que la majoria dels joves manifestaven en relació a les *sessions d'empatia*, sobre tot en la posició que ells tenien que prendre a l'empatitzar davant la víctima d'un delictes violent.

En l'entrevista se'ls preguntava als joves, -si durant la seva vida quotidiana utilitzaven alguna de les tècniques treballades en el programa-. Generalment, els joves, deien que sí, que si que havien utilitzat "coses" de les aprenen durant el programa. A la pregunta de -en concret... "quines coses" (tècniques), els joves iniciaven les verbalitzacions de les tècniques emprades, a partir dels aprenentatges fets, relatius a *corba d'hostilitat*. Manifestaven que els havia estat molt útil conèixer en quin punt, eren capaços de perdre el control. Identificar els estats de tensió i quin eren els moments, les reaccions, circumstàncies que es significaven com a "*d'inici de la seva pèrdua de control*". També, manifestaven que al que fan servir sovint és el "*contar fins a deu*"... no "*actuar fins estar més tranquils*". Comenten, que si bé no es podria dir que utilitzen la tècnica de relaxació, davant de situacions "difícils", intenten controlar la respiració i estar atents a la seva tensió muscular" per tal de controlar-la. També, manifesten que han intentat en ocasions atendre als seus "pensaments deformats" i un cop identificats, intentar canviar-los.... tot i que generalment deien que "*això és molt complex i no sempre ho poden fer*".

També, els nostres joves diuen fer servir en ocasions, aquella "*tècnica*" de "*pensar amb l'altre*" (referint-se a la resposta empàtica). Verbalitzen que actualment quan actuen es pensen més les conseqüències de les coses, no tant sols per ells, sinó per les persones a les que afecten (el mal que poden fer). També, una proporció important dels joves ens manifesten que la qüestió de la "*resposta assertiva*" (defensar els seus drets, respectant el dels altres), també és una de les coses que sovint recorden i miren de fer. Algun jove ens

comenta que amb l'assertivitat s'aconsegueixen més coses... *“aconsegueixes que els altres t'escoltin i també et respectin...”*

A la següent pregunta, sobre si al que van aprendre durant el programa va millorar la seva capacitat d'autocontrol, de forma unànime, els joves manifesten que sí. En concret, els joves verbalitzen que *després del programa els hi va ser més fàcil identificar les seves emocions*, sobre tot les de ira (ràbia, còlera...). Molts dels joves diuen que fins que no van participar en el programa, *“no entenien per què els hi passaven determinades coses”... “no sabien per què es posaven agressius i què és el que sentien que provocava que es sentissin d'aquesta manera”*. Bàsicament, l'aprenentatge en la identificació de les emocions, tant les positives com les negatives, valoren que ha estat una de les millors coses que han après en el programa.

Altres coses que van aprendre a través del programa i que els hi va estar útil per millorar el seu autocontrol, va ser considerar que és molt important *“estar atent a quan falta poc per perdre el control”*. Aquesta qüestió la referien significativament quan a la generació de pensaments deformats que els hi feien prendre una posició determinada davant d'un problema. A entendre a partir de les seves paraules, quan una idea negativa els hi rondava pel cap, intentaven que aquesta s'allunyés d'ells o intentaven *“treballar-la”* per millorar-la (controlar-la). L'expressió *“quan m'emparanoio”* la utilitzaven per dir que davant els pensaments circulars, havien après a prendre distància i a controlar-los.

També, els joves fan esment al tema de la identificació (detecció) dels factors de risc davant de situacions agressives (violentes). Manifesten que *el programa els va ajudar a comprendre algunes situacions i factors de risc que estaven present en les seves pèrdues de control*. La majoria dels joves, feien esment al tema del consum de drogues com una de les qüestions a les que estaven atents com a “factores de risc” a l'hora de visualitzar les situacions que els poden dur cap a pèrdues de control. Altres situacions que havien après a identificar com a de “risc” era la influència del grup d'iguals. Molts dels joves manifestaven haver après que els *“companyys”* i *“el deixar-se portar per ells”* era una de les coses a les quals actualment estaven atents per preveure no actuar de forma

violenta. En aquesta qüestió, la majoria dels joves reconeixia que amb el pas del temps i amb l'avaluació de les conseqüències negatives anteriorment rebudes en el tema de *“deixar-se portar pels companys”*, actualment era una de les circumstàncies a les que prestava molta atenció, tot i entenent que en la majoria de situacions, la pressió dels amics (sobre tot quan la influència de l'alcohol i les drogues estava present), havia possibilitat en gran mesura moltes de les situacions de pèrdua de control.

Un altra de les qüestions que s'explorava durant l'entrevista era si després d'haver fet (a l'Alzina o a MO) el programa de control de la conducta violenta, havien fet alguna activitat, programa, intervenció, etc. que els ajudés a millorar l'autocontrol. En general, cap dels joves havien realitzat *cap altra activitat concreta referida a la millora de l'autocontrol emocional*. Algun dels joves, principalment els de centres educatius, pronunciaven haver fet activitats de drogues, o activitats d'habilitats socials, però generals, no adreçades al tema de la conducta violenta. A dos dels joves que havien realitzat el programa de CE i actualment estan a presó, se'ls havia indicat la necessitat de participar (en funció de les seves necessitats de tractament) en programes especialitzats de control de la conducta violenta (a un d'ells, en el programa de delictes violents –DEVI-, i a l'altre en el programa de control de l'agressió sexual –SAC). Ara per ara, cap dels joves havia acceptat participar en aquests programes de presó, tot dient que ells no ho necessitaven.

En aquesta mateixa pregunta, sobre si havien fet altres intervencions en matèria de control de la violència, els joves majoritàriament parlaven, un altre cop, que si bé el programa els havia estat útil per millorar el seu control emocional... *les millors intervencions parteixen de adonar-se un mateix de les conseqüències del seus anteriors actes* i veure que el pas del temps (conforme es van fent més adults), la seva agressivitat ha disminuït. Expressions com *“ara penso molt més les coses abans de fer-les”*, *“ara entenc on em portava la meva agressivitat”*, etc... han estat les més repetides

En un altra de les qüestions sobre les que se'ls interrogava al llarg de l'entrevista era si pensaven que els hi seria bo fer un altre programa o activitat d'autocontrol per seguir millorant algun aspecte concret. Els joves entrevistats es mostraven ambigus davant aquesta pregunta, ja que si bé manifestaven que els hi seria bo fer altres programes o parts del programa per aprofundir en coses que es van tractar... o bé deien que ho farien si ho *"féssim nosaltres, si nosaltres fóssim novament els monitor del programa"* o bé deien que en qüestions concretes ja demanarien ajuda individual a algun psicòleg o a alguna persona concreta si es que ho necessiten. Certament, darrera d'això, no existia una veritable motivació per fer altres intervencions relacionades amb aquest àmbit de l'autocontrol

Una de les darreres preguntes que es feia en l'entrevista, demanava als joves que ens digués –que calia fer si en ocasions, encara tenia pèrdues de control- Aquí, *els joves, generalment reconeixien que encara tenien pèrdues de control*, tal i com s'ha dit en els apartats referits en el principi de l'entrevista. Sobre les coses que caldria fer per millorar-les, estava principalment els tòpics *"pensar abans d'actuar"*, *"no deixar-se influir pels altres"*, *"pensar en el mal que es pot fer i les conseqüències per un mateix"*, *"relaxar-se"*, *"comptar fins a deu"*, etc, etc). En aquest sentit, la majoria de qüestions que es deien, eren coses que s'havien treballat anteriorment en el programa. Per això, se'ls tornava a interrogar de que si aquestes qüestions no estaven superades, potser caldria fer novament intervencions per reforçar aquests aprenentatges... i en aquest tema, és on la majoria dels joves feien una reflexió que hem considerat que era interessant de comentar. Els joves ens informaven que ells, ja bé sigui a través del programa o a partir d'altres experiències, ja coneixen molts dels mecanismes que els poden ajudar a manejar millor el seu autocontrol emocional. Però si bé això es coneix, *fa falta que passi temps i que les experiències ajudin a comprendre la importància d'usar això que has après*, per tal que aquestes *"estratègies"* les utilitzis de forma habitual i et funcionin. Així doncs, la variable –pas del temps- junt amb la voluntat d'utilitzar una o altra estratègia per a resoldre els problemes d'autocontrol en funció dels moments i les necessitats-, son elements necessaris per millorar l'autocontrol.

L'exercici de la voluntat de posada en marxa de les tècniques apreses en funció de la utilitat que li pugui veure el jove i de la motivació de canvi d'estil relacional que tingui... condiona qualsevol intervenció que fem i vulguem fer amb els joves... així mes o menys vàrem interpretar les respostes a aquesta qüestió.

En acabar l'entrevista, demanàvem als joves que ens parlés de com definirien ells una persona agressiva; (com es comporta, que fa?... per que pensa ell que no es controla?). Vàrem pensar que als joves els hi podria ser més senzill veure en els altres, aquelles qüestions relatives a l'agressivitat (que en ocasions els hi es difícil verbalitzar que els hi passa en ells mateixos). Així doncs, els joves consideren que una persona és agressiva quan els resultats de les seves accions és l'exercici de la violència per tal de dominar, de fer mal a l'altra o en ocasions, de no poder controlar la seva força. Generalment posen exemple de persones agressives que utilitzen la força física per a aconseguir les seves accions. Molts dels joves coincideixen al parlar de persones agressives en aquelles que causen mal irreparable sobre les persones (cometen delictes greus de forma intencionada). La definició de les seves conductes estan basades en la presentació de la força d'una manera voluntària... atribueixen que es comporten malament, que fan mal als altres i generalment es refereixen a comportaments voluntaris i no pas a respostes involuntàries o de pèrdues de control. Sorpren que els joves, en definir a una persona agressiva, està pensant en un subjecte que dirigeix la seva agressivitat de forma voluntària cap als altres i no pas a una persona que per circumstàncies externes o per elements de pèrdua de control involuntari, genera respostes violentes (definició que generalment feien de la seva agressivitat particular). Els joves, pensen que les persones agressives no es controlen perquè normalment ja els hi va bé fer servir la força per aconseguir els seus propòsits i que aquestes persones que ells han definit com "agressives", segurament no farien cap programa d'autocontrol perquè estant contents de ser d'aquesta manera.

Bé doncs, com a resum a la qüestió anterior que estàvem tractant, podem dir que els joves fan una definició de persona agressiva, molt més dimensionada que la que podrien fer d'ells mateixos. Entenen a la persona agressiva com una persona que fa danys d'una manera interessada i que no repara en el dany que fa als altres. No entenen a la persona agressiva com aquella que té pèrdues de control.... sinó que entén la persona agressiva com aquella que voluntàriament posa la seva força física (i d'altres coses), al servei de castigar, de dominar o d'aconseguir allò que desitja.

6.4.1.2 Opinió – satisfacció sobre l'impacte del programa

En el seguiment dels joves que van realitzar el programa de control de la conducta violenta a centres i a medi obert, ens interessava conèixer, a banda de les dades que es van extreure a través de l'entrevista semi estructurada comentada anteriorment, algunes qüestions d'anàlisi, tant pel que fa a la seva percepció sobre l'impacte que ha pogut tenir per ells l'haver realitzat aquesta intervenció en matèria de control de la conducta violenta, així com l'opinió que en tenen aquests joves, al cap del temps sobre el programa.

Bé, dels 15 joves que van complimentar el qüestionari (11 de CE i 4 de MO), a la pregunta –en quina mesura et consideraves agressiu (en una escala de 0 a 100) abans de fer el programa – i en quina mesura et consideres agressiu després de fer el programa-, les mitjanes resultants ens presenten diferències estadísticament significatives ($p= 0.001$) en el sentit que *els joves s'autovaloren més agressius abans de realitzar la intervenció que un cop han fet aquesta* (\bar{x} 76,33 abans i 45,67 després).

En aquest mateix sentit, se'ls hi preguntava als joves que -si després d'haver fet la intervenció es consideraven menys agressius, -quines pensaven que eren algunes de les causes que ho havien propiciat-.

Taula 27. Motius pels quals son menys agressius

CAUSES	% SI	% NO
He madurat	73,3	26,7
Penso mes les conseqüències	80	20
Les conseqüències m'han ensenyat	86,7	13,3
He après a controlar-me	93,3	6,7
Penso en el mal fet	80	20
He après a veure riscos	100	0

Com veiem, els joves atribueixen les causes de la seva autovaloració de reducció de l'agressivitat a qüestions que tenen a veure plenament amb aprenentatges treballats al llarg del programa. Sorpren el rotund 100% de coincidència en la causa que té a veure amb l'aprenentatge en la *detecció de riscos* que els pots portar a dur conductes agressives. També és de destacar la coincidència que tenen els joves (93,3 %), a l'hora d'atribuir com a una de les causes de la millora de la seva agressivitat el fet d'haver après a *controlar-se a partir del seu pas pel programa* de control de la conducta violenta. La darrera dada a comentar d'aquest apartat, té a veure amb el fet de la *maduració* o "*fer-se gran*". També un important percentatge de joves (73%), consideren que el pas dels anys ajuda a millora l'agressivitat. Al finalitzar aquesta seqüència d'ítems, es deixava espai perquè els joves consignessin altres causes que pogueren haver contribuït, segons ells a la reducció de l'agressivitat. Algunes d'aquestes causes han estat: "*l'haver trobat parella*", "*començar a treballar*", "*millorar la seva relació amb la família*", "*deixar de consumir drogues*", etc.

Un altre bloc de preguntes que es valoraven en aquest qüestionari, eren les que feien incidència a la *utilitat que els joves veien del programa*. A continuació es presenta una taula amb els diferents percentatges de resposta en cada una d'aquestes qüestions:

Taula 28. Utilitat del programa percebuda al cap del temps

El programa ha estat útil	SI	SEGONS	NO
Per moure't millor per la vida	80%		20%
Per tenir informació de com controlar millor	73,3%	20%	6,7%
Per conèixer els riscos de fer c. Violentes	86,7%	6,7%	6,7%
Per saber quan has de demanar ajut	80%	6,7%	13,3%

Com podem veure, els joves responen generalment de forma afirmativa a les qüestions plantejades sobre la utilitat del programa; destacant-se entre totes les preguntes, aquell percentatge que fa referència a l'afirmació que *el programa els ha estat útil per conèixer els riscos* que els poden dur a fer conductes violentes (86,7% de respostes afirmatives).

A través d'un darrer bloc de preguntes, es volia conèixer, passat un temps de la realització del programa, la significació dels records que als joves participants els ha quedat. Generalment els joves es pronuncien de forma afirmativa a les qüestions plantejades. Destacar la posició dels joves davant la pregunta de -si els hi va semblar correcta la forma en la que es va plantejar el programa-. el 100% dels joves han raspós que sí. També, destacar la dispersió de respostes observada en la pregunta de -si la participació en el programa els hi havia estat difícil a l'hora d'aportar experiències personals sobre les pèrdues de control-. En aquest cas, un 53,3% respon de forma afirmativa, la qual cosa vol dir que no els va estar difícil, un 40% respon que a vegades si, i la resta, un 6,7% respon que no. Per acabar amb aquest bloc de preguntes tancades, es demanava als joves si -l'haver participat en el programa va canviar la seva forma de veure les possibilitats que tenien de respondre davant les situacions problemàtiques-. Un 73,3% dels joves respon afirmativament (que el programa els va canviar la forma de veure les coses), mentre que l'altre 26,7% respon que no.

En el mateix qüestionari, se'ls demanava als joves que ens diguessin si finalitzat el programa de control de la conducta violenta, havien tingut situacions en les que hagueren perdut el control. Dir que tots *els joves* que van contestar el qüestionari, van dir que *posterior al programa havien tingut pèrdues de control*. Se'ls demanava que ens expliquessin el que va passar i el per què pensaven ells que no van poder controlar. Doncs bé, la majoria de situacions de pèrdua de control tenien que veure amb *relacions conflictives entre iguals* (bé en situacions de festa, on estava present l'alcohol o la provocació d'altres joves, o bé en circumstàncies de la vida pròpia del règim d'internament). Els arguments esgrimits per justificar el per què no van poder "controlar", bàsicament feien referència a factors de risc no tinguts en compte pel subjecte: *haver consumit, haver-se sentit pressionat pel grup de companys, haver percebut de forma molt intensa la provocació, autodefensa, havia discutit anteriorment, es trobava malament*, etc. Certament, la majoria d'aquests arguments situaven la responsabilitat del no haver pogut controlar-se a causes percebudes com a externes a ell, tot i que algun jove va pronunciar-se referit la causa de la pèrdua de control a *–no haver sabut marxar a temps, no haver controlat les seves emocions abans que es desaparessin, no va saber dir bé les coses*, etc.

També, i de forma oberta, se'ls demanava als joves que ens diguessin què és el que més recorden que els hi va agradar del programa de control de la conducta violenta i al que menys. Generalment, les respostes, a l'igual que va passar en el qüestionari administrat al finalitzar la intervenció, responien que el que més els hi havia agradat era el *clima de treball* que existia en el grup, la *comprensió dels companys i dels professionals*. També, els joves manifesten que els hi va agradar aprendre coses que en la seva vida quotidiana els hi podia ser útil i a l'hora ho entenien. Les respostes del que menys els hi va agradar, algun dels joves manifestaven qüestions organitzatives del programa (horaris, l'aula en la que es feia, etc.), *l'haver d'explicar situacions pròpies sobre pèrdues de control, el poc temps per treballar les tècniques en el programa*.

Per acabar el qüestionari, se'ls hi demanava als joves si recomanarien a alguna persona que ells coneguessin que fora agressiva, que participés en un programa de control de la conducta violenta com el que ells havien fet. El 100 % dels joves diuen que si que li recomanarien, perquè pensen que els hi seria útil per millorar la seva forma de fer i es coneixerien una mica més a ells mateixos.

Com ha vingut sent habitual en aquesta recerca, de les dades obtingudes en aquesta prova, vàrem voler comprovar si existien diferències estadísticament significatives en les respostes, segons si els joves havien fet el programa al CE o a MO, i també, segons els joves que complien mesura per delictes sexuals o no sexuals. Dir que en cap de les preguntes, hem observat diferències estadísticament significatives entre els grups de programa (CE i MO) i els grups de joves agressors (sexuals i no sexuals).

El qüestionari nivell d'informació post intervenció

Tal com s'ha definit en l'apartat disseny de la recerca, ens interessava conèixer si els joves que havien realitzat el programa de control de la conducta violenta (tant en centres com en MO), recordaven passat el temps d'haver fet el programa, els continguts tècnics treballat al llarg de la intervenció; o bé, aquests continguts que havien servit per donar significació als diferents conceptes i tècniques, s'havien oblidat i havien deixat d'estar presents per a la seva utilitat i comprensió.

Per a tal propòsit, comptàvem amb la realització d'una prova d'informació, amb característiques i continguts similars a la que es va realitzar abans d'iniciar la intervenció i al finalitzar la mateixa. Els joves avaluats en aquesta fase de la recerca (n=15), han complimentat aquesta prova, de la qual valorem els següents resultats:

En un principi, ens interessava conèixer la potència dels resultats de la prova d'informació (coneixements) realitzada al cap del temps d'haver finalitzat el programa, comparant els resultats de la mateixa amb les altres dues proves similars que s'havien fet abans de començar la intervenció i al finalitzar aquesta.

Taula 29. Significació de la prova d'informació (inicial-final i post)

Avaluacions	P \bar{x}	Pre	Final	Post
Pre-intervenció	3.47		Significativa 0.001	Significativa 0.008
Final intervenció	7.9	Significativa 0.001		No significat 0.247
Post intervenció	7.52	Significativa 0.008	No significat 0.247	

Doncs bé, tal i com veiem en la taula (i tal i com es tenia previst), s'observen diferències estadísticament significatives entre la mitjana de les notes d'informació pre intervenció i les mitjanes de notes del final del programa i post intervenció ($P= 0.001$ i 0.008 respectivament). També, i com a dada interessant de comentar, dir que no s'observen diferències estadísticament significatives entre les mitjanes de notes que han obtingut els joves en la prova realitzada al finalitzar el programa i la nota que han obtingut al cap d'un temps d'haver-lo fet. Aquest resultat ens apunta a que els aprenentatges adquirits pels joves durant el programa han estat suficientment significatius per mantenir-se en el record dels joves.

En dades més concretes i referides específicament a l'avaluació d'aquesta prova post intervenció, dir que els joves presenten una mitjana general de coneixement sobre els continguts treballats de 7,52 punts (d'un continu de 0 a 10); amb un rang de puntuació que va de mínim 6 punts i màxim de 9,3. No s'han observat diferències estadísticament significatives en les notes mitjanes avaluades en els diferents grups estudiats (joves en programa de CE o MO, joves nacional i estrangers).

Desplegant i interpretant les diferents informacions que ens ha donat les dades, dir que els resultats relatius als diferents programes de control de la conducta violenta (centres i MO) i les diferents edicions realitzades en cada un dels entorns d'execució de mesures, se'n desprèn les següents puntuacions mitjanes que s'observen en les taules següents:

Taula 30. Resultats post-informació per edicions

Edició	N	\bar{x}
1 ^a Ed. CE	5	7,33
2 ^a Ed. CE	2	8,3
3 ^a Ed. CE	4	7,66
1 ^a Ed. MO	1	8
2 ^a Ed. MO	3	7

Taula 31. Resultats post-informació per mesura

	N	\bar{x}
Resultats CE	11	7,63
Resultats MO	4	7,25

Comparant les puntuacions mitjanes obtingudes pels joves que han realitzat el programa d'intervenció en el centre educatiu i els que el van fer en medi obert (taula 31), no s'observen diferències estadísticament significatives. Aprofundint i comparant entre elles, les cinc edicions que s'han fet del programa (3 en CE i 2 en MO –*taula 30*), tampoc s'han trobat diferències significatives, tot i que la puntuació mitjana resultant de la 2ª edició del programa de centres ha estat la més elevada (8,3 punts) .

També, ha estat interès d'aquest equip de recerca, veure si es constataven diferències estadísticament significatives entre les puntuacions mitjanes resultants de joves nacionals i de joves estrangers. Aquest interès en conèixer mes a fons les diferències d'aquest grup venien justificades davant la hipòtesi que el grup de joves estrangers podien presentar resultats més pobres en les proves de nivell (continguts, informació), per les dificultats que en ocasions pot suposar el fet de la comprensió del idioma i la cultura. Les dades han estat les següents:

Taula 32. Resultats post-intervenció segons nacionalitat

Joves	N	\bar{x}	Sig
Nacionals	11	7,41	No
Estrangers	4	7,82	Significativa

Com veiem, les dades resultants ens diuen tot el contrari. Els joves d'altres nacionalitats obtenen una mitjana de puntuacions en la prova d'informació passat el temps de la finalització del programa, superiors a la puntuació mitjana dels joves nacionals; tot i que aquesta diferència no ha resultat estadísticament significativa.

6.4.2 Informació dels familiars dels joves al temps que el jove va finalitzar el programa

La informació que ens pogueren donar els familiars dels joves, al cap del temps que aquests joves finalitzessin el programa, pensàvem seria una bona mesura qualitativa per avaluar la incidència de la intervenció. En aquests sentit, volíem orientar les informacions per tal que aquests referents familiars ens parlessin de l'existència o no de canvis comportamentals en els seus fills i quina havia estat l'evolució d'aquests després d'haver realitzat el programa. A banda, aquestes entrevistes, podrien esdevenir un eina útil per contrastar informacions que ens donaven els joves, quan a fiabilitat.

Bé, doncs, la idea d'entrevistar als familiars dels joves, al temps que aquests joves havien finalitzat el programa, va resultar complexa per diferents raons:

- Per entrevistar als familiars, primer demanaven autorització als joves. Dir que alguns joves, sense dir-ho d'una manera expressa, no van facilitar aquest intercanvi d'informació amb els seus familiars
- El concepte de *família* ha estat diferent en funció de quin hagi estat el referent del jove, posterior a la realització del programa. Així doncs, algun dels joves que havien finalitzat el programa, estaven ja convivint amb parella. Aquesta circumstància, en la majoria d'ells, permetia un baix coneixement del jove per part d'aquesta parella, del que havien estat els seus antecedents violents anteriors a fer el programa. Altres dels familiars dels joves, eren els avis, amb la qual cosa, les informacions que donaven, moltes vegades estaven força buides de contingut. En ocasions, es podia parlar amb un dels pares (ja que aquests estaven separats... o sigui, que les informacions que es presenten, poden quedar en moltes ocasions esbiaixades per aquest motius.

- La mostra de familiars que s'ha pogut entrevistar és petita. Tant sols hem pogut comptar amb informacions de familiars 8 joves de centres educatius i de 5 familiars de joves de MO.
- Les entrevistes s'han fet en ocasions de forma telefònica i d'altres de forma presencial. En els casos d'entrevistes telefòniques, es presentava poca informació rellevant.

Amb aquestes consideracions ja realitzades, passem a continuació a agrupar en extracte, les informacions més rellevants extretes de les entrevistes.

1. La majoria de familiars entrevistats (90%) coneixien amb detall la participació del jove en el programa grupal de control de la conducta violenta (malgrat que en ocasions havia passat força temps des de la finalització). Fonamentalment, ens parlen de que els joves havien parlat molt del programa en el moment que l'estaven desenvolupant i que els discursos tendien cap a fer esment al reconeixement de situacions en les que les pèrdues de control els havia provocat algun problema.
2. Sobre el programa concret, segons les verbalitzacions que realitzaven els joves, els pares recorden que havien parlat de que s'ho havien passat bé i que existia un bon grup. També que aprenien coses útils i que activitats com aquestes eren positives per ells.
3. Quan se li preguntava als familiars (referents) si havien observat canvis conductuals, posteriors a la realització del programa, un 74% dels familiars entrevistats afirmaven amb rotunditat haver observat canvis pel que respecta a la disminució de problemes de conducta en diferents àmbits. Les verbalitzacions més freqüents eren: *"no es fica en tants problemes"*, *"està més tranquil"*, *"no ha tornat a delinquir"*, *"es pensa més les coses abans de fer-les"*, *"té més respecte a les persones"*, *"és més conscient del que fa"*, etc.

4. La majoria de informacions que ens aportaven els familiars, relacionaven els canvis conductuals al fet d'haver tornat a delinquir o no. Explicaven que realment no sabien si havia estat el seu pas pel programa, o bé l'efecte general de la Justícia, però reconeixien que els seus fills havien canviat en la forma de comportar-se.
5. A les preguntes de si havien pogut veure com els joves maneguen actualment les seves pèrdues de control, en relació a com ho feien anteriorment, els familiars dels joves ens diuen que actualment, sembla que aquests estan més reflexius, que es pensen les coses abans de fer-les. Generalment posaven exemples de la relació que aquests familiars mantenien amb els joves a l'hora d'explicar aquestes millores. Ens deien, que actualment, es relacionaven millor amb ells, que estaven sent més selectius amb els amics que s'envoltaven, que controlaven millor el tema de sortir als vespres i consumir, etc.

Com a conclusió general d'aquest apartat, podem dir que els familiars dels joves que hem entrevistat, han coincidit en dir que si bé no poden afirmar que el programa grupal els hagi pogut fer canviar l'actitud i conducta dels seus fills, si que poden afirmar, que actualment els joves als que ens referim han experimentat una important millora després del seu pas per la justícia. Aquestes millores, ells les atribueixen principalment al fet de: son més madurs, han trobat feina, han canviat el grup d'amics, no consumeixen drogues, respecten més les persones, i l'haver trobat parella estable. Cal tenir doncs, en compte aquestes circumstàncies modificatives en les millores actitudinals i conductuals, per, a banda de seguir fent intervencions de control de la conducta violenta, treballar amb la direcció que aquests familiars ens aporten.

6.4.3 Informació dels professionals

Després d'analitzar la informació facilitada pels joves i els seus familiars, consideràvem important poder contar amb l'opinió (valoracions, comentaris, etc.) de professionals que havien estat intervenint (de manera més propera o de manera més indirecta) amb els joves que van participar en la recerca al llarg

de l'aplicació dels programes objectes d'estudi. Ens interessava que ens diguessin, després de la finalització de la intervenció, què havia passat amb aquests joves, quins canvis (o no) havien observat, quines qüestions ells podien informar-nos per contrastar les valoracions (avaluacions) donades pels propis joves o els familiars, etc.

Per obtenir aquesta informació es van utilitzar tres instruments :

- En Centres Educatius: entrevistes a diferents professionals els quals mantenien relació directa amb els joves (educadors, psicòlegs, tutors, treballadors socials ...)
- En Medi Obert: realització de qüestionaris i entrevistes als DAM – EMO encarregats de fer el seguiment de la mesura judicial en la qual es va realitzar el programa grupal.
- Mitjançant entrevista telefònica a altres professionals (tant de JJ com no) o bé per la rellevància del rol que desenvolupaven, o bé per la impossibilitat de trobar a tots els professionals que havien intervingut durant tota l'aplicació del programa (agents de seguretat, mestres ...).

Com a agrupacions de temes sobre els que hem fonamentat el contacte amb aquests professionals, destaquem quatre:

- el grau de coneixement de la participació dels joves en el programa,
- els que feien referència al coneixement de la percepció dels joves sobre el programa durant l'aplicació,
- la percepció que tenien després de l'aplicació,
- i les referides a possibles canvis conductuals observats al temps de la aplicació del programa.

Les valoracions més rellevants que hem pogut sintetitzar han estat:

- Tots els professionals que han col·laborat (que han estat entrevistats), *coneixien* perfectament la inclusió dels joves en el programa, bé perquè els havien proposats ells (tutors i DAM bàsicament), bé perquè els joves li comentàvem en els espais que intervenien (escola, taller, espais d'oci comuns, etc), o bé perquè l'evolució dels joves en el programa era objecte de discussió en els espais multidisciplinaris (tan en centres com en medi obert).
- Generalment els professionals coneixien la percepció que els joves verbalitzaven sobre el programa (comentaris, opinions que transmetien en espais de tutoria, escola, entrevistes, etc), tant *durant* la aplicació d'aquest com *després* d'haver-lo finalitzat. En tots els casos, aquests professionals ens assenyalen que els comentaris que feien els joves eren positius, però dels discursos dels joves (les verbalitzacions) la diferència entre ells la relacionaven en quant a la utilitat i/o formalitat . Així, a preguntes relacionades amb el què pensaven sobre el programa durant la seva aplicació, la majoria dels joves responien amb comentaris finalistes, molt instrumentals i formals del tipus: *“me lo paso bien”, “conseguiré los permisos si me lo curro”, me obligan y quedo bien con los profesionales”, “haces cosas distintas”, “puedes decir lo que piensas sin que te juzguen”, etc*); al finalitzar la intervenció. les opinions eren més relacionades amb la utilitat del que havien après i d'un caire més personals (menys instrumentals, formals i generals): *“me interesa porque a mi tambien me pasa lo que explican”, “me controlo mejor”, “pienso más las cosas antes de actuar”, “cuando hay algo que me emparanoia me descontrolo y ahora puedo pararlo mejor”, “no me cambiarán mis ideas pero no está mal lo que he aprendido”, “soy capaz de relajarme” etc*.
- Com a darrer bloc de preguntes, presentàvem si havien observat canvis en els joves i definien aquest canvis a valorar (veure el guió de la entrevista) mitjançant la comparació (en tant per cents) abans i després del programa.

- Així, dels deu ítems valorats (*veure annex 10 pàg. 235*), apareixen importants diferències en les respostes quant a:
 - *Problemes conductuals*. Sembla que els professionals observen una significativa disminució de problemes conductuals entre abans de fer el programa i després.
 - *El jove és capaç d'autoavaluar-se*. Els professionals assenyalen una important millora en aquest àrea. Ens diuen, que els joves després del programa son capaços d'autoavaluar-se i observar i analitzar les seves pròpies conductes, sobre tot aquelles que tenen a veure amb les pèrdues de control.
 - *Sap reconèixer la responsabilitat dels seus actes*. Els joves són molt més conscients de les conseqüències dels seus actes, així com la seva responsabilitat, minvant les explicacions atribuïdes a d'altres persones com a responsables de les seves accions.
 - *Sap posar-se en el lloc de l'altre*. Aquest era un dels ítems que més ens interessava quant al treball de la empatia que havien introduït en el programa i la importància que el mateix tenia per reduir conductes violentes en el futur. Els joves manifesten majoritàriament canvis en aquest àrea, si més no a nivell de discurs. Els joves que van passar pel programa manifesten una major capacitat de posar-se en el lloc de l'altre i d'entendre els sentiments de les víctimes o persones sobre les que va dirigida la violència.

- *Mostra interès per la intervenció.* De cara a futures intervencions ens interessava conèixer si els joves opinaven favorablement sobre el programa als monitor (a través dels qüestionaris de satisfacció o dels discursos fets a l'aula), o també ho feien amb la resta de professionals que intervenien. En aquest cas, s'ha observat diferències en las verbalitzacions als professionals en quant a que la demostració de interès pel programa va ser major després de la intervenció i amb coincidència de tots els professionals col·laboradors, explicant-se que després de la intervenció havien trobat elements d'utilitat que els havia permès millorar el control de la conducta violenta.
- De la resta de ítems, si bé no apareixien diferències altament significatives, els percentatges es mantien i en cap dels mateixos es produïa un descens després de la aplicació del programa.

Com a conclusió d'aquesta àrea de valoració dels professionals sobre els joves que van fer el programa, podem afirmar, que aquests professionals es manifesten satisfets de que els joves hagin passat per una intervenció d'aquestes característiques. En tots els casos, manifesten millores en determinades àrees dels joves, fet aquest que s'intueix com a millores pel control de la conducta violenta. En trets generals, tots els professionals ens han animat a continuar a fer intervencions d'aquestes característiques, valorant que tot i que en alguns casos les millores observades en els joves son molt discretes; i tot i valorant que el programa ha estat una intervenció més en els casos en els que s'ha observat millora (ja que consideren que d'altres intervencions han pogut estar afavoridores de produir canvis en els joves), valoren que les intervencions fonamentades en aprenentatges sobre control emocional i conductual és una bona estratègia per aconseguir canvis positius en els joves.

6.4.4 Dades relatives al jove després d'haver fet el programa

En aquest apartat, presentarem dos blocs de resultats; un que fa referència a la presència o no de noves activitats delictives després que els joves haguessin fet la intervenció, i un altra apartat, en el que s'avaluarà tant sols als joves que van fer el programa al CE l'Alzina, en relació a la conducta objectiva manifestada a l'interior del centre.

6.4.4.1 Noves activitats delictives després del programa

Aprofundint amb resultats que tenen a veure amb l'impacte relatiu que ha suposat la nostra intervenció en els joves, hem volgut conèixer si posterior a que aquests joves hagin finalitzat el programa de control de la conducta violenta (tant pel que fa a CE, com a MO), s'han conegut noves activitats delictives i en el cas que hagin existit... de quin tipus han estat. Aquesta variable d'estudi hem pensat que seria interessant d'avaluar, donat que diferents estudis sobre reincidència assenyalen que la variable –comissió de delicte violent- apropa una probabilitat de reincidència futura, i que aquesta es produeix en un menor interval de temps. En el darrer estudi sobre –La reincidència en el delicte en la justícia de menors- de Capdevila, M et al, s'apunta que els joves que en la causa base el delicte és violent, triguen menys temps en reincidir que els que en la causa base el delicte és no violent.

Bé doncs, per a avaluar la presència de noves activitats delictives en els joves que van realitzar el programa de control de conducta violenta i que formen part de la nostra recerca, s'ha consultat les tres bases de dades a les que hem pogut tenir accés:

- Base de dades de JJ per aquells joves que van finalitzar el programa essent menors de 18 anys
- Base de dades SIPC (sistema informàtic penitenciari català), per a joves que han complert en data 31/01/2006 els 18 anys
- Base de dades del Servei de Mesures Penals alternatives, per a joves que han complert en data 31/01/2006 els 18 anys

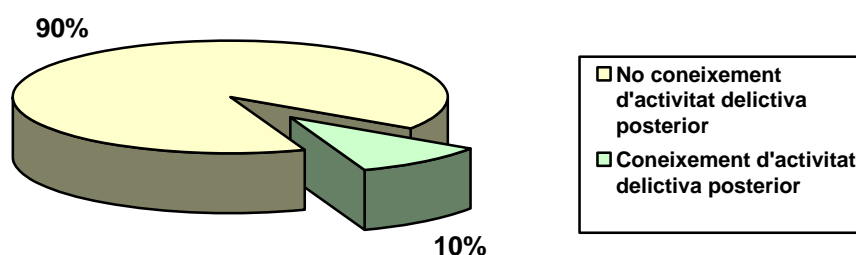
També, a banda d'aquestes consultes en les bases de dades oficials, s'ha pogut comptar amb els reculls d'informacions que s'han obtingut a través d'entrevistes amb els propis joves de la població, a algun dels familiars dels joves i a professionals que han intervingut o intervenen amb ell.

El que ens interessava saber era si els joves que van fer el programa, se'ls hi coneixien noves activitats delictives posteriors a la realització del mateix, ja bé fos en la jurisdicció d'adults, com en la jurisdicció de joves. També, ens interessava pormenoritzar els casos, i donar dades més concretes de la situació dels joves, edició per edició. Aquesta idea de tractar cas per cas els joves i les edicions, responia al fet que en el cas dels joves intervinguts en els centres educatius, calia fer esment a si aquest jove havia tingut possibilitat de tenir contactes amb l'exterior del centre en algun dels següents supòsits:

- Llibertat definitiva
- Llibertat vigilada
- Sortides a l'exterior (permisos, sortides de règim, etc)
- Evasions del centre

Pensàvem que parlar de noves activitats delictives en joves que complien encara un contacte d'internament tancat en el CE, no era suficientment explicatiu, sinó es comentaven els termes en els que els joves podien haver desenvolupat activitats delictives en un entorn normalitzat (exterior del centre).

Bé doncs, si fem una visió panoràmica general de la presència o no de noves activitats delictives en els nostres joves, podem expressar les dades que reflecteix el gràfic

Gràfic 19. Noves activitats delictives

De la població general estudiada, tant sols un 10 % dels joves se'ls ha conegut noves activitats delictives (que correspon a tres casos). Tanmateix, aquesta dada s'ha de prendre amb una cautela relativa, alertant de les següents consideracions que poden presentar aquesta asseveració:

- Les dades corresponen als registres oficials del n=29 joves segons consta a les tres bases de dades consultades. En aquestes bases de dades no es computen les detencions policials que no hagin estat intervingudes, en el cas de menors, amb un expedient obert de fiscalia; i en el cas d'adults, amb un ingrés a presó.
- Les dades corresponen tant sols a registres propis de la comunitat catalana (tant els de justícia juvenil com el de presons). La mobilitat territorial de la població estrangera, pot quedar esbiaixada per aquesta circumstància.
- Tant sols s'ha pogut entrevistar a un 50 % de la població, amb la qual cosa, no s'ha pogut extreure informació verbal dels propis joves en l'altra 50 % dels casos.
- Molts dels joves de la població, encara es troben vinculats als centres educatius o penitenciaris, reduint-se de forma indirecta les possibilitats de comissió de nous delictes donada la ferma relació de control que encara manté l'administració de Justícia amb aquests joves

També dir, que no hem considerat com a nova activitat delictiva el no reingrés o l'evasió del centre educatiu en el cas que aquesta s'hagi produït durant el gaudiment d'un permís o sortida programada. Si bé aquesta circumstància la considerem una variable de mal pronòstic i clarament antinormativa, no es considera nou delicte si així no ho informa el Jutge de menors (de forma cautelar o ferma).

A continuació, presentem dades dels joves, edició per edició, relatant les circumstàncies que es poden entendre rellevants per la concreció d'aquest resultat.

Primera edició del centre educatiu

La primera edició del programa, ha comptat amb un temps d'avaluació de 30 mesos de probabilitat estudiada de noves activitats delictives en els 6 joves participants.

Jove 1 – Compleix mesura educativa d'internament tancat per un delictes d'homicidi. En la data de tancament de l'avaluació seguia complint mesura d'internament tancat en el CE l'Alzina, gaudint de permisos ordinaris de sortida regulars des de l'abril de 2004 autoritzats pel JM. Aquests permisos van ser sol·licitats en base a la bona evolució objectivada en el jove al interior del CE. Totes les sortides a l'exterior mitjançant permisos ordinaris (amb professionals, familiars o sol el jove) estaven emmarcats en el que seria el seu PEI i tenien sentit des de la idea de generalització d'aprenentatges a l'exterior i observació de la resposta del que ha de ser la seva vida en llibertat. Des que el jove va finalitzar el programa, no es tenen registres de noves activitats delictives ni a l'interior de CE ni durant el gaudiment de les sortides.

Jove 2 – Compleix actualment una pena de presó en règim de vida ordinari (2n grau). Aquesta pena de presó li va ser imposada un cop el jove va complir els 23 anys, com a compliment continuat de la mesura educativa d'internament tancat de 8 anys per un delictes d'assassinat i un delictes de lesions. Va ingressar a presó a l'abril de 2005. No ha gaudit ni a la presó ni al CE l'Alzina de sortides autoritzades a l'exterior. Posterior a la realització del programa de control de la conducta violenta va existir una nova presumpta responsabilitat delictiva a l'agost de 2004, de resultes d'una acció protagonitzada al CE l'Alzina en la que se'l acusa d'un presumpte delictes de lesions.

Jove 3 - Compleix actualment una pena de presó en règim ordinari (2n grau). Aquesta pena de presó li va ser imposada un cop el jove va complir 23 anys, com a compliment continuat de la mesura educativa d'internament tancat de 6 anys per 4 delictes d'agressió sexual. El jove

va gaudir de permisos de sortida al CE l'Alzina des del juny de 2003, autoritzats pel Jutge de Menors. Aquests permisos van gaudir-se gairebé de forma diària, donat que el jove sortia a treballar a l'exterior. Quan el jove va d'haver d'entrar a presó, va ser classificat en règim semi - obert, per tal que aquest continués el programa iniciat a la jurisdicció de menors, entenent-se que existien els criteris objectius i subjectius per aquesta classificació en 3r grau de tractament. El jove va estar sortint de forma diària a l'exterior durant el temps que va estar en tercer grau, fins que al desembre de 2004, no va retornar d'una de les sortides autoritzades en 3r grau i va estar en lloc desconegut fins a maig de 2005, moment en el que es va produir la detenció que li va suposar novament ingressar a presó. Durant el període en el que el jove ha estat sortint de permisos tant al CE l'Alzina, com a Presó, no es coneixen dades de noves activitats delictives. Tampoc es coneixen dades de noves activitats delictives en el període en el que el jove ha estat evadit de la justícia.

Jove 4 – Compleix actualment una mesura d'internament tancat al CE l'Alzina per diferents delictes d'agressió sexual. Li va estar imposada una mesura de IT de 5 anys. Des de la data en la que el jove va realitzar el programa, tant sols ha realitzat des del setembre de 2005 algunes sortides a l'exterior autoritzades pel JM, sempre acompanyat per personal del centre i contemplades dins del PEI com a sortides programades de tractament. Després del programa, ni a l'interior del CE ni en las sortides a l'exterior s'ha objectivat cap nova responsabilitat delictiva.

Jove 5 – Aquest jove no ens consta que estigui complint cap mesura educativa ni hagi estat empresonat posteriorment a la finalització del nostre programa. La circumstància que es dona amb aquest jove és que va estar inclòs al programa perquè existia un presumpte delictes d'agressió sexual. El jove va estar absolt d'aquesta responsabilitat delictiva i va seguir fent el programa fins que va finalitzar a l'abril de 2003 el compliment de la mesura que el retenia d'una any d'internament

tancat per un delict de robatori amb violència. Consultades les bases de dades de JJ, de presons, i de MPA, no ens consta cap registre de noves activitats delictives posteriors a la finalització del programa i a la seva sortida en llibertat.

Jove 6 – Actualment el jove es troba complint la mesura de llibertat vigilada des de març de 2006, després d'haver finalitzat la mesura d'internament tancat de 5 anys per un delict d'homicidi. Durant el temps que ha durat la mesura d'internament tancat, el jove ha gaudit d'un important nombre de permisos de sortida des de juny de 2003, quasi de forma diària, que responien a la bona evolució que s'objectivava en l'interior del centre i posteriorment en els contactes amb l'exterior. Després de la realització del programa, el jove ha estat en contacte amb l'exterior del centre i no s'ha objectivat cap nova activitat delictiva.

Segona edició del centre educatiu

La segona edició del programa, ha comptat amb un temps d'avaluació de 18 mesos de probabilitat estudiada de noves activitats delictives en els 7 joves participants.

Jove 7 – Es troba actualment en llibertat definitiva. Va complir una mesura educativa d'internament tancat per diferents delictes de violència intrafamiliar i lesions. Poc abans de finalitzar el programa (abril 2004), el jove gaudia de permisos ordinaris de sortida a l'exterior i pocs dies abans de finalitzar el programa (juny 2004) va sortir en llibertat del CE l'Alzina i va iniciar la mesura de llibertat vigilada. Durant tot aquests 18 mesos dels que parlem, no es coneix cap nova activitat delictiva en la jurisdicció d'adults (ja que el jove al finalitzar el nostre programa tenia més de 18 anys).

Jove 8 – Actualment no es coneix la situació a Catalunya d'aquest jove, d'ençà que en agost de 2004, es va evadir d'una sortida programada, no retornant al centre. Tanmateix, de la recerca feta en la base de dades

del SIPC, no s'ha pogut trobar cap ingrés a presó, ni s'ha produït cap detenció policial que li hagi suposat la recerca i captura i el nou ingrés a un centre de menors per seguir complint la mesura educativa que encara li restava per complir pel delicte d'homicidi (el jove té actualment + de 18 anys).

Jove 9 – Es trobà actualment en llibertat definitiva. Aquest jove complia dos anys d'internament per un delicte d'homicidi i va estar desinternat del CE l'Alzina, dos mesos abans de finalitzar el programa, per canvi de mesura de IT a Llibertat Vigilada. Dels 18 mesos avaluats, no es coneix cap tipus d'activitat delictiva posterior en la jurisdicció d'adults.

Jove 10 – Es troba actualment en llibertat definitiva. Abans de finalitzar el programa, el jove ja gaudia de permisos de sortida i al poc de finalitzar-lo, va sortir del centre per complir la mesura de llibertat vigilada. Durant els 18 mesos de seguiment posterior a la finalització del programa, que correspon a un període en el que el jove ha estat a l'exterior, no es coneixen noves activitats delictives. El jove va complir una mesura de 2 anys d'IT per delictes d'agressió sexual.

Jove 11 – Actualment esta complint la mesura de llibertat vigilada, associada a la causa principal des de desembre de 2005. El jove va iniciar els contactes a l'exterior mitjançant permisos de sortida en setembre de 2004 i des de llavors, va tenir un contacte permanent amb l'exterior del centre, fins el moment en el que va finalitzar les mesures d'internament per passar a llibertat vigilada. Del resultat d'aquests contactes amb l'exterior, no es coneixen noves activitats delictives (ni de la jurisdicció d'adults ni de la de menors).

Jove 12 – Es troba actualment en llibertat definitiva. Aquest jove, no va finalitzar la intervenció en el programa de control de la conducta violenta, perquè va marxar en llibertat definitiva del CE l'Alzina, per anar a complir la mesura de llibertat vigilada (gener 2004). D'ençà que el jove es va desinternar no s'ha conegut cap nova activitat delictiva ni contacte amb el mon de la justícia.

Jove 13 – Aquest jove es troba a punt de finalitzar la mesura educativa de llibertat vigilada que venia associada al delictes principal d'agressió sexual pel qual va complir dos anys d'internament. Poc després de finalitzar el programa (octubre de 2004), el jove va iniciar el gaudiment de permisos de sortida i progressivament, aquesta permisos es van incrementar en freqüència i en durada. L'abril de 2005, el jove va finalitzar l'internament en el CE l'Alzina i es va iniciar la intervenció en MO sense que s'hagi conegut, posterior a la finalització el programa, cap nova activitat delictiva.

Tercera edició del centre educatiu

La tercera edició del programa, ha comptat amb un temps d'avaluació de 7 mesos de probabilitat estudiada de noves activitats delictives en els 7 joves participants.

Jove 14 – Actualment, el jove es troba complint la mesura de llibertat vigilada que seguia a la mesura de dos anys de IT per delictes d'agressió sexual. El jove va iniciar, abans de finalitzar el programa de control de la conducta violenta, permisos de sortida i en setembre de 2005, va canviar-se el règim d'internament tancat a semi-obert. No s'ha conegut cap nova activitat delictiva en els 7 mesos posteriors a la finalització del programa dins de l'àmbit de la JJ (el jove es menor de 18 anys).

Jove 15 – El jove segueix complint mesura educativa d'internament. Actualment gaudeix de permisos ordinaris de sortida de forma habitual, sense que s'hagi pogut constatar irregularitats pel que fa a noves activitats delictives ni en l'interior ni en l'exterior del centre educatiu. El jove és major de 18 anys.

Jove 16 – Aquest jove, segueix complint mesura educativa d'internament en règim tancat, pels delictes d'agressió sexual que havia comès i pels quals havia estat condemnat a 5 anys d'internament. Posterior a la realització del programa de control de la conducta violenta, el jove ha gaudit d'alguna sortida de permís, però sempre acompanyat per personal del centre. No s'ha constatat noves activitats delictives ni en l'interior ni en l'exterior del centre, d'ençà la finalització del programa.

Jove 17 – Actualment el jove 17 es troba evadit de la justícia, després de que no reingressés d'un permís de sortida en gener de 2006. Anteriorment havia gaudit d'altres sortides sense que es destaquessin incidències. Per tant, doncs, a la vista del moment actual, suposem que el jove no ha realitzat noves activitats delictives, tant en quant aquest haguera estat detingut per la recerca i captura del delicte actual que estava complint per agressió sexual i haguera retornat al centre.

Jove 18 – Aquest jove es troba actualment internat al centre educatiu l'Alzina. La incidència en aquest jove ha estat que, posterior a la realització del programa, va gaudir d'un permís de sortida del qual es va evadir. Durant el període d'evasió (de juny a setembre de 2005), el jove va cometre noves activitats delictives, per robatoris, encara essent considerades en la jurisdicció de menors. Per tant, aquest jove el considerariem reincident per delictes diferents als que complia anteriorment (homicidi i lesions).

Jove 19 – Aquest jove es troba actualment en un centre de menors de la comunitat de Madrid, traslladat per motius de vinculació familiar. Segueix complint la mesura educativa imposada de 4 anys d'internament per delictes d'agressió sexual. Posterior a la realització del programa, el jove no ha gaudit de sortides a l'exterior. No es coneixen noves activitats delictives a l'interior del centre.

Primera edició de Medi obert

La primera edició del programa de medi obert, ha comptat amb un temps d'avaluació de 26 mesos de probabilitat estudiada de noves activitats delictives en els 4 joves participants.

Jove 20 – Actualment aquest jove es troba en llibertat. Ha finalitzat les mesures de llibertat vigilada que tenia pendents de la justícia juvenil. En aquest jove es dona la circumstància que va estar ingressat al Centre Penitenciari de joves de Barcelona per un presumpte delictes de trencament de condemna (incomplir un ordre d'aïllament). Va estar ingressat en situació de preventiu durant 40 dies i li va estar donada la llibertat provisional. A banda d'aquesta nova presumpta responsabilitat delictiva, no es coneixen noves responsabilitats.

Joves 21, 22 i 23 – Tots tres joves es troben en llibertat definitiva. Després de complir les responsabilitats pendents de JJ, van finalitzar la seva vinculació amb la justícia i d'ençà que va concloure el programa d'autocontrol i assertivitat en MO no s'han conegut noves responsabilitats delictives.

Segona edició de medi obert

La segona edició del programa d'autocontrol i assertivitat en medi obert, ha comptat amb un temps d'avaluació de 17 mesos de probabilitat estudiada de noves activitats delictives en els 7 joves participants.

Jove 24 – Aquest jove es major d'edat. Es troba en llibertat definitiva, havent finalitzat tota vinculació amb els dispositius de JJ, un cop va concloure la mesura de llibertat vigilada. D'ençà de la data de finalització del programa, no s'han conegut noves activitats delictives.

Jove 25 – Actualment aquest jove segueix complint mesures de llibertat vigilada en Justícia Juvenil, per responsabilitats delictives anteriors a la realització del programa. Des de que va finalitzar el programa no s'han computat nous registres delictius ni de la justícia de menors ni de la d'adults.

Jove 26 i 27 – Els dos joves han finalitzat les mesures educatives de llibertat vigilada que els mantenia vinculats a Justícia Juvenil. Des de la data de finalització del programa, no s'han objectivat nous registres delictius.

Jove 28 – Aquest jove es troba complint actualment mesura de llibertat vigilada. Es dona la particularitat que aquest jove va entrar a complir una mesura d'internament en règim tancat posterior a la realització del programa d'autocontrol i assertivitat en MO, per una responsabilitat delictiva de menors, comesa anteriorment a la realització del programa. El període d'internament va ser del maig al juliol de 2005. Tanmateix, no es coneixen noves activitats delictives posteriors a la realització del programa.

Jove 29 – El jove està en llibertat després d'haver finalitzat la mesura educativa de llibertat vigilada. No s'ha conegut, posterior a la realització del programa, noves activitats delictives.

6.4.4.2 Conducta dels joves de CE després de finalitzar el programa

En el cas dels joves que havien fet el programa de control de la conducta violenta al CE l'Alzina, vàrem pensar que seria una bona mesura objectiva de l'impacte de la intervenció, l'avaluació i estudi de les incidències conductuals abans, durant i després del programa. La nostra hipòtesi era que els joves que passaven pel programa, reduïen l'emissió de les conductes disruptives a l'interior del centre, ja que podien assajar i/o aplicar tècniques i estratègies de control de la conducta violenta apreses al llarg de la intervenció.

Per aquest anàlisi, vàrem recollir totes les conductes disruptives sancionades de tots els joves que van participar en el programa, temporalitzant-les i acotant-les sis mesos abans d'iniciar la intervenció, durant el temps que va durar el programa grupal i sis mesos posteriors a la finalització del programa. Per avaluar les conductes, vàrem fer una classificació de les diferents sancions disciplinàries, entenent com a conductes violentes –molt greus-, aquelles en les que el jove consumava l'agressió física (baralles, agressions a companys i/o professionals), i com a –greus- vàrem entendre les conductes, que tot i ser violentes i sancionades, no es materialitza l'agressió física (insults, desobediències, amenaces, etc.)

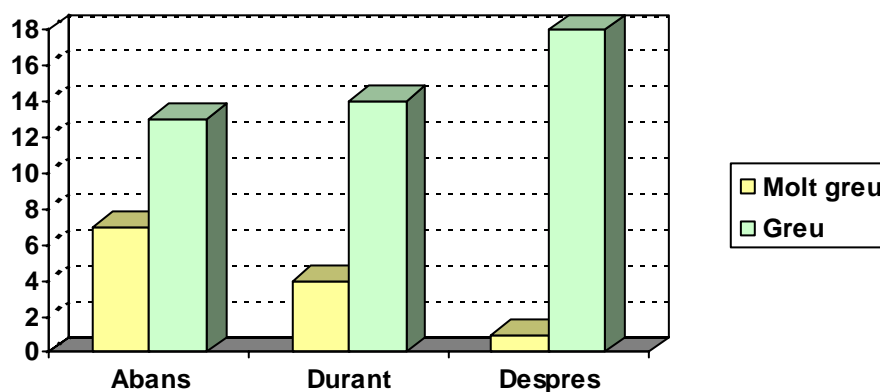
Doncs bé, dels 19 joves que van fer el programa al centre educatiu l'Alzina, en les 3 diferents edicions, 8 d'ells no se'ls va poder avaluar donat que posterior a la finalització del programa, van causar baixa al centre abans del sis mesos necessaris per aquesta avaluació (llibertat, trasllat de centre, canvi de mesura educativa, etc).

Un altra circumstància que ens feia perdre representativitat a les dades, és que dos dels joves que van fer el programa, no van presentar, ni abans del programa, ni durant ni després cap conducta violenta sancionada.

Així doncs, l'avaluació s'ha fet tant sols amb 9 dels joves, els quals compleixen tots els requisits d'avaluació assenyalats. A continuació presentem la taula d'avaluació de les conductes dels joves durant aquests períodes.

Taula 33. Conductes disruptives dels joves del programa de CE

	Abans		Durant		Després	
	MG	G	MG	G	MG	G
Jove 1	0	1	0	2	0	0
Jove 2	1	1	1	2	0	1
Jove 3	1	2	0	1	0	5
Jove 4	0	0	0	2	0	0
Jove 5	0	1	0	0	0	0
Jove 6	2	4	1	3	0	3
Jove 7	3	3	2	1	0	3
Jove 8	0	0	0	1	1	3
Jove 9	0	1	0	2	0	3
Total	7	13	4	14	1	18

Gràfic 20. Dimensió de les conductes objectivades

Com a dades globals sorgits del total de la taula, podem veure clarament en la gràfica, com les conductes considerades com a molt greus (baralles, agressions,...) disminueixen progressivament de 7 a 4 i a 1. Nogensmenys, passa el contrari amb les conductes considerades com a greus. S'observa una inversió de resultats, provocant-se un increment progressiu de 13 a 14 i a 18.

Una primera conclusió de les dades podria ser que els joves han après a controlar les seves conductes de major violència amb resultat d'agressió física, havent substituït aquestes respostes de major impacte violent per altres alternatives, també violentes, però de menor intensitat pel que fa a la seva emissió.

Tanmateix, si avaluem cas per cas els diferent joves, podem constatar clarament que en cinc dels joves s'observa una reducció general en l'emissió de conductes disruptives, tant de les greus com de les molt greus (joves 1, 2, 5, 6 i 7). En tres del 9 joves, es produeix el cas paradoxal i contrari, incrementen significativament les conductes greus, tot i que les MG en un dels casos augmenten (jove 8), en altre es mantenen (jove 9), i en altre disminueixen (jove 3). En el cas del jove 4, si bé es constata l'emissió de 2 conductes violenta greus durant la intervenció, no s'observen ni abans del programa ni als sis mesos posteriors cap altra conducta violenta.

A la vista doncs dels resultats globals i a l'anàlisi cas per cas, podem concloure que, si més no, els joves que han participat en el programa de control de la conducta violenta han estat capaços de reduir l'emissió de conductes disruptives de les considerades molt greus, i en molts dels casos també les greus.

7 Conclusions

Hem estat treballant en l'apartat anterior els resultats pormenoritzats de la recerca, havent construït la seqüència, segons l'itinerari que s'exposa:

- Els programes
- Dades dels joves
- Resultats de la intervenció
- Resultats post-intervenció

Al llarg d'aquesta presentació de resultats, ja s'han pogut observar algunes de les conclusions a les que es pretenia arribar, perfilant-se una tendència clara al que en principi ha estat l'objectiu general de la recerca quan a impacte favorable de la intervenció en els joves que han participat en el programa. Bé, doncs, en aquest apartat de conclusions, oferirem en síntesi, els resultats validats com a destacables i que configuren el global de la recerca.

Aquests apartat l'hem previst destacant dos grans blocs de resultats concloents:

- Objectius de la recerca. Des dels objectius específics, al general, es farà una síntesi del més destacat que conforma l'objectiu perseguit
- Comprovació de les hipòtesis inicials. Una per una, treballarem a partir dels resultats presentats anteriorment per tal de validar les hipòtesis o bé, refutar-les.

7.1 Objectius de la recerca

Per a la recerca es van preveure una sèrie d'objectius específics que ens conduiríem a l'assoliment de l'objectiu general. Presentem a continuació les conclusions d'aquests objectius.

7.1.1 Objectiu general

Avaluar la incidència real que ha tingut sobre el jove infractor la realització d'un programa cognitiu conductual de control de la conducta violenta

Les diferents proves, anàlisis i resultats ens han permès assolir l'objectiu general de la recerca i ens permeten concloure d'una forma contundent, que l'aplicació del programa ha aportat resultats favorables als joves objecte de la intervenció; resultats que ens venen altrament confirmats per les hipòtesis que es dissenyen i que les presentem en l'apartat posterior.

7.1.2 Objectius específics

Objectiu 1: Aprofundir en el coneixement de la realitat en matèria de delictes violents.

S'ha pogut a través de les diferents metodologies empleades, construir un marc de referència en el que debatre el tema de la violència juvenil i conèixer les posicions dels diferents agents socials sobre el fenomen de la violència juvenil. També, hem pogut conèixer de primera ma (a través dels joves actors), com es converteix funcional el delicte violent. Aquesta comprensió ens ha permès traçar les línies bàsiques per fonamentar el nostre programa i assegurar un model d'intervenció estructurat en àrees a partir de les quals aplicar tècniques instrumentals de control de la conducta violenta.

Objectiu 2: Dissenyar i aplicar un programa de intervenció grupal pel control de la conducta violenta per a joves que han comés delictes greus i es troben a un CE.

El disseny pilot del programa de control de la conducta violenta al CE l'Alzina i les posteriors aplicacions i avaluacions d'aquest programa pilot, ens ha permès construir com a producte final un programa definitiu de control de la conducta violenta per a joves internats, del qual han estat usuaris 19 joves del CE l'Alzina condemnats per delictes violents

Objectiu 3: Dissenyar i aplicar un programa d'intervenció grupal per a la millora de l'autocontrol i l'assertivitat per a joves de MO.

Igual que en l'objectiu anterior, s'ha pogut dissenyar un programa pilot, a través del qual s'ha pogut fer dues edicions del mateix, donant com a producte resultant un programa definitiu de control de la conducta violenta per a joves de MO, del qual han estat usuaris 12 joves que complien mesures educatives de MO relacionades amb delictes violents.

Objectiu 4: Avaluar el perfil socio-familiar, personal i criminològic dels joves que han participat en les aplicacions dels programes.

S'ha desenvolupat una avaluació de les variables principals estudi per tal d'aprofundir en el perfil del joves que han participat en la intervenció. A partir d'aquí, s'ha pogut traçar un perfil de la realitat d'aquests joves pel que fa a les seves variables criminològiques, personal i socio-familliras, que en principi podrien conformar una mostra del que és el perfil del jove violent a la JJ Catalana. Els resultats de l'avaluació d'aquestes dades es decanten en oferir un perfil força homogeni en els joves infractors que han comés delictes violents, amb algunes consideracions diferenciadores principalment pel que fa a variables relatives als joves de CE i a joves amb delictes de violència sexual (veure hipòtesi 1 i 2)

7.2 Comprovació de les hipòtesis inicials

Com ja es comentava a l'apartat d'objectius i hipòtesis, hem distribuït les hipòtesis de treball en quatre blocs segons temàtica. Analitzarem ara un per un cada bloc de temàtiques i en ell, cada una de les hipòtesis que s'apunten

7.2.1 Respecte al perfil del joves participants

H1 Els joves que han participat en el programa presenten un perfil heterogeni pel que fa al conjunt de variables personals i socio-familiars, en funció que aquesta intervenció s'hagi desenvolupat al CE o a MO

Es valorava a priori que els joves que van fer el programa al CE, presentarien un conjunt de variables personals i socio-familiars clarament diferenciadores dels joves que van fer el programa a MO. Aquestes diferències en el perfil, es sustentaven sobre la hipòtesi que els joves de CE tenien una més marcada història de socialització disfuncional, problemàtiques personals i socio-familiars més complexes etc., que els joves que van fer el programa en MO, i aquesta circumstància podria ser facilitadora de l'emissió de conductes delictives de major intensitat (gravetat). Doncs bé, del conjunt de les 16 variables estudiades en la recerca, tant sols es constaten diferències en quatre d'elles; una que fa referència al fet que els joves de CE han patit més història de maltractament familiar que els de MO; un altre, que generalment els referents familiars dels joves de CE, presenten antecedents criminals; una tercera és que els joves de CE no tenien ocupació laboral anterior a la comissió del fet delictiu principal; i la darrera, és que els joves de CE cometien els actes delictius violents en una edat més primerenca que els joves de MO.

La resta de variables, tal i com hem dit, coincideixen tant els joves de centre com els de MO, en el sentit de: la majoria dels joves conviuen amb la família extensa abans del delictes; la situació econòmica del nucli familiar és justa, tot i que en un 50 % dels joves es considera suficient. Més de la meitat dels joves ha patit durant la socialització trencament de vincles familiars (separació o pèrdua de familiars directes). Existeix una altíssima coincidència entre tots els joves quan al fracàs escolar (un 83 %), a més, que coincideix que aquest mateix percentatge del 83 % no estava matriculat en cap curs escolar abans de la comissió del delictes, (tot i haver d'estar matriculat obligatòriament per tenir menys de 16 anys) La gran majoria de joves, el seu cercle de relacions és amb joves disocials, i no tenen parella estable. El problema de les drogues és quelcom destacat en els joves de la població; casi un 90 % dels joves és consumidor de drogues, existint aquesta variable com a factor de risc sòlid en l'explicació dels fets violent. A banda d'aquesta problemàtica de drogodependències, la majoria de joves havien tingut anterior al fet delictiu, problemes conductuals durant l'etapa infantil i molts d'ells, problemes de salut mental

Bé doncs, a la lectura d'aquests resum de variables, es pot dir que: es refuta parcialment la hipòtesi de que els perfils dels joves de CE és diferent en relació als dels joves de MO, havent trobat moltes coincidències entre aquests dos grups. Es configura doncs, el perfil dels joves que han fet el programa de control de la conducta violenta com a generalment homogeni.

H2 Els joves que han participat en el programa presenten un perfil heterogeni pel que fa al conjunt de variables personals i socio-familiars, en funció del tipus de delictes que els ha portat a fer el programa; siguin aquest de violència sexual o no sexual

Igual que es plantejava en la hipòtesi anterior, es pensava que els joves que havien comès delictes contra la llibertat sexual, presentarien perfils diferents quan a les variables personals i socio-familiars als joves que havien comès altres delictes de violència no sexual (lesions, homicidis, etc.). Es preveia, que aquests joves, del primer grup (delictes sexuals), presentarien històries de vida, quan a socialització, menys disfuncionals, i històries familiars menys complexes. Doncs bé, les dades ens tornen a presentar el sentit oposat de la hipòtesi. De les 16 variables estudiades, tant sols en quatre d'elles s'assenyalen diferències estadísticament significatives. Els familiars dels joves que han comès delictes sexuals presenten majors problemes de criminalitat i història de drogodependències en els seus familiars; la situació econòmica de la família és més baixa en el cas de joves que han comès aquest tipus de delictes sexuals; en el cas de la relació d'aquests joves amb grups disocials, s'observen diferències que apunten que els joves que han comès delictes no sexuals, el seu grup de referència és de clara tendència disocial; i la darrera diferència apunta a que els joves que cometen delictes de violència sexual, ho fan en edat més prematura que els joves que cometen delictes de violència no sexual.

Per tant, a banda d'aquestes quatre variables, la hipòtesi podria refutar-se parcialment, en el sentit que els joves que cometen delictes de violència sexual, presenten un perfil força homogeni, respecte a les variables personals i familiars, comparant-los als joves que han comès delictes de violència no sexual.

7.2.2 Respecte a l'impacte de la intervenció en els joves

H3 El disseny d'un programa d'aquestes característiques, aportarà alts índexs d'assistència dels joves a les sessions

El percentatge mitjà d'assistència a les sessions és del 91,8%, confirmant-se la hipòtesi de que la metodologia utilitzada pel desenvolupament de les sessions permet mantenir els llindars d'assistència amb una taxa elevada. No es destaquen diferències estadísticament significatives entre els diferents grups estudiats.

H4 A través de la intervenció, els joves assoliran els objectius específics plantejats en les diferents àrees

La valoració mitjana dels objectius assolits pels joves en la intervenció és de 7,5 (d'una escala d'1 a 10). Per tant, es confirma la hipòtesi que el desenvolupament general del programa afavoreix que els joves assolixin de forma òptima, amb una elevada valoració els objectius perseguit en el mateix.

H5 El programa permetrà que els joves incrementin els nivells d'informació necessaris per a la millora del control de la conducta violenta

Els joves obtenen de les avaluacions d'informació (coneixements, conceptes, etc), una nota mitjana elevada, tant en la prova realitzada al finalitzar la intervenció (7,9), com en l'avaluació d'aquesta mateixa variable al cap del temps d'haver fet el programa (7,5), objectivant-se així que el record de les informacions rebudes és significativa. Per tant, es confirma la hipòtesi sobre l'increment de la informació necessària per millorar el control de la conducta violenta.

H6 Els joves manifestaran uns nivells òptims de satisfacció general, quan a la seva participació en el programa

Els resultats ens aporten dades evidents sobre l'opinió dels joves i la satisfacció en relació a la participació en el programa, en un sentit clarament favorable. Els joves pensen que el programa els hi és útil (d'una escala d'1 a 3), en un 2,6, que s'han sentit còmodes en el programa (2,8) i que valoren de forma correcta la metodologia del programa (2,8). També, en les avaluacions de record sobre opinió i satisfacció del programa al cap del temps, els joves es pronuncien en aquest mateix sentit. Per tant, es confirma la hipòtesi que els joves obtenen del seu pas pel programa, un nivell òptim de satisfacció.

H7 Els joves aprendran a detectar els factors de risc que els poden portar a desencadenar respostes violentes

Hi ha un increment en la detecció de factors i situacions de risc que els poden dur a perdre el control. Els joves estan després del programa més atents a aquests factors, ja que han après a identificar-los i en ocasions a controlar-los. Es confirma la hipòtesi.

H8 Els joves utilitzaran en la seva vida quotidiana, les tècniques instrumentals apreses al llarg del mateix

Els joves utilitzen en la seva vida quotidiana, continguts i tècniques de les conegudes al llarg de la intervenció; principalment, aquelles que fan referència al control emocional i a la reestructuració cognitiva. Certament, si bé utilitzen part d'aquestes tècniques generalment en les fases de identificació, caldria treballar més a fons la generalització de les mateixes. Per tant, aquesta hipòtesi es confirmaria de forma parcial.

H9 Els joves incrementaran la seva percepció d'auto-eficàcia sobre el control de la conducta violenta

Els joves s'autodefineixen com a agressius (ara menys que abans d'iniciar el programa). Pensen que el programa els ha permès incorporar en el seu repertori conductual, estratègies per fer front al control de la resposta agressiva, fet que ens aportaria resultats per poder confirmar la hipòtesi sobre l'increment de la percepció d'autoeficàcia.

H10 Els joves que millor actitud hagin manifestat al llarg del programa (assistència, participació, interès, relacions interpersonals, etc), obtindran millors resultats en les avaluacions relatives al programa

Els joves que major motivació han manifestat al llarg del programa (objectivat a través de l'actitud manifestada al llarg del mateix, han obtingut resultats més òptims en les variables avaluades. Es confirma la hipòtesi

H11 Indistintament els joves que han participat en el programa de CE i de MO, tenen resultats òptims en les diferents variables estudiades

No s'han observat diferències estadísticament significatives en cap de les variables estudiades (informació, satisfacció, actitud, etc). Per tant, es confirma la hipòtesi

H12 Indistintament els joves que han comés delictes de violència sexual o de violència no sexual, obtenen resultats òptims en l'avaluació del programa

No s'han observat diferències estadísticament significatives en cap de les variables estudiades. Per tant, es confirma la hipòtesi.

H13 Els joves estrangers obtindran resultats menys favorables en les avaluacions que els joves nacionals

Es refuta la hipòtesi ja que els resultats de les avaluacions aporten resultats idèntics pel grup de nacionals i d'estrangers.

7.2.3 Respecte a l'observació conductual transcorregut un temps de la intervenció

H14 Els joves disminueixen l'emissió de conductes violentes a l'interior del CE

Dels expedients disciplinaris, abans, durant i després del programa s'objectiva una reducció de les respostes agressives considerades com a molt greus, essent aquestes substituïdes per altres respostes menys greus. Es confirma la hipòtesi.

H15 Els joves presenten una taxa baixa de reincidència delictiva

La reincidència delictiva en el temps estudiat ha estat del 10 % del joves que han participat en el programa. Si comparem aquesta taxa, amb la que es presenten en els estudis de reincidència delictiva per a delictes greus en tres anys d'estudis (27 %), aquesta és una taxa baixa. Considerem aquesta hipòtesi confirmada de forma parcial, per entendre que el temps d'estudi i les condicions en l'execució de la mesura dels joves de CE, no ens permet ser rigorosos en l'avaluació d'aquesta variable reincidència.

7.2.4 Respecte a la valoració que en fan els referents dels joves

H16 Els referents que interactuen amb els joves que han participat en el programa (educadors, DAM, tutors, psicòlegs, treballadors socials i familiars dels joves), valoren de forma satisfactòria la participació dels joves en el programa.

Les dades en aquests aspecte son concloents quant a la valoració positiva. Tots els agents implicats amb el jove, aporten informacions favorables de la participació del jove al programa, confirmant-se així la hipòtesi.

7.3 Conclusió general

A la vista de totes les referències aportades en aquest apartat de conclusions i de les dades exposades en l'apartat de resultats, podem concloure a nivell general, que el programa de control de la conducta violenta aplicat als joves ha impactat de forma satisfactòria en aquests, a comptar pels resultats obtinguts en les avaluacions de satisfacció, aprenentatges, detecció de factors de risc, conducta, reincidència, etc.... Però en qualsevol cas, l'impacte més destacat al que podem fer esment de forma rotunda, és que els joves que han passat pel programa, han tingut l'oportunitat de conèixer, reflexionar, assajar, etc. formes diferents d'entendre la seva conducta. aquests joves han pogut gaudir d'una sèrie d'aprenentatges que si bé no aportaran resultats immediats en les seves construccions personals i socials, segur que podran decidir que algun dia ho puguin ser. No hi ha cap dels joves que hagi passat per la intervenció, que sigui el mateix un cop l'ha finalitzat. Avui aquests joves tenen l'oportunitat de decidir si volen o no "funcionar" d'una forma més prosocial.

8 Consideracions i propostes

1. La consideració i proposta principal que volem destacar, és que no hi dubte que fer programes d'intervenció de les característiques com les que aquí hem assenyalat, millora els recursos personals dels menors-joves infractors, pel que fa al control de la conducta violenta, i que aquesta millora de recursos és percebuda per ells mateixos (els joves) com a favorable en el seu desenvolupament personal i social. Anem així, als professionals responsables de la intervenció i als responsables de les polítiques d'execució de mesures judicials a facilitar, afavorir i implementar programes d'intervenció grupal com al que aquí s'ha desenvolupat o d'altres que es pogueren avaluar i que aportin resultats satisfactoris
2. En qualsevol cas, cal dir que una intervenció grupal d'aquestes característiques pel control de la conducta violenta ha d'estar complementada amb d'altres eines d'intervenció (ambiental, individual, etc.) per donar coherència, reforç i major impacte a la intervenció global. El treball individual i la multidisciplinarietat en la intervenció, assegura que els aprenentatges oferts a través d'aquest tipus de programes s'incorporin amb major significació i es generalitzin de forma idònia.
3. La metodologia que hem seguit al llarg d'aquesta recerca i que es concreta en una metodologia d'intervenció-investigació-intervenció, és una forma òptima de treballar en justícia juvenil. Els professionals responsables d'aquesta recerca som conscients que poder anar treballant amb els menors i joves infractors, a partir de l'aprofundiment del que succeeix al llarg de les intervencions i així possibilitar avaluacions, consideracions i canvis, permet créixer, reforçar-se i motivar-se; a l'hora que els joves reben intervencions que els hi poden ser per ells útils i aportar ells mateixos consideracions i propostes per posteriors programes que es desenvolupin.

4. Som conscients que aquesta recerca, és tant sols el punt de sortida del que podrien ser altres noves recerques en les que, d'una forma més rigorosa i amb una metodologia més científica, s'abordés el treball de la conducta violenta i la seva intervenció. En aquest sentit pensem que al llarg de la investigació i a la vista dels resultats, s'hauria de ser molt més curosos en els disseny dels materials d'avaluació, així com en el mètode utilitzat per donar major significació als resultats (grup control, etc.)
5. Es fonamental a l'hora d'intervenir, comptar amb les aportacions de tots els agents implicats en la intervenció. Tots, signifiquen tots: els joves en primer lloc, els familiars d'aquests joves, els professionals que han atès als joves en instàncies anteriors (mestres, recursos de l'entorn, etc.) i els que actualment ho estan fent (educadors, psicòlegs...). Tothom pot aportar informacions rellevants a l'hora de construir intervencions facilitadores. En aquest sentit, es demana humilitat a l'hora de dissenyar programes d'aquestes característiques; ningú sap més que ningú i tot suma en el disseny de programes i intervencions com les que acabem d'avaluar.
6. Per treballar en format grupal la conducta violenta, es pot aglutinar diferents perfils de joves (en funció del delictes, nacionalitat, mesura, etc), si es té en compte que la conducta que s'intervé forma part d'un constructe general de conductes que té el jove. Treballar la conducta violenta, és quelcom que és útil per tothom, ja que l'autocontrol és una competència o un dèficit que en qualsevol cas es pot aprendre. Per tant, quan en JJ es plantegin programes d'aquestes característiques hem de ser conscients que al que és interessant és estar amb els jove i fer intervencions professionals. Un cop superat això, ja es cercaran metodologies més precises per intervenir amb major rigor altres àmbits o àrees que siguin deficitàries amb els joves.

7. Per a treballar en format grupal la conducta violenta, es requereix com a òptim, segons al que hem pogut esbrinar en les nostres intervencions: els grups no han de ser excessivament nombrosos (no més de 8 joves ni menys de 3); millor intervenir amb format de parella educativa, en la qual un dels professionals és el que aporta els continguts de la sessió i l'altre afavoreix la dinàmica i observació del grup; s'ha de treballar en espais que permetin un cert confort i que facilitin les dinàmiques participatives; tothom ha d'estar assabentat i implicat en la intervenció, tant des de la direcció com de la resta d'agents que interactuen amb el jove (professionals, familiars, etc).

8. Cada un dels programes grupals que s'inicien, és un programa grupal diferent. Les dinàmiques dels joves en el grup fa que la metodologia, les activitats, els interessos del grup, etc. siguin una incògnita a l'inici d'aquest. Els professionals que implementen programes d'aquestes característiques han d'estar oberts a ajustos, canvis, etc. en el programa, no sent bo aferrar-se a models estàtics d'intervenció

9. Com a darrera consideració i proposta, els professionals responsables d'aquesta recerca, entenem, que a banda que pugui ser útil treballar el control de la conducta violenta en joves que han comès delictes relacionats amb la violència (tal i com hem conclòs aquí), es pensa necessari treballar el control de la conducta violenta com una acció preventiva en joves que han arribat a Justícia Juvenil així com a joves de la població general. Com hem pogut veure en el debat al voltant de la violència juvenil, aquesta violència està inserida en el nostre teixit social justificant-se d'aquesta manera i avalat per les millores que experimenten els joves quan son objecte d'aquest programes, la utilitat que podrien tenir intervencions profilàctiques per a millorar aquesta competència (quan a autocontrol) o incompetència social (quan a conducta violenta).

Agraïments

En primer lloc i de forma molt especial, volem agrair aquesta recerca a l'Ivan, al Julio, al Bilal, al Cristian, a l'Alberto, al Nelson, al Youssef,... bé..., a tots els joves que van participar en les cinc edicions del programa de control de la conducta violenta. Agrair tot allò que ens han ensenyat durant els més de tres anys que ha estat en marxa el programa... pels bons moments que ens van fer passar a l'aula i per la bona disposició que han tingut, més tard en col·laborar amb nosaltres en el seguiment post programa. Agrair a ells l'esforç que han fet per millorar les seves conductes i per decidir ser menys violents.

També agrair a d'altres joves que han participat d'alguna manera en aquesta investigació. Als joves de MO, del CE l'Alzina, de l'escola Sant Nicolau, etc., per aportar-nos llum en el tema de la violència juvenil i en el comportament dels adolescents i joves d'avui. I també als familiars d'aquests joves, que de manera molt important, ens han permès ampliar el nostre coneixement sobre el perfil de l'adolescent i jove i sobre les seves problemàtiques.

Als professionals, companys de tasca tant del CE l'Alzina com de MO. Als treballadors socials, educadors de MO, DAM, coordinadors, sanitaris, educadors de centres educatius, psicòlegs, equip de seguretat, mestres... per haver col·laborat en el seguiment dels joves i per haver-nos aportat informacions molt valuoses en relació a la violència juvenil i a les possibles formes d'intervenció. També als responsables del CE Alzina de l'any 2002, que van animar-nos a fer el programa de control de la conducta violenta, i a la responsable de MO que va encarregar-nos el programa d'autocontrol i assertivitat en MO. I en aquest capítol d'agraïments a companys professionals, volem fer esment concret a la incondicional col·laboració de la Miriam (treballadora social del CE l'Alzina), per la seva sensibilitat, suport, treball i ànims que ens ha donat, per tirar endavant aquest projecte. A l'Eulàlia Luque per la inestimable contribució a que les dades tinguessin un major rigor estadístic. I per últim, i no per això menys important, a l'anònim (per desig exprés) col·laborador a l'Alzina (*"tu ya sabes de quien hablamos"*).

També, als professionals de la intervenció amb adolescents i joves (de l'àmbit de l'educació, de la justícia, dels serveis socials, etc) que ens han assessorat, aportat dades, fet reflexionar, etc. Agrair la feina que dia estan desenvolupant amb els menors i joves en conflicte.

I per acabar agrair al Centre d'Estudis Jurídics la possibilitat de finançar aquesta recerca, i de forma especial al Manel per la seva confiança i la paciència que ha tingut amb nosaltres.

Bibliografía

ALVAREZ CIENFUEGOS, A. *et al. Aspectos psicológicos de la violencia en la adolescencia*. A: Estudios de la Juventud núm. 62. Monográfico Aspectos psicosociales de la violencia juvenil. Madrid: INJUVE. 2003; p. 37-44

ANDRES PUEYO, A. *Violencia juvenil: realidad actual y factores psicológicos implicados*. A: Revista Rol de enfermería. 2006; Vol 29. Núm.1/06; p. 38-44.

BANDURA, A. *et al. Modificación de Conducta: Análisis de la agresión y la delincuencia*. México: Trillas.1980.

BERGA, ANNA. *“La violencia: problema o sintoma? Una mirada sociológica”* A Educació social; Revista d'intervenció socioeducativa,. Barcelona: EUTSES. 2003; núm. 23. p. 10-21.

BERKOWITZ, L. *La agresión. Sus causas, consecuencias y control*. Bilbao: DDB 1996

BROOKS, R. *et al. El poder de la resiliencia*. Barcelona: Paidós. 2004

CAPDEVILA, M. *et al. La reincidència en el delictes en la justícia de menors*. Barcelona: Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada. 2006

CARLSON, N. *Fisiología de la conducta*. Barcelona: Ariel. 1999.

CERBINO, M. *Pandillas juveniles. Cultura y conflicto de la calle*. Quito: El conejo y abya-yala. 2004

ESPINOSA, M.A. *et al. El niño en Europa: Manual formativo sobre promoción de la no violencia entre niños, niñas y adolescentes* (). Madrid: Plataforma de Organizaciones de la Infancia. 2003; vol. I i II.

DAVIS, M. *et al. Técnicas de autocontrol emocional*. Barcelona. Martínez Roca. 1988.

DE LA CABA, M.A. *Intervención educativa para la prevención y el desarrollo socioafectivo en la escuela*. A Manual de desarrollo afectivo y social. Madrid. Pirámide. 1999.

DELGADO, M. *La violència com a recurs i com a discurs*. Barcelona: Aportacions 7 Secretaria General de la Joventut. 1999

DEPARTAMENT DE CULTURA I IDESCAT. *Enquesta de consum i pràctiques culturals a Catalunya 2001*. (consulta internet <www.idescat.net>)

Descriptors estadístic justícia juvenil. Àrea de Planificació i projectes estratègics de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil. 2000-2005.

Documentació drogodependències, període gener–desembre. [CD del Departament de salut]. Òrgan Tècnic de Drogodependències. 2005.

FABRA, POMPEU. *Diccionari general de la Llengua Catalana.* Barcelona: Edhasa, 1973.

DICTAMEN DEL COMITÉ ECONÓMICO Y SOCIAL EUROPEO. “*La prevención de la delincuencia, los modos de tratamiento de la delincuencia juvenil y el papel de la justícia del menor en la Unión Europea*”.< www.esc.eu.int>

DSM-IV-TR. Breviario. Criterios diagnósticos. Barcelona: Masson. 2002.

ECHEBURÚA, E. (comp). *Personalidades violentas.* Madrid: Piràmide. 2004.

ECHEBURUA, E. *et al.* *Vivir sin violencia. Aprender un nuevo estilo de vida.* Madrid: Piràmide. 2002.

ELZO, J. *Los adolescentes de hoy: consumos de alcohol y drogas y su relación con los comportamientos violentos.* Text de la conferencia presentada a Madrid al Maig del 2005 en les VII Jornades “Menores, violencia y drogas”. Proyecto Hombre. 2005.

FEIXA, C *et al.* *Identidades culturales y estilos de vida.* A Infancia y familias: realidades y tendencias. Barcelona. Ariel. 2004.

FEIXA, C. *et al.* *Movimientos juveniles. Grafitis, grafotas y okupas.* Barcelona. Ariel. 2002.

FERNANDEZ HERMIDA, J.R. coord. *Guia de tratamientos psicológicos eficaces.* Madrid. 2003.

FERNANDEZ, C. *Jóvenes violentos: causas psicosociológicas de la violencia en grupo.* Barcelona: Icaria. 1998.

FERRANDIZ, F. *et al.* *Jóvenes sin tregua. Cultura y políticas de la violencia.* Barcelona: Anthopos. 2005.

FIRST, M. *et al.* *Manual de diagnostico diferencial DSM-IV.* Barcelona: Masson. 1996.

FORCADELL, A. *Variables individuals i conducta adaptativa en les intervencions educatives amb joves antisocials.* Tesis doctoral. Bellaterra: UAB. 1998.

FORCADELL, A. *et al.* *Avaluació de la reincidència dels menors desinternats del CE l'Alzina.* Memòria de la investigació. Barcelona. CEJFE. 2004.

- FUNES, *et al.* *Reincidència en la Justícia de menors*. Barcelona. CEJFE. 1996.
- FUNES, J. *La violència i els violents*. Barcelona: Magrana. 1998.
- FUNES, J. *Violència i educació. És possible prevenir les conductes violentes*. Dins *Educació social. Revista d'intervenció psicoeducativa*. Barcelona EUTSES. 2003; Núm. 23, p. 22-33.
- GARAIGORDOVIL, M. *Intervención psicológica con adolescentes*. Madrid: Piràmide. 2000.
- GARRIDO, V. *et al.* *El tratamiento de delincuentes institucionalizados: El programa de competencia psicosocial en la prisión de jóvenes de la Trinidad de Barcelona*. *Revista Delincuencia* 1, 37-57. 1989.
- GARRIDO, V. *Técnicas de tratamiento para delincuentes*. Madrid: Centro de Estudios Ramon Areces. 1993.
- GARRIDO, V. *et al.* *La reeducación del delincuente juvenil: los programas de éxito*. Valencia: Tirant lo Blanch. 1992.
- GARRIDO, V. *et al.* *El control de la agresión sexual. Un programa de tratamiento para delincuentes sexuales en la prisión y en la comunicad*. Valencia: Cristobal Serrano Villalba. 1996.
- GARRIDO, V. *et al.* *Joves agressors sexuals. Avaluació, diagnòstic i tractament*. Memòria d'investigació. Barcelona. CEJFE. 1998.
- GARRIDO, V. *et al.* *Avaluació d'un programa de tractament per a joves violents*. Memòria de la investigació. Barcelona. CEJFE. 2000.
- GARRIDO, V. *El psicópata. Un camaleón en la sociedad actual*. Valencia: Algar. 2000.
- GARRIDO, V. *Manual de intervención educativa en readaptación social. Fundamentos de la intervención*. Valencia: Tirant lo Blanch. 2005.
- GARRIDO, V. *et al.* *Manual de intervención educativa en Readaptación social. Los programas del pensamiento prosocial*. Valencia: Tirant lo Blanch. 2005.
- GARRIDO, V. *Juventud y violencia en la Espanya de hoy*. Texto de la conferencia presentada en Madrid en mayo de 2005 en las VII Jornadas "Menores, violencia y drogas". Proyecto hombre. 2005.
- GARCIA J.N. -(comp)- *Intervención psicopedagógica en trastornos del desarrollo*. Madrid. Pirámide. 1999.
- GIL, A. *Competencia social y habilidades sociales en adolescentes y jóvenes. Estrategias y metodologías de intervención*. Barcelona. Universitat Ramon Llull. 2000.

GOLDSTEIN, A. *et al* Habilidades sociales y autocontrol en la adolescencia. Barcelona: Martinez Roca. 1989.

GOMEZ G. *et al*. *Violencia. Antitesis de la agresión*. Valencia: Promolibro. 1999.

Hare, R. *Sin conciencia. El inquietante mundo de los psicópatas que nos rodean*. Barcelona: Paidós. 2003.

HERNANDEZ, A. *¿Por qué son violentos los jóvenes?*. A: Revista entrejóvenes, Núm. 54; p. 19-20.1999.

INE. *Estadística de la Jurisdicción de menores (sociedad-justicia)*. 2001, 2002, 2003, 2004, 2005. Consultado en <www.ine.es>

IBAÑEZ, T. *Aproximaciones a la psicología social*. Barcelona: Sendai ediciones. 1990.

KAZDIN, A.E. *Tratamiento de la conducta antisocial en la infancia y la adolescencia*. Barcelona: Martinez Roca. 1998.

LÓPEZ B. *Et al*. *Informe de la juventud en Espanya 2004*. Consultat al 2005 <www.injuve.mtas.es>.

LINEHAN, M. *Manual de tratamiento de los trastornos de personalidad límite*. Barcelona: Paidós. 2003.

MARSHALL, W. *Agresores sexuales (estudios sobre violencia, 6)*. Barcelona: Ariel/Centro Reina Sofia para el estudio de la violencia. 2001.

MARTÍNEZ, A., Marroquin P. *Programa Deusto 14-16 (Desarrollo de las habilidades sociales)*. Bilbao: Ediciones mensajero. 1997.

MARZOA, J.A. *et al*. *Menores inadaptados. intervención y evaluación*. Murcia: Fundación Diagrama. 2003.

MELENDRO, M. *et al* –coord- *Adolescentes y jóvenes en dificultad social*. Revista de estudios sociales y de sociología aplicada. Madrid: documentación social. 2000.

PERALES, A. *¿Cómo tratan los medios de comunicación la violencia de menores y adolescentes asociada al consumo de drogas?*. Texto de la conferencia presentada en Madrid en mayo de 2005 en las VII Jornadas “Menores, violencia y drogas”. Proyecto Hombre. 2005.

PEREZ, J. *Variables psicológicas en la conducta antisocial*. Memòria de la investigació. Barcelona: CEJFE. 1999.

RAINE, A, SANMARTIN, J. *Violencia y psicopatía*. (estudios sobre violencia 4) Barcelona: Ariel/ Centro Reina Sofia para el estudio de la violencia. 2000.

- REDONDO, S. *El tratamiento de la delincuencia en Europa: un estudio meta-analítico*. Barcelona: Publicacions Universidad de Barcelona. 1995.
- REDONDO, S. et al. *Tratamiento de los delincuentes y reincidencia: una evaluación de la efectividad de los programas aplicados en Europa*. Dins de Anuario de psicología jurídica. Madrid: 1999; p.11-37.
- RODRIGO, M, ESTRADA, A. *Los medios de comunicación: ¿producen o reflejan la violencia?*. A: Revista entrejóvenes, Núm. 54; p. 17-18. 1999.
- RODRIGUEZ, M. *El menor como delincuente. Cuestiones criminológicas*". A: Menores. Responsabilidad penal y atención psicosocial. Valencia: Tirant lo Blanch. 2004.
- ROJAS-MARCOS, L. *Las semillas de la violencia*. Madrid: Espasa Calpe. 1995.
- ROMERO, E. et al. *Personalidad y delincuencia. Entre la biología y la sociedad*. Granada: Grupo editorial universitario. 1999.
- RUTTER, M. et al. *Delincuencia juvenil*. Barcelona: Martinez Roca. 1988.
- RUTTER, M. et al. *La conducta antisocial de los jóvenes*. Cambridge: Cambridge University Press. 2000.
- SAIZ, I. (comp). *Aspectos jurídicos de la protección del menor*. Valladolid: Junta de Castilla y León. 2001.
- SANMARTIN, J. *La violencia y sus claves*. Barcelona: Ariel. 2000.
- SANMARTIN, J. *La mente de los violentos*. Barcelona: Ariel. 2002.
- SANMARTIN, J. (coord). *El laberinto de la violencia*. Barcelona: Ariel. 2004.
- SEGEL-GRANDE, H. et al. *Models of conflict resolution*. Antwerpen: Maklu. 1999.
- SILLAMY, N. *Diccionario de psicología*. Barcelona: Plaza y Janés. 1974.
- SLAIKEU, C.A. *Para que la sangre no llegue al río. Una guía práctica para resolver conflictos*. Argentina: Granica (mediación). 2000.
- SOBRAL, J. et al. *Impulsividad, género y contextos: su interacción en la conducta antisocial*. Anuario de psicología jurídica. 2000; p. 661-670. Vol. 10.
- SOBRAL, J. et al. *Personalidad y conducta antisocial: amplificadores individuales de los efectos contextuales*. Psicothema. 2000; p. 661-670. Vol.12
- STORR, A. *La agresividad humana*. Madrid: Alianza Editorial. 1968
- TRIANES, M.V. et al. *Aprender a ser personas y convivir: un programa para secundaria*. Bilbao. Desclée Brower. 2001.

URRA, J. *Adolescencia y violencia. Tópicos y realidades*. Dins de Estudios de la Juventud nº 62. Monográfico Aspectos psicosociales de la violencia juvenil. Pag 11-20. Madrid: INJUVE. 2003.

URRA, J. *Adolescentes en conflicto*. Madrid: Piràmide. 2005.

VENTURA, N. –coord-. *La violència a la societat actual*. Monografia de la Diputació de Barcelona, xarxa de municipis. Dossier 58. 2006.

Weisinger, H. *Técnicas para el control del comportamiento agresivo*. Barcelona: Martinez Roca. 1988.

Annexos

Annex 1 – Relació de taules

Taula 1. Evolució anual població intervinguda en JJ sobre el total població	39
Taula 2. Edat mitjana de la població a JJ.....	40
Taula 3. Població per gènere a JJ.....	40
Taula 4. Percentatges de distribució anual de programes en execució a JJ...	41
Taula 5. Classe i nombre de delictes a JJ.....	42
Taula 6. Delictes i faltes a JJ.....	44
Taula 7. Evolució de la població segons nacionalitat	45
Taula 8: Edicions, dates i joves segons programes	50
Taula 9. Preguntes qüestionari d'informació final.....	55
Taula 10. Temps d'avaluació des del final del programa	77
Taula 11. Seguiment de la població	78
Taula 12. Edat dels joves	119
Taula 13. Nacionalitat dels joves.....	120
Taula 14. Nucli de convivència.....	121
Taula 15. Problemàtiques familiars segons programa	124
Taula 16. Problemàtiques familiars segons tipus de delicte.....	125
Taula 17 . Jove i grup disocial segons delicte	127
Taula 18. Maltractaments familiars segons tipus de programa	133
Taula 19. Delictes segons programa.....	136
Taula 20. Tipus d'antecedents delictius	142
Taula 21. Motius no finalització del programa	145
Taula 22. % assistència i no assistències justificades segons edicions	147
Taula 23. % d'assistència globals	149
Taula 24. Ítems factor utilitat	157
Taula 25. Ítems factor 2.....	159
Taula 26. Identificació de factors de risc abans i després intervenció.....	163
Taula 27. Motius pels quals son menys agressius	175

Taula 28. Utilitat del programa percebuda al cap del temps	176
Taula 29. Significació de la prova d'informació (inicial-final i post).....	179
Taula 32. Resultats post-intervenció segons nacionalitat.....	181
Taula 33. Conductes disruptives dels joves del programa de CE	201

Annex 2 - Relació de gràfics

Gràfic 1. Increment de la població en JJ a Catalunya.	38
Gràfic 2. Lloc de naixement dels joves.....	120
Gràfic 3. Situació socio-econòmica del nucli familiar.....	122
Gràfic 4. Fracàs escolar del joves	126
Gràfic 5. Problemes conducta a la infància	130
Gràfic 6. Maltractaments familiars	132
Gràfic 7. Distribució de delictes de la població	135
Gràfic 8. Implicats en el fet delictiu.....	140
Gràfic 9. Consum en el delicte	141
Gràfic 10. % assistència a les sessions	147
Gràfic 11. Dimensió notes inici final programa	152
Gràfic 12. Dimensió dels resultats de satisfacció generals i per factors.....	155
Gràfic 13. Ítem 6 (utilitat)	156
Gràfic 14. Ítem 8 (utilitat)	156
Gràfic 15. Ítem 4 (satisfacció).....	158
Gràfic 16. Ítem 7 (satisfacció).....	158
Gràfic 17. Ítem 9 (correcte).....	160
Gràfic 18. Ítem 10 (correcte).....	160
Gràfic 19. Noves activitats delictives	190
Gràfic 20. Dimensió de les conductes objectivades	201

Annex 3 – Qüestionari informaci3 final programa

<p>CUESTIONARIO DE EVALUACI3N DEL PROGRAMA PILOTO DE AUTOCONTROL</p>
--

Nombre:

Edad:

1. "...Todo me va mal en la vida...". ¿Qué tipo de respuesta presenta este sujeto?

- A. Una emoci3n
- B. Un pensamiento
- C. Una conducta
- D. Esto no es una respuesta

2. "Juan est3 triste". ¿A cuál de los tres niveles de respuesta corresponde esta afirmaci3n?

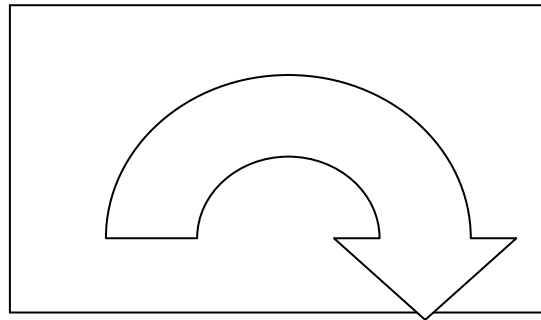
- A. Nivel motor
- B. Nivel de aceite
- C. Nivel cognitivo
- D. Nivel emocional

3. "En un partido de fútbol, Ismael le chilla y empuja a Pedro, después de haber fallado una jugada...", ¿que tipo de respuesta da Ismael?

- A. Conductual/motora
- B. Cognitiva/pensamiento
- C. Reglamentaria
- D. Emocional/fisiol3gica

4. ¿Para qué es necesario registrar (apuntar) las conductas que hacemos? –
REGISTROS-

5. En qué momento de la curva de hostilidad afrontarías el problema (señala con una X el momento)

6. Ante una situación de tensión, que te provoca mucha ira (rabia, etc.), que tipo de respuestas se generan

- A. Emocional
- B. Cognitiva
- C. Emocional, cognitiva y conductual
- D. Motora

7. ¿Qué es lo primero que entrenamos al poner en marcha la técnica de relajación progresiva ?

- A. Los pensamientos
- B. La respiración
- C. La colchoneta
- D. Los músculos del cuerpo

8. Amistad, compañerismo, solidaridad, etc. ¿eso que es?

- A. Conductas
- B. Valores
- C. Dilemas
- D. Pensamientos

9. Tener que decidir entre no mentir (decir la verdad) y mentir por ayudar a un amigo.... esto es

- A. Una habilidad social
- B. Una reestructuración cognitiva
- C. Un dilema moral
- D. Una lección de ciencias naturales

10. La conducta asertiva es....

- A. Pegarle a otro cuando no nos gusta su respuesta
- B. No hacer nada delante de un problema
- C. Decir lo que pensamos, respetando lo que piensa el otro
- D. Nada de esto es correcto

11. Son elementos necesarios para la comunicación....

- A. Hablar
- B. Escuchar
- C. Emisor, receptor y mensaje
- D. Un teléfono

12. La empatía es:

- A. Ser simpático
- B. La capacidad de ponerse en el lugar de la víctima
- C. Un pensamiento deformado
- D. Compararse con quien hace mal una cosa

13. Ante un problema concreto que tiene Miguel, prefiere no afrontarlo y dejar que el problema se solucione solo. ¿Qué tipo de respuesta está dando Miguel?

- A. Agresiva
- B. De lucha
- C. Pasiva
- D. Asertiva

14. La técnica de relajación sirve generalmente para:

- A. Controlar nuestras reacciones físicas (músculos y respiración)
- B. Distraer nuestros pensamientos con imágenes agradables
- C. Mejorar nuestro control emocional
- D. Todas las respuestas anteriores son correctas

15. "... No voy a mejorar nunca mi autocontrol...", ¿de qué tipo de pensamiento deformado se trata?

- A. Atención selectiva
- B. Pensamiento polarizado
- C. Generalización
- D. Una barbaridad

16.- Identifica cuales son las técnicas de autocontrol que has aprendido durante el programa.

-
-
-
-
-
-

Annex 4 – Qüestionari factors de risc

DE LAS SIGUIENTES AFIRMACIONES, SEÑALA CUALES SON O NO SON SITUACIONES/FACTORES DE RIESGO

	S	SI	NO
Consumir alcohol			
Tenerle mania a una persona			
Estar tranquilamente cenando en casa			
Ver un partido de futbol de dos equipos sin rivalidad			
Recibir una provocación			
Ir con nuestro grupo de amigos			
Estar haciendo un examen en el aula			
Salir de fiesta por la noche con los amigos			
Estar aburrido en casa (sin hacer nada)			
Habernos enfadado con la familia			

¿Existen otras situaciones o factores de riesgo relevantes que te puedan hacer a ti perder el control? Dinos cuales

-
-
-
-
-
-
-
-
-

Annex 5 – Questionari opinió satisfacció

QUESTIONARI OPINIÓ - SATISFACCIÓ

1.- ¿Crees que este programa te está enseñando cosas útiles para tu vida cotidiana?

SI NO YA VEREMOS

2.- ¿Crees que con la información que estas recibiendo te será más fácil controlar tus conductas?

SI NO YA VEREMOS

3.- ¿Piensas que este programa te está ayudando a conocer los “riesgos” que te pueden llevar a una conducta violenta?

SI NO YA VEREMOS

4.- ¿Te has sentido incómodo durante las sesiones que hasta ahora ha tenido el programa?

SI NO A VECES

5.- ¿Se te está haciendo largo/pesado el programa de autocontrol?

SI NO A VECES

6.- ¿Crees que el programa te está ayudando a conocer cuándo y dónde debes pedir ayuda para no perder el control?

SI NO YA LO SABIA

7.- ¿Tu participación en la actividad ha sido difícil a la hora de aportar tus experiencias sobre tus pérdidas de autocontrol?

SI NO A VECES

8.- ¿ Tu participación en el programa te ha enseñado a conocer las posibilidades que tienes de responder mejor ante situaciones problemáticas?

SI NO Algunas

9.- ¿Te está pareciendo correcta la forma en la que se han hecho las diferentes sesiones del programa?

SI

NO

¿CUÁLES ?

10.- ¿Cambiarías alguna cosa para el próximo trimestre de este programa de autocontrol?

SI

NO

¿CUÁL?

11.- ¿vienes a disgusto a las sesiones del programa de autocontrol?

SI

NO

ALGUNA VEZ

12.- ¿Té está pareciendo bien que la actividad la hagan los dos psicólogos del centro?

SI

NO

13.- Nos puedes decir que es lo que más te está gustando del programa

14.- Nos puedes decir que es lo que menos te está gustando del programa

HAZ CUALQUIER COMENTARIO QUE CREAS PUEDE SER ÚTIL PARA ESTA ACTIVIDAD DE AUTOCONTROL.

Gracias por colaborar con nosotros

Annex 6 – Registre actitud setmanal

NOM I COGNOMS	DL	DM	TOTAL	VALORACIÓ
	4,25	4,00	4,13	Un poco más inhibido en las sesiones a nivel de participación. No obstante, correcto y respetuoso con el grupo y los profesionales
	4,50	4,00	4,25	Más sereno que en semanas anteriores. Sigue muy hablador y participativo
	3,00	4,00	3,50	Correcto, pero algo más flojo por presuntos problemas de salud. Inhibido y disperso. Falta a la sesión del martes Por causa justificada
	4,50	4,50	4,50	Muy bien, con muchas ganas de gustar, participar y aprender. Hay que reforzarle su esfuerzo y evolución en el programa
	4,25	4,00	4,13	Jugueton e infantil. Participa activamente y se muestra colaborador y espontaneo
	4,50	4,25	4,38	Participativo e implicado. Buena dinámica en el grupo a nivel de aprendizajes
			#DIV/0!	

Annex 7 – Registre actitud joves

VALORACIÓ DELS JOVES

Nom del jove

Grup

Programa

	Puntuació	Observacions
Assistència		
Puntualitat		
Participació		
Relacions interpersons		
Actitud		
Observacions		

Annex 8 – Diari de funcionament de la sessió

	Estructura de la sessió	Tiempo	Tiempo acumulado	Materiales	Actividades	Evaluación					
I N I C	Introducción a la sesión	10 minutos.	10 minutos.	- Ficha exposición de contenidos	- Introducción al módulo y a la sesión.						
D E S A R R O L L O						¿Ha funcionado la actividad?			¿Qué no ha funcionado?		
						Sí	Regular	No	Ejempl o	Dinámi c	Tiempo
	Actividad 1 : La definición	20 minutos.	30 minutos.	- Ficha HDV nº15: "Definición".	Sacar la definición en grupo pequeño de Habilidades sociales Plantea conclusiones en grupo. - Lluvia de ideas de ventajas de las Habilidades sociales						
	Actividad 2: Comunicación NV.	15 minutos	45 minutos	- Ficha 16 i ejercicios	- Elementos importantes a debate - presentación ficha - Ejercicios dramatizados con ejemplos						
Actividad 3: Identificación	10 minutos.	55 minutos.	- Ficha HBS nº17:	- Representar diferentes ejercicios con elementos no verbales i paraverbales							
C I E R R E	Ideas Tareas	5 minutos.	60 minutos.	- Transparencia HBS nº18: "Ideas".	- Hacer un resumen de la sesión apoyándonos en las ideas principales. - Tareas inter-sesión.						

Annex 9 – Guió de l'entrevista post per a joves

GUIÓN DE LA ENTREVISTA

1. Contextualizar la entrevista en el marco de la investigación

(Breve explicación de los antecedentes de la investigación, de las hipótesis y de la metodología que se ha preparado para conseguir los resultados)

2. ¿Tú te consideras un chaval agresivo? Explícame por qué

Tanto si el joven toma la posición de que SI se considera agresivo, o NO se considera agresivo, es bueno que se intente llegar a una definición entre joven y entrevistador sobre lo que se considera “SER AGRESIVO”

En la posición de que no se considere agresivo, incidir en los motivos por los que fue seleccionado para hacer el programa

En la posición de que se considere agresivo, conducir el discurso del joven para que explique claves que nos hagan ver su consideración hacia la agresividad

-Se le puede invitar a que nos explique situaciones en las que haya podido perder el control-

-Pueden ser preguntas de este apartado-

- *¿te consideran agresivo tus padres?*
- *¿te consideran agresivo tus amigos/compañeros?*
- *¿los profesionales con los que te relacionas, te consideran agresivo?*

3. ¿Qué recuerdas de tu paso por el programa de autocontrol?

- *Experiencias significativas ocurridas durante el programa*
- *Anécdotas que recuerde*
- *Sensaciones mientras estaba haciendo el programa*
- *Los compañeros con los que lo compartiste*
- *Valoraciones del joven*
- *Contenidos que recuerda (técnicas, ensayos, etc)*

¿Qué técnicas de las que utilizamos durante el programa te parecieron más positivas?

En un debate abierto, se va hablando de las técnicas que se utilizaron y el joven toma posición por las mismas (en relación a la utilidad o no de las mismas). Es interesante que se rescate los comentarios de la pregunta anterior en relación a los –Contenidos que recuerda-

¿Has utilizado en tu vida cotidiana alguna de las técnicas que vistes durante el programa?

Se le pide que recuerde si después de finalizar el programa, ha usado alguna de las técnicas de las que se vieron durante el programa. En el caso de que haya utilizado algo, se le pide que describa la situación y la solución adoptada

¿Tu valoras que el programa de autocontrol mejoró alguna cosa de tu capacidad de autocontrol?

Se hace la pregunta en formato abierta y se espera a que el joven se pronuncie. Más adelante, se va interrogando concretamente en relación a:

Contenidos del programa

- Te es fácil identificar tus emociones
- Identificas cuando tienes pensamientos negativos
- Tienes en cuenta cuando has de hacer algo para parar tu ansiedad
- Te relajas de alguna manera
- Ante determinadas ocasiones, te comportas de forma asertiva
- Ante situaciones concretas, piensas antes de actuar
- Tienes en cuenta los factores de riesgo que pueden hacerte tener conductas agresivas

¿Después del programa de autocontrol... has hecho alguna actividad o actuación para mejorar tu autocontrol?

¿Piensas que seria bueno hacer otro programa de autocontrol para seguir trabajando algún aspecto concreto?

Si aun pierdes el control en situaciones concretas... ¿qué crees que deberías hacer para mejorarlo?

Dime un ejemplo de una persona que tú consideres agresiva. ¿Cómo se comporta? ¿Qué hace?, ¿por qué crees que no se controla?. ¿Qué le dirías tu para que mejorase el autocontrol?

Otras cuestiones que surjan en la entrevista

Annex 10 – Guió entrevista valoració professionals

GUIÓ D'ENTREVISTA-VALORACIÓ ALS PROFESSIONALS

1. En relació al jove....., quan temps vas estar vinculat a ell fent intervenció individual ?
2. Sabies que aquest jove va fer el programa de control de la conducta violenta del al?
3. Coneixes la percepció (opinions, comentaris, etc.) que tenia (feia) el jove de la seva participació durant el programa ? Quina?
4. Coneixes la percepció (opinions, comentaris, etc.) que tenia (feia) el jove després de la seva participació el programa ?
5. D'una escala de 0 a 100 consideraries a aquest jove abans de la intervenció:

Té problemes conductuals
Sap reconèixer la responsabilitat dels seus actes
Es capaç d'autoavaluar-se
Sap posar-se en el lloc de l'altre
Es comunica de forma correcta amb els companys
Es comunica de forma correcta amb els professionals
Sap definir els seus problemes
Mostra interès per la intervenció
Verbalitza desig de canvi
Accepta compromisos

6. D'una escala de 0 a 100 consideraries a aquest jove després de la intervenció:

Té problemes conductuals
Sap reconèixer la responsabilitat dels seus actes
Es capaç d'autoavaluar-se
Sap posar-se en el lloc de l'altre
Es comunica de forma correcta amb els companys
Es comunica de forma correcta amb els professionals
Sap definir els seus problemes
Mostra interès per la intervenció
Verbalitza desig de canvi
Accepta compromisos

7. Fes qualsevol comentari que pensis adient:

Del jove

De la intervenció que ha fet aquest jove

Gràcies per la teva col·laboració

Annex 11 – Qüestionari informaci3 - post

**PRETEST DE EVALUACI3N DEL PROGRAMA
DE AUTOCONTROL EN CENTROS
EDUCATIVOS**

Nombre .-

Edad.-

1.- ...”Todo me va mal en la vida...”. ¿Qué tipo de respuesta presenta este sujeto?

- A. Una emoci3n
- B. Un pensamiento
- C. Una conducta
- D. Esto no es una respuesta

2.- “Juan est3 triste”. ¿A cu3l de los tres niveles de respuesta corresponde esta afirmaci3n?

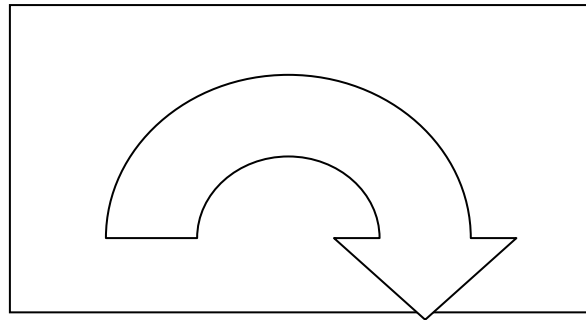
- A. Nivel motor
- B. Nivel de aceite
- C. Nivel cognitivo
- D. Nivel emocional

3.- “En un partido de f3tbol, Ismael le chilla y empuja a Pedro, despu3s de haber fallado una jugada...”, ¿que tipo de respuesta da Ismael?

- A. Conductual/motora
- B. Cognitiva/pensamiento
- C. Reglamentaria
- D. Emocional/fisiol3gica

4.- ¿Para qu3 es necesario registrar (apuntar) las conductas que hacemos? –
REGISTROS-

5.- ¿En qué momento de la curva de hostilidad afrontarías el problema? (señala con una X el momento)

6.- Ante una situación de tensión, que te provoca mucha ira (rabia, etc.), ¿qué tipo de respuestas se generan?

- A. Emocional
- B. Cognitiva
- C. Emocional, cognitiva y conductual
- D. Motora

7.- ¿Qué es lo primero que entrenamos al poner en marcha la técnica de relajación progresiva ?

- A. Los pensamientos
- B. La respiración
- C. La colchoneta
- D. Los músculos del cuerpo

8.- Amistad, compañerismo, solidaridad, etc. ¿eso que es?

- A. Conductas
- B. Valores
- C. Dilemas
- D. Pensamientos

9.- Tener que decidir entre no mentir (decir la verdad) y mentir para ayudar a un amigo.... esto es

- A. Una habilidad social
- B. Una reestructuración cognitiva
- C. Un dilema moral
- D. Una lección de ciencias naturales

10.- La conducta asertiva es....

- A. Pegarle a otro cuando no nos gusta su respuesta
- B. No hacer nada delante de un problema
- C. Decir lo que pensamos, respetando lo que piensa el otro
- D. Nada de esto es correcto

11.- Son elementos necesarios para la comunicación....

- A. Hablar
- B. Escuchar
- C. Emisor, receptor y mensaje
- D. Un teléfono

12.- La empatía es:

- A. Ser simpático
- B. La capacidad de ponerse en el lugar de la víctima
- C. Un pensamiento deformado
- D. Compararse con quien hace mal una cosa

13.- Ante un problema concreto que tiene Miguel, prefiere no afrontarlo y dejar que el problema se solucione solo. ¿Qué tipo de respuesta está dando Miguel?

- A. Agresiva
- B. De lucha
- C. Pasiva
- D. Asertiva

14.- La técnica de relajación sirve generalmente para:

- A. Controlar nuestras reacciones físicas (músculos y respiración)
- B. Distraer nuestros pensamientos con imágenes agradables
- C. Mejorar nuestro control emocional
- D. Todas las respuestas anteriores son correctas

15.- "... No voy a mejorar nunca mi autocontrol...", ¿de qué tipo de pensamiento deformado se trata?

- A. Atención selectiva
- B. Pensamiento polarizado
- C. Generalización
- D. Una barbaridad

10.- Identifica cuales son las técnicas de autocontrol que aprendiste durante el programa

6.- ¿Piensas que el programa de autocontrol te ayudó a conocer los “riesgos” que te pueden llevar a hacer una conducta violenta?

SI NO

7.- ¿Crees que el programa te sirvió para conocer cuándo debes pedir ayuda para no perder el control?

SI NO YA LO SABIA

8.- ¿Recuerdas si tu participación en la actividad te fue difícil a la hora de aportar tus experiencias sobre tus pérdidas de autocontrol?

SI NO A VECES

9.- ¿ Tu participación en el programa cambió tu forma de ver las posibilidades que te tenías de responder ante una situación problemática?

SI NO A VECES

10.- Recuerdas si has tenido alguna situación en la que has perdido el autocontrol de forma grave, después de haber hecho el programa?

SI NO

¿Puedes explicarnos lo que ha pasó?

¿Por qué crees que no pudiste controlar?

11.- ¿Te parecieron correctas la forma en la que se hicieron las diferentes sesiones del programa?

SI NO NO TODAS

¿CUÁLES ?

12.- Recuerdas que es lo que más te gustó del programa

13.- Recuerdas que es lo que menos te gustó del programa

14.- ¿le recomendarías a alguna persona agresiva (violenta) que hiciese el programa de autocontrol que tu hiciste?

Si

NO

¿por qué?

15.- ¿Has hecho desde que terminaste el programa de autocontrol que hiciste con nosotros, algún programa (actividad intervención), relacionado con el tema del autocontrol?

SI

NO

¿Cuál?

Gracias por colaborar con nosotros